

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV SLAVISTICKÝCH A VÝCHODOEVROPSKÝCH STUDIÍ
SE SPECIALIZACÍ RUSISTIKA

**SEKUNDÁRNÍ PŘEDLOŽKY
(V RUSKO-ČESKO-UKRAJINSKÉM KONTEXTU)**

VERONIKA ŘEZNÍČKOVÁ
DIPLOMOVÁ PRÁCE
PRAHA 2008

VEDOUCÍ PRÁCE: PhDr. VĚRA LENDĚLOVÁ, CSc.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literatury.

V Praze dne 30.7.2008

Děkuji paní doktorce Věře Lendělové za pomoc a cenné rady při zpracovávání tohoto tématu.

OBSAH

1. Úvod	5
2. Definice předložky v koncepcích význačných lingvistů	7
3. Klasifikace předložek po formální stránce	18
3.1 Tvorba sekundárních předložek	24
4. Gramatické kategorie sekundárních předložek (pád, číslo, rod)	28
4.1 Rozdíly mezi ruskými a českými sekundárními předložkami	28
5. Klasifikace sekundárních předložek ze sémantického hlediska	36
6. Sekundární předložky s kauzálním významem	44
6.1 Různé klasifikace kauzálních předložek	51
6.2 Klasifikace českých kauzálních sekundárních předložek	60
7. Praktická analýza kauzálních sekundárních předložek	72
7.1 Předložky s příčinným významem	72
7.2 Předložky s významem přípustky	90
7.3 Předložky s významem podmínky	94
7.4 Předložky s významem cíle	97
7.5 Předložky, jež v určitém kontextu mohou mít kauzální význam	105
8. Závěr	118
9. Resumé	120
10. Summary	121
11. Poznámkový aparát	122

1. Úvod

Předložkou se v minulosti zabývalo nemálo lingvistů a bylo jí zasvěceno velké množství vědeckých prací, přesto podle našeho názoru není na rozdíl od ostatních slovních druhů dostatečně prozkoumaná. Předložka nabízí široké možnosti pro její výzkum. V naší práci se budeme zabývat přístupy význačných lingvistů k vymezení předložky, neboť předložka není doposud jednoznačně definovaná. Většina lingvistů dělí předložky po formální stránce na primární a sekundární a podle počtu komponentů na jednoslovné a víceslovné. Sekundární předložky většina lingvistů dělí na adnominální, adverbální a adverbialní, avšak existují badatelé, jež dělí sekundární předložky na adnominální, adverbální a adadjektivní. Pokud jde o definici předložky, existuje více teorií, z nichž některé jsou si dokonce navzájem protichůdné. Jedna skupina lingvistů předložky nepovažuje za slova, např. významný ukrajinský lingvista I. R. Vychovanec, druhá skupina lingvistů nepovažuje předložku za samostatný slovní druh (např. V. M. Jarcevová) a třetí skupina lingvistů předložku za samostatný slovní druh považuje (např. L. S. Barchudarov). Existuje skupina lingvistů, kteří předložku považují za jakýsi zvláštní morfém (např. O. O. Potebňa, V. V. Vinogradov). Zásadní otázkou, kterou se v minulosti lingvisté zabývali a která je zásadní i pro naši práci, je otázka významu předložky. Názory na to, má-li předložka kromě gramatického významu i význam lexikální, jsou různé. V naší práci se zaměříme na předložky ze sémantického hlediska a budeme se snažit dokázat, že předložka disponuje lexikálním významem a že jedna předložka může mít v závislosti na určitém kontextu dokonce více významů. Souhlasíme s teorií, že sekundární předložky vyjadřují svůj lexikální význam mnohem výrazněji než předložky primární. Zaměříme se na sekundární předložky s kauzálním významem a vybranou skupinu těchto předložek budeme v praktické části naší práce analyzovat pomocí příkladů z tisku a národního korpusu. Kromě významu vybraných předložek se budeme zabývat i jejich nejčastějšími substantivními a slovesnými kolokáty. Pokud jde o klasifikaci kauzálních sekundárních předložek, existují různé teorie, z nichž uvedeme několik významných a srovnáme, čím se jednotlivé koncepce od sebe navzájem liší. V naší práci si budeme všimnout kromě sémantiky i gramatických jevů sekundárních předložek a jejich tvorby. Všechna srovnání, jak ze sémantického hlediska, tak gramatického, budeme provádět v rusko-českém, a okrajově i ukrajinském kontextu, o což se doposud nikdo z lingvistů ve svých odborných pracích nepokusil. Při zkoumání sekundárních předložek jsme vycházeli ze starších českých, ruských a ukrajinských odborných prací z 50., 60. a 70. let minulého století,

např. z prací A. M. Finkela (24), J. T. Čerkasovové (25), V. S. Bondarenka (3), I. K. Kučerenka (10), J. A. Nazikovové (15) a R. J. Kalnberziněvové (9), a z novějších prací, např. A. Brandnera (4), R. Blatné (28), L. Kroupové (34), M. Hrdličky (32), O. D. Ponomariva (17), I. R. Vychovance (6), A. A. Lučkové (13,14), F. Čermáka (29) aj., vycházeli jsme také ze starších ruských mluvnic (B. Havránek), novějších ukrajinských mluvnic (O. Leška, N. Savický, R. Šišková) a novějších slovníků (A. A. Lučková, filozofické slovníky). V teoretické části naší práce čerpáme poměrně hojně z ukrajinských zdrojů, což je důsledkem toho, že obecná fakta pro předložku jsou v poslední době více zpracovávána v ukrajinských pracích než v ruských. Ruským předložkám jsou věnovány spíše starší práce, kdežto v ukrajinštině lze nalézt novější zpracování předložek (např. A. A. Lučyk). Sekundární předložky se neustále vyvíjí, což platí i pro kauzální sekundární předložky, jimiž se v naší práci věnujeme především. Z důvodu dynamického vývoje kauzálních sekundárních předložek se v naší práci zabýváme pouze vybraným množstvím těchto předložek.

2. Definice předložky v koncepcích význačných lingvistů

I. R. Vychovanec (6) ve své monografii věnované předložkovému systému v ukrajinštině uvádí několik koncepcí definice předložky. Lingvisté klasifikují předložku různě, což svědčí o její sémanticko-gramatické složitosti. Ze všech koncepcí, které jsou v současné lingvistice známé, můžeme vyvodit tři základní: První je koncept předložky jako pomocného slova s oslabeným (v menší či větší míře) lexikálním významem. Tento koncept je nejrozšířenější mezi ukrajinskými i ruskými lingvisty.

Druhá koncepce považuje předložku za morfém zvláštního druhu. Tuto koncepci podporovali například O. O. Potebňa, O. M. Peškovskij, V. O. Bohorodyckij, V. V. Vinogradov, I. I. Meščaninov nebo J. Kurylovyč. Třetí koncepce považuje předložku za samostatné slovo. Tato koncepce není v lingvistice příliš rozšířená. Její přívrženci například tvrdí, že předložka je příslovce s obecným významem nebo že se jedná o slovesné kořeny. Druhá koncepce je naprosto protikladná třetí koncepci. První koncepce představuje určitý kompromis – předložka je v ní považovaná za slovo, ale zároveň se upozorňuje na její pomocný charakter. O. I. Smyrnyckij nepovažuje předložky za samostatné slovní druhy, ale za skupinu slov, která jsou schopna vykonávat pomocnou funkci. L. S. Barchudarov naopak upozorňuje na formální podobnost předložek se slovy a jejich funkcionální totožnost s morfémy. O. R. Sunyk píše, že „již dlouho existují vážné pochybnosti o tom, zda je vůbec možné tzv. pomocná slova považovat za slova. Pomocná slova jsou, jak je všeobecně známé, zbavena hlavního rysu slova – lexikálního významu.”¹ V. M. Jarcevová² považuje předložku za slovo pomocného charakteru.

Vychovanec předložky za slova nepovažuje. Tvrdí, že přítomnost pouze sémanticko-gramatického a vlastního gramatického významu v předložkách, a absence lexikálních významů, je dostatečným důvodem pro kvalifikaci předložek jako analytických syntaktických morfémů, a ne jako slov.

O. D. Ponomariv (17) definuje předložku jako pomocný slovní druh, jenž spolu s nepřímými pády vytváří ve slovním spojení či ve větě závislost jednoho plnovýznamového slova na druhém, a tím vyjadřuje vztahy předmětů, dějů, stavů nebo příznaků, jež jsou předávány pomocí těchto slov. Ponomariv zastává názor, že předložka má jak gramatický, tak

¹ І.П.Вихованець, Прийменникова система української мови, Київ. 1980, с. 52

Цитовано podle: Суник О.П., Вопросы общей теории частей речи. В кн. Вопросы теории частей речи: На материале языков различных типов. Ленинград, 1968, с. 40

² І.П.Вихованець, Прийменникова система української мови, Київ. 1980, с. 53. Цитовано podle: Ярцева В.Н., Предложение и словосочетание. В кн.: вопросы грамматического строя, Москва, Ленинград, 1961, с. 308

i lexikální význam, jenž je výrazněji vyjádřen v předložkách, jež se utvořily nedávno, tedy v sekundárních předložkách.

E. Pauliny (16) ve své stati o existenci slovních druhů uvádí, že předložka a spojka jsou slovní druhy, které vyjadřují různé typy vztahů mezi jevy skutečnosti. Nerozlišuje se u nich lexikální ani gramatický význam, a proto se v morfologickém systému nečlení. Předložka, stejně jako spojka a částice, tvoří neplnovýznamový, pomocný slovní druh. Pauliny podotýká, že to není zcela pravdivá definice těchto slovních druhů, jelikož podle něj se jedná také o plnovýznamové slovní druhy, za které jsou tradičně považovány pouze substantivum, adjektivum, číslovka, zájmeno, sloveso a příslovce. Pauliny uvádí, že předložky, spojky a částice plně vyjadřují význam, který je jim vlastní při jazykové komunikaci. Liší se však od plnovýznamových slovních druhů tím, že lexikální význam se u nich nerozlišuje od gramatického, jelikož tyto slovní druhy označují pouze vztah.

Podle Vychovance se předložky na rozdíl od substantiva, slovesa a adjektiva vyznačují svými syntagmatickými, a ne lexikálními zvláštnostmi. Zdůrazňuje, že předložka nemá svůj specifický lexikální význam, zakládá se na lexikálním významu adjektiva, substantiva či slovesa, a proto se v předložkové syntagmatické pozici mohou vyskytovat komponenty s významem příznaku, procesu nebo předmětu. Specifičnost nově vytvořeného slovního druhu spočívá v tom, že lexikální význam příznaku, procesu a předmětu vstupuje do syntagmatického vztahu s predikátem, čímž syntagmaticky vykonává funkci příznaku příznaku. Vychovanec tedy dochází k závěru, že předložka postrádá svůj specifický lexikální význam. Předložka představuje syntagmatický slovní druh, jehož funkcí je označování predikátů. Při přechodu substantiv, sloves a adjektiv k předložkám, ztrácí tyto slovní druhy v různé míře své syntaktické a morfologické příznaky a stávají se okrajovými neměnnými elementy ve struktuře věty nebo slovního spojení. V systému slovních druhů předložka vystupuje jako syntaktický derivát adjektiva, slovesa a substantiva. J. Kurylovyč zdůrazňuje podobnost syntaktického vztahu příslovce a slovesa se syntaktickým vztahem adjektiva a substantiva. Rozdíl je v tom, že adjektivum z lexikálního pohledu označuje jakost, a příslovce – vztah. L. V. Ščerba zdůrazňoval, že kategorie příslovcí tvoří výhradně formální kategorii, neboť její význam se kryje s významem kategorie adjektiv. A. N. Savčenko považuje příslovce za čistě gramatický slovní druh, neboť příslovce, deriváty adjektivního, slovesného a substantivního charakteru neprojevují svůj lexikální význam.

Vychovanec definuje předložku jako analytický syntaktický morfém, který v sobě nese prvotní sémantické funkce, když ukazuje na vztahy mezi předměty a jevy mimojazykové

skutečnosti (sémanticko-syntaktický aspekt), a pomocně-konstruktivní funkce, když formuje komponenty věty nebo slovního spojení (prvotní syntaktický aspekt).

Specifika sémanticko-gramatických parametrů předložky spočívá v jeho orientaci na substantivum, to znamená na transformaci substantiva do předložkové pozice za účelem vyjádření adverbálních sémanticko-syntaktických vztahů a podřadného syntaktického vztahu. Nejzákladnější funkcí všech pomocných slovních druhů je syntaktická, která někdy bývá jediná, což rozhodně neplatí pro předložky. Předložkám je vlastní funkce determinační. Předložky jako determinanty Vychovanec řadí do šestnácti sémantických skupin: prostorové, temporální, příčinné, cílové, determinanty s významem nediferencované (příčinně-cílové) motivace, podmínkové, přípustkové, determinanty s významem náležitosti, determinanty s významem základu, determinanty s významem porovnání, determinanty s významem odporovacím, opozičním, determinanty s významem zahrnovacím, determinanty s významem omezení, upřesnění a doprovodných okolností, determinanty s posesivním významem, determinanty se sociativním významem a determinanty s významem záměny. K příčinným determinantům náležejí předložky *через* (kvůli), *з огляду на* (s ohledem na), *зважаючи на* (vzhledem k), *внаслідок* (následkem), *у результаті* (v důsledku), *у силу* (kvůli), *з приводу* (z důvodu), *з нагоди* (u příležitosti), *завдяки* (díky), *у зв'язку з* (v souvislosti s). Do skupiny determinantů s významem cíle náležejí předložky *з метою* (s cílem), *задля* (pro), *ради* (pro), *на предмет* (za účelem), *в ім'я* (ve jménu), *в інтересах* (v zájmu). Mezi determinanty s významem nediferencované motivace Vychovanec řadí předložky *на / у честь* (na počest), *на / у знак* (na znamení), *у відповідь на* (v odpověď na). K determinantům s významem podmínky náležejí předložky *у разі* (v případě), *на випадок* (v případě). Mezi determinanty s významem náležitosti najdeme předložky *відповідно до* (v souladu s), *виходячи з* (vzhledem k), *залежно від* (v závislosti na), *у світлі* (ve světle), *у дусі* (v duchu), *згідно з* (v souladu s). Ve skupině determinantů s významem základu je pouze předložka *на підставі* (na základě). Ve skupině determinantů s významem omezení, upřesnění a doprovodných okolností nalezneme předložky *відносно*, *стосовно*, *стосовно до* (co se týče).

Z klasifikace Vychovance jsme uvedli pouze ty předložky, které u mnohých lingvistů vystupují jako předložky kauzální. Většinou z nich se také zabýváme v praktické části naší práce při analýze kauzálních sekundárních předložek.

Zásadním problémem, kterému se Vychovanec ve své monografii věnuje, je obecný význam předložky. Problematika obecného (invariantního) významu syntaktického znaku je jednou ze základních otázek syntaktické teorie, včetně teorie předložky. Mezi lingvisty jsou rozšířené

dva protikladné přístupy k této otázce – první teorie uznává obecný význam syntaktického znaku, druhá teorie ho úplně popírá.

Různá hierarchická organizace gramatických elementů v souladu s protichůdnými teoriemi na tuto problematiku se nejvíce odráží v pracích R. Jakobsona a J. Kurylovyče. R. Jakobson se pokusil definovat obecný význam každého pádu v ruštině a částečné významy, z nichž jeden vždy plnil funkci hlavního významu.

S cílem zachování sémantické jednoty formy se zaměřil na nejtýpicetější význam pádu a v podstatě ignoroval druhotné významy, které byly slabě spojené se základní funkcí. J. Kurylovyč rozpracoval ideu prvotních a druhotných funkcí syntaktických forem, která znamenala velký pokrok v gramatické teorii. Na rozdíl od Jakobsona byl v teorii Kurylovyče odsunut pojem obecného významu jakožto ústřední otázka pro Jakobsona a souhrn funkcí formy se zkoumal jako hierarchická asymetrická struktura, v jejímž středu přebývaly prvotní funkce, a na její periférii – funkce druhotné.

Jak jsme již uvedli, Vychovanec nepovažuje předložky za slova a odmítá připustit názor jiných lingvistů, že předložka má lexikální význam – „Семантика прийменників має виразну специфіку: вона полягає в узагальненій вказівці форми до інших повнозначних компонентів. На відміну від суто граматичного значення прийменників, яке виражає синтаксичний зв'язок прийменниково-відмінкової форми з іншими членами речення чи словосполучення (підрядний зв'язок), їх семантико-синтаксичні відношення визначають характер смислових відношень адвербіалізованих субстантивів (локальні, темпоральні, причинні, умовні, інструментальні та ін.). Лексичні значення властиві тільки повнозначним словам, у яких вони є центром їх смислової структури. Наявність у прийменників тільки семантико-граматичних і власне граматичних значень, з одного боку, і відсутність лексичних значень, з другого боку, є одним із переконливих доказів на користь кваліфікації їх як аналітичних синтаксичних морфем, а не слів.”³

I. K. Kučerenko (10) má na lexikální význam předložek zcela odlišný názor než Vychovanec. Ve své stati se pokouší dokázat různými způsoby, že předložka lexikální význam má. Snaží se vyvrátit tradiční názory na předložky, například názor Bondarenka, který tvrdí, že předložky „не мають тієї самостійності в мові, яка притаманна іменникам, прикметникам, дієсловам та іншим частинам мови. На відміну від них, прийменники нічого не називають, ніяких понять і уявлень не позначають.”⁴ Stejný názor jako

³ Citováno podle: Вихованець І.Р., Прийменникова система української мови, Київ, 1980, с. 58

⁴ Кучеренко І.К., Лексичне значення прийменника, Мовознавство № 3, 1973, с. 12

Citováno podle: Бондаренко В.С., Предлоги в современном русском языке, Москва, 1961, с. 9

Bondarenko zastává i Finkel, jenž tvrdí, že stejně jako ostatní pomocná slova ani předložka nemá lexikální význam, ale pouze gramatický, tzn., že předložky neoznačují pojmy, ale pouze spojení mezi pojmy, jinými slovy, že předložky poukazují na syntaktické vztahy a na místo a roli substantiv ve větě.⁵ Také M. G. Leščinskaja považuje předložku za slovo, které nemá svůj lexikální význam a jeho funkcí je pouze „vyjadřovat syntaktické vztahy mezi podstatným jménem a dalším jménem, adjektivem a slovesem.“⁶ Předložky patří mezi tzv. pomocná (neplnovýznamová) slova, která bývají v tradičních gramatikách obvykle definována podobným způsobem jako u M. A. Žovtobrjucha, pro něhož jsou pomocná slova – „slova, jež nepojmenovávají předměty či jevy, a stejně tak neoznačují pojmy či představy.“⁷

Mezi neplnovýznamová slova patří kromě předložek i částice a spojky. Kučerenco s touto definicí nesouhlasí. Důkazem toho, že předložka má lexikální význam, je pro Kučerenco fakt, že předložka je slovo, a slovo je tradičně definováno jako základní významová jednotka jazyka, která představuje jednotu fonému a významu – „слово – комплекс звуків людської мови, що має значення і співвідносний з явищами дійсності, які він позначає, що формує і виражає поняття про них, граматично оформлений.“⁸ Slovo „містить у собі ідеальне і матеріальне, становлячи єдність звучання і значення.“⁹ Žovtobrjuch¹⁰ připomíná, že existuje skupina sekundárních předložek, které vyjadřují vztahy, doplňkově označují skutečnosti, charakter děje nebo stavu, způsob existence děje, vlastnost předmětu. To podle Kučerenco znamená, že sekundární předložky mají lexikální význam; navíc je jich mnohem více než primárních, přičemž jejich počet se neustále zvětšuje přechodem jiných slovních druhů (substantiv, příslovčí, sloves) právě k předložkám. Podle Kučerenco není možné, aby se předložkám nepřisoval lexikální význam, vzhledem k tomu, že je připisován sekundárním předložkám, a těch je dokonce většina. Kučerenco připouští, že dokonce i některé primární předložky mají lexikální význam. Jako příklad uvádí předložky *с*, *за*, *вокруг*. Dalším důkazem lexikálního významu předložek je podle Kučerenco fakt, že se předložky dají překládat. Každá ukrajinská předložka má svůj ekvivalent v ostatních jazycích, přičemž právě sémantická stránka je nejdůležitější.

⁵ Tamtéž. Podle: Финкель А.М., Н.М.Баженов, Современный русский литературный язык, Киев, 1951, с. 197

⁶ Tamtéž. Citováno podle: Лещинская М.Г., Синтаксические связи в русском языке, Москва, 1958, с. 49

⁷ Tamtéž. Citováno podle: Жовтобрюх М.А., Баженов Н.М., Курс сучасної української літературної мови, Київ, с. 20

⁸ Tamtéž. Citováno podle: Галкина-Федорук Е.М., К вопросу о знаковости в языке в свете ленинской теории отражения, Русский язык в школе, 1961, с. 11

⁹ Tamtéž. Citováno podle: Галкина-Федорук Е.М., зазнач. праця, с. 11

¹⁰ Tamtéž. Podle: Жовтобрюх М.А., Баженов Н.М., зазнач. праця, с. 378

Nejlépe tento fakt vyjádřil L. A. Bulachovskij – „Перекладаючи з мови на мову, ми маємо звичайно цілковиту можливість знайти еквівалентне даному слову (чи сполученню слів) слово в іншій мові: „воно означає, - можемо ми сказати в таких випадках, - те ж саме”, а інакше – „має те ж значення.”¹¹

Tato skutečnost vyvrací tvrzení, že předložka nemá význam lexikální, ale pouze gramatický.¹² Dalším důkazem přítomnosti lexikálního významu u předložek je podle Kučerenka jejich polysémie, která je velmi důležitá při překladu předložek. Dalším výrazným faktem je synonymie předložek. Synonymními jsou tedy předložky se stejným významem, ale jak uvádí Kučerenko, synonymní předložky mohou do výrazu vnést nový (lexikální či stylistický) odstín. Ukrajinské předložky tvoří synonymní řady jako např.: *ради – заради – для – задля (pro)*. Jak soudí Kučerenko, praktické využití synonymie předložek není pouze důkazem přítomnosti jejich lexikálního významu, ale i jejich mnohoznačnosti. Kromě synonymie se u předložek vyskytuje také jev antonymie. Tento fakt opět Kučerenko považuje za důkaz přítomnosti lexikálního významu u předložek. N. A. Lavrov¹³ tvrdí, že tytéž předložky mají v různých pádech různý význam, to znamená, že význam předložky se mění v závislosti na tom, s jakým pádem se pojí, a že předložka upřesňuje význam pádů.

V gramatice ruského jazyka se uvádí: „Nejvýrazněji se lexikální význam projevuje u předložek, jež se utvořily poměrně pozdě z jiných slovních druhů (příslovcí, substantiv atd.), například: *díky, uprostřed, vedle, naproti...*, značně slaběji se lexikální význam projevuje v tzv. primárních předložkách, jež vznikly dávno: *v, na, od, do, při, k* aj. To se vysvětluje plnou etymologickou jasností prvních, a u druhých ztrátou genetického svazku s těmi slovy, ze kterých vznikly. Proto je těžší definovat lexikální význam starých předložek než nových: předložky, jež se utvořily později, jsou většinou jednoznačné, staré předložky jsou naopak mnohoznačné“.¹⁴ S tímto míněním Kučerenko nesouhlasí. V kapitole věnované sémantickým skupinám sekundárních předložek (viz str. 36-43) jsme ukázali, že sekundární předložky mohou být polysémní, že konkrétní předložka může náležet do několika sémantických skupin zároveň.

Kučerenko ve své stati věnované předložkám, zvláště jejich významu, dochází k závěru, že pokud jde o význam, pak se předložka od ostatních slovních druhů v podstatě neliší. Stejně jako ostatní slovní druhy, předložka objektivně vyjadřuje jevy skutečnosti, ale její význam má

¹¹ Tamtéž. Citováno podle: Булаховський Л.А., Нариси з загального мовознавства, Київ, 1955, с. 12

¹² Tamtéž. Podle: Финкель А.М., Баженов Н.М., Современный русский литературный язык, Киев, 1951, с. 297

¹³ Тамtéž. Podle: Лавров Н.А., Методика изучения служебных частей речи в средней школе, Москва, 1959, с. 7

¹⁴ Тамtéž. Citováno podle: Грамматика русского языка, Москва, 1953, с. 652

svá specifika. Význam předložky se vyznačuje velkým zobecněním, což neznamená, že ztrácí svůj lexikální význam. Význam předložky se mění podle kontextu, ve spojení s jinými slovy. Význam předložky spočívá také v mnohoznačnosti předložky, což je další podmínkou k tomu, že se předložky konkretizují v kontextu.

Jak jsme již viděli, Vychovanec má na předložku a kontext opačný názor než Kučerenko. Pokud budeme vycházet z naší praktické analýzy kauzálních sekundárních předložek, musíme souhlasit s názorem Kučerenka. Při zkoumání předložek z ruského, českého a ukrajinského tisku se nám potvrdilo, že význam předložky je ve velké míře závislý na konkrétním kontextu.

O sémantice sekundárních předložek se vedou spory, jak uvádí ve své monografii A. M. Finkel (24); někteří lingvisté pokládají sekundární předložky za monosémantické, jako například V. V. Vinogradov¹⁵: *„Составные предлоги...в силу своей этимологической определенности не могут совмещать многих и притом разнородных значений...Составные предложные сочетания имеют строго очерченный, узкий круг значения и употребления. Напротив, значения простых, производных предлогов...многочисленны..., разнородны, иногда даже противоречивы.“*

Takové stanovisko zaujímá například i „Ruská akademická gramatika“¹⁶, M. S. Buninová¹⁷, E. T. Čerkasovová¹⁸ nebo E. A. Nazikovová¹⁹.

S tímto názorem A. M. Finkel nesouhlasí. Uvádí, že nově vzniklé sekundární předložky (ty, jejichž motivujícím základem bylo jméno) nebyly jednoznačné v době jejich vzniku a nejsou jednoznačné ani nyní. Proto přijímá spíše názor L. N. Popovové²⁰, která říká: *„Значение отыменных предлогов является сложным.“*

Kromě sémantiky ruských a českých sekundárních předložek jsme se zabývali i sémantikou ukrajinských předložek, kterým se věnuje i významná ukrajinská lingvistka A. A. Lučyková (12), přičemž se ve své stati zaměřuje především na kauzální předložky.

¹⁵Citováno podle:Финкель А.М., Производные причинные предлоги в современном русском литературном языке, Харьков, 1962, с. 7

¹⁶ Ruská akademická gramatika, Moskva, 1980

¹⁷ Бунина М.С., Из наблюдений над второбразными предлогами современного русского литературного языка, Москва, 1954, с. 72

¹⁸ Черкасова Е.Т., К изучению образования русских отыменных предлогов, с. 135-136

¹⁹ Назикова Е.А., Выражение причинных отношений в современном русском литературном языке, с. 7

²⁰ Финкель А.М., Производные причинные предлоги в современном русском литературном языке, Харьков, 1962, с. 8. Citováno podle: Попова Л.Н., Предлоги, выражающие причинные отношения в современном русском литературном языке, Авт. к.д., Ленинград, 1956, с. 7

Lučyková ve své stati o sémantice předložkových výrazů hovoří o tom, že předložky jako gramatické jednotky jsou v ukrajinské lingvistice poměrně detailně prozkoumané a popsané. Přesto předložky jako lexikální jednotky zůstávají stále opomíjené. Jednou z příčin této tendence může být rozšířené mínění, že předložky postrádají lexikální sémantiku –

„Виражаючи семантико-синтаксичні відношення між різними синтаксичними одиницями, прийменники, сполучники, зв'язки і частки позбавлені, звичайно, лексичного значення.”²¹ Na tuto otázku existuje i naprosto protichůdný názor: „Прийменники функціонують у мові як звичайні повнозначні слова.”²²

Co se týče vnitřního uspořádání předložkových jednotek, existují i jiné teorie. A. S. Kolod'jažnyj, Z. I. Ivanenko a J. T. Čerkasovová²³ uvádějí, že předložka zaujímá jakési přechodné místo mezi plnovýznamovými slovy a morfémy, projevuje vyšší stupeň abstrakce než plnovýznamová slova, ale zároveň nedosahuje takového stupně zobecnění, které je charakteristické například pro pád. Předložky nemají pouze gramatický význam, ale i povinné minimum lexikálního významu. Platí to zvláště pro víceslovné předložkové struktury, tzv. ekvivalenty slova, což jsou v souladu s Rogožnikovovou „svázaná slovní spojení, jež jsou charakteristická svou ustáleností, jednotou významu, a většinou stálým, neměnným tvarem. V procesu řeči se ekvivalenty slova stávají celostní jednotkou, a co se týče přízvuku, převážně mají pouze jeden slovesný přízvuk.”²⁴ Předložkové ekvivalenty jsou v jazykovém systému charakteristické tím, že mají stejné příznaky jako předložky. Podle Vinogradova předložky z větší části ještě zcela neztratily lexikální samostatnost a ještě se z nich nestaly jednoduché pádové tvary.²⁵ To znamená, že předložkové ekvivalenty jsou charakteristické vnitřní jednotou gramatického a lexikálního významu. Co se týče výzkumu sémantického pole

²¹ Лучик А.А., Лексична семантика прийменникових еквівалентів слова української мови, In: Мовознавство, 2003, №5, с. 43. Citováno podle: Вихованець І.Р., Частини мови в семантико-граматичному аспекті, Київ, 1988, с. 256

²² Tamtéž. Citováno podle: Кучеренко І.К., Теоретичні питання граматики української мови, Київ, 1964, с. 135
Tamtéž. Podle: Іваненко З.І., Система прийменникових конструкцій адвербіального значення, Київ, Одеса, 1981, с. 143
Черкасова Е.Т., Переход полнозначных слов в предлоги, Москва, 1967, с. 14
Колодяжний А.С., Прийменник, Харків, 1960, с. 15

²⁴ Tamtéž. Citováno podle: Rogožnikova P.П., Словарь эквивалентов слова, наречие, служебные, модальные единства, Москва, 1991, с. 4

²⁵ Tamtéž. Citováno podle: Vinogradov V.В., Русский язык: Грамматическое учение о слове, Москва, 1986, с. 555

пředložek, Lučyková dochází k závěru, že podle počtu sémémů²⁶ mají předložkové ekvivalenty slov nejvíce čtyři až pět sémémů. Jeden ze sémémů těchto jednotek vypovídá o gramatické příslušnosti ekvivalentu slova. Ostatní sémémy tvoří lexikální význam předložkových ekvivalentů. Lexikální sémantika uvedených jednotek se neúplněji projeví na základě gramatického významu. Předložkové ekvivalenty *відповідно до, залежно від* (v souladu s + *Ins.*, v závislosti na + *L.*, podle + *G.*) mají integrační sém²⁷, jež „ukazuje na příčinu, která podmiňuje děj“: „*Залежно від інтонації одне і те же речення набуває різного значення.*“ Tímto sémém se jednotky slučují v ekvipolentní opozici s předložkovým ekvivalentem *на ґрунті*. Diferenční sémém zbytku – „ukazuje na objekt, prostřednictvím kterého se realizuje děj“ – je integrační v ekvipolentní opozici²⁸ *на ґрунті (na základě) – на підставі (na základě)* a v privativní opozici *на ґрунті – на основі*: „*Цілий ряд віршів-пісень Платона Воронька виріс безпосередньо на ґрунті народної пісні.*” (M. Рильський)

„*З розпуки я написав лише „І грішний світ”, маленьку новелу на підставі матеріалу, зібраного за короткий час нашого пробування в монастирі з жінкою.*” (M. Коцюбинський)

„*В його недужій уяві почали снуватися різні фантастичні случаи наглої поправи долі, на основі хиткого словечка „а може” живо здвигалися блискучі будівлі будущини.*” (I. Франко)

Předložkové ekvivalenty, které jsou nejsložitější co se týče svého vnitřního uspořádání, mají možnost vstupovat do antonymických vztahů – *залежно від – незалежно від*, kde se protiklad realizuje podle sémémů „ukazuje na příčinu, která podmiňuje děj nebo jev“ a „ukazuje na absenci příčinné závislosti děje nebo jevu“: „*Я мушу виконувати обов'язок гостинного господаря незалежно від цього листа.*” (Ю. Смолич)

Sémantickou blízkost k předložkovým ekvivalentům *залежно від, відповідно до* projevuje jednotka *з приводу (z příčiny)*: „*Напишу тобі ще кілька слів про своє здоров'я, бо не хочу, щоб ти турбувалася з приводу тої звістки, яку я подав учора.*” (M. Коцюбинський)

²⁶ Sémém - lingvistický souhrn sémů určité lexikální jednotky, Kraus J., Nový akademický slovník cizích slov, Praha, 2007, s. 720

²⁷ Sém - lingvistický distinktivní významný prvek, rys, který ve vztahu s dalšími vymezuje význam lexikální jednotky, tamtéž

²⁸ Ekvipolence - ekvivalence dvou vět chápaná a) jako ekvivalence materiální (implikační), při níž oba výrazy mají stejnou log. hodnotu, což nastává tehdy, když jeden z druhého vzájemně vyplývají, b) jako oboustranná striktní implikace, c) jako vzájemná odvoditelnost, Malá československá encyklopedie, Praha, 1985, s. 285

Při podrobnějším zkoumání elementu **з приводу** (z příčiny, z důvodu) je jasné, že nejbližší podle významu uvedeným jednotkám je sémém „ukazuje na to, co je příčinou děje“. Stejně tak jistě se odlišuje od integračního komponentu „ukazuje na příčinu, která podmiňuje děj“ opozice **залежно від – відповідно до**. Ještě jeden sémém, který je součástí předložkového ekvivalentu **з приводу** – „ukazuje na slavnostní důvod“, - se ukazuje jako integrační v ekvipolentní opozici této jednotky s předložkovým ekvivalentem **на (в/у) честь** (na počest). Tento sémém je jediným lexikálním sémémem ve vnitřním uspořádání předložkového ekvivalentu **з нагоди** (u příležitosti, při příležitosti), se kterým tvoří jednotky **з приводу, на (в/у) честь** privativní opozice:

„З приводу якогось свята, а може, й без свята – просто так, Юрина старша сестра з своїми подругами вирішили влаштувати „театр” (Ю. Смолич), „Бульба з нагоди приїзду синів запросив усіх сотників і всю полкову старшину” (О. Довженко)

Diferenční sémém „na znak památky něčemu, někomu“ ekvivalentu slova **на (в/у) честь** (na počest) v ekvipolentní opozici dané jednotky s jinou – **в (во) ім'я** (ve jménu) - se již jeví jako integrační:

„- Слушайте мене, - Мічурін випростався. – На честь найвеличнішої безсмертної людини...припинити роботу!” (О. Довженко)

„Церкву було побудовано в ім'я Діви Марії.”

Sémém „ukazuje na toho, na jehož počest se děj uskutečňuje“ předložkového ekvivalentu slova **на (в/у) честь** je diferenční ve všech jeho opozicích s jinými předložkovými ekvivalenty, a celkově lze říci, že není vyjádřen v žádné dosud zkoumané jednotce:

*„Заходьте в світ, де склеться джерело,
Де вуться ластівки, снують брунаті бджоли,
Де в честь оратая пшениця гне стебло,
Де дерево життя не завяда ніколи”
(М.Рильський)*

Další opozici totožnosti tvoří předložkové ekvivalenty **в/у межах, у рамках** (v rámci + G.), které mají společný sémém “ukazuje na hranici činnosti“ a „poukazuje na sféru činnosti“: *„Шанці, слободи, хутори, бурдеї козаків-самітників, що десятиліттями виникали в неозорих степах, закладали в національній свідомості дух вольниці й анархії, а вольниця породжувала у межах порубіжжя ідеологію „здобичництва”.”*

„В першочерговому порядку фінансуються фундаментальні та пошукові дослідження, а також науково-дослідні роботи, що виконуються в рамках пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки.”

Předložkové ekvivalenty s nejsložitějším vnitřním uspořádáním ukazují na těsné sémantické spojení, které spolu tvoří nejrůznější opoziční vztahy. To svědčí o systémovém charakteru jejich produkce v ukrajinštině a o regulérním doplňování předložek o nové struktury.

Na základě srovnání různých konceptů definice předložky, můžeme konstatovat, že jsou lingvisté, jež předložku vůbec nepovažují za slovo (Vychovanec); jiní předložku považují za slovo, ale pouze za pomocné, neplnovýznamové, tzn. že nepovažují předložku za samostatný slovní druh (např. V. M. Jarcevová). Další skupina lingvistů považuje předložku za jakýsi zvláštní morfém (např. O. O. Potebňa, V.V. Vinogradov a další). Existuje i koncept předložky jako samostatného slovního druhu (např. u Barchudarova), který ovšem zatím není v lingvistice příliš rozšířený. Velké spory mezi lingvisty vyvolává otázka, zda má předložka kromě gramatického významu i význam lexikální. E. Pauliny (16) například tvrdí, že lexikální a gramatický význam se u předložek nerozlišuje. Podle Vychovance předložka nemá svůj specifický lexikální význam, je pouze syntaktickým derivátem adjektiva, slovesa a substantiva. Pro Vychovance je předložka analytickým syntaktickým derivátem. Opačné stanovisko než Vychovanec zastává I. K. Kučerenko (10), jenž se úspěšně pokusil dokázat přítomnost lexikálního významu u předložky. Teorie Kučerenka je nám nejbližší, neboť jsme se sami pokusili dokázat, že lexikální význam je pro předložky zásadní, i když jsme se věnovali pouze předložkám sekundárním. Sekundární předložky podle našeho názoru projevují svůj lexikální význam mnohem viditelněji než předložky primární.

3. Klasifikace předložek po formální stránce

V souladu s A. Brandnerem (4), jenž se zabývá předložkami v ruském jazyce, patří předložky, na rozdíl od některých slovních druhů, do lexikálního systému jazyka, neboť se podílí na tvorbě nových lexikálních jednotek. Formálně můžeme předložky rozdělit na **primární** (первообразные, первичные, непроеводные) a **sekundární** (непервообразные, производные). Předložky můžeme také rozdělit podle počtu komponentů na **jednoslovné** (простые) a **víceslovné** (составные). Sekundární předložky mohou být jak jednoslovné, tak i víceslovné. Primární předložky víceslovnými být nemohou.

Příruční mluvnice ruštiny (30) uvádí rozdělení předložek na **vlastní** (původní) a **nevlastní** (nepůvodní). Vlastní předložky jsou takové, které se vyskytují pouze ve funkci předložek v pádech předložkových (без, в, для, на, у, к, при, под, с, по, из, за, над, от, через). Nevlastní předložky, které jsou podle souvislosti také jiným slovním druhem (около, вглубь, благодаря), jsou významově určitější, vyhraněnější, neboť jsou spjaty s těmi slovy, z nichž vznikly. Slohově patří především jazyku odbornému a jejich slohového zařazení je třeba dbát hlavně tam, kde máme na vybranou několik předložek souznačných.

Jak jsme již uvedli, zaměříme se výhradně na předložky sekundární.

A.Brandner definuje sekundární předložky následujícím způsobem – «Непервообразные предлоги – это предлоги, имеющие живые словообразовательные отношения и лексико-семантические связи со знаменательными словами – существительными, наречиями, глаголами или деепричастиями.»²⁹ Můžeme tedy tyto předložky rozdělit na **adverbiální** (наречные), **adnominální** (отыменные) a **adverbální** (отглагольные). Sekundárních předložek se jak v češtině, tak ruštině vyskytuje mnohem více než primárních. Jejich vývoj se v procesu historického vývoje měnil. Nejdůležitější roli začaly hrát v 19. století v komerční, vědecko-technické a publicistické sféře. V těchto oblastech se sekundárním předložkám dostalo širokého využití.

Adverbiální předložky – v ruském jazyce představují nejstarší skupinu sekundárních předložek. Většina jich pochází z obecně slovanského fondu. Adverbiální předložky podle tvaru dělíme na jednoslovné (простые) a víceslovné (составные).

²⁹ Citováno podle: Бранднер А., Функционирование русских непервообразных предлогов в текстах коммерческого характера. In: Rossica Ostravensia 97, Острава, 1997, с. 9

Jednoslovné splývají s adverbii. Víceslovné předložky se skládají z adverbia a jednoslovné předložky, např. *вплоть до, наряду с, вместе с, рядом с, согласно с, применительно к, независимо от...*

Uvádíme následující příklady užití víceslovných předložek ve větě:

«**Рядом с** их бедой наши заботы – ничто.»

«**Применительно к** этому работнику плохая оценка несправедлива.»

«Формы участия фирмы в сотрудничестве могут быть разными...**вплоть до** прямого участия.»

«На ярмарку недвижимости, **наряду с** маклерами и инвесторами со всего мира, приезжают и чешские риэлторы.»

Рыночная экономика действует **согласно со** своими законами.»

К нам приходит заказчик с конкретными вопросами **независимо от** его финансовых возможностей.»

U ruských sekundárních předložek existuje velké množství synonym, stejně jako v češtině, avšak právě v češtině je jich podle našeho názoru mnohem více. Existují případy, kdy například tři synonymní tvary českých předložek korespondují pouze s jedním tvarem ruským. Zajímavá je v tomto ohledu například ruská sekundární předložka **согласно с**, která vytváří synonymní řadu **в соответствии с, сходно с, сходственно с** v rámci sekundárních předložek, ale i synonymum **по**, která však patří mezi primární předložky.

Tato synonyma se velmi často vyskytují v politické a ekonomicko-právní terminologii. Předložky **согласно с, в соответствии с, на основе, на основании, в рамках** vykazují naprostou shodu, jsou zaměnitelné bez sebemenšího rozdílu ve významu. Naproti tomu předložka **на фоне** se s nimi sémanticky plně neshoduje. Nelze ji použít v právní terminologii, například ve spojení s substantivou: параграф, odstavec, закон, выхлопка...

«Госдума действует **по** определенным законам.»

«Закон получился **в соответствии с** экономическими условиями страны.»

«**Согласно с** мнением президента республики, правительство приняло такое решение.»

Předložku **согласно с** tak můžeme zaměnit dalšími variantami, aniž by se změnil smysl sdělení:

«Рыночная экономика действует **на основе** своих законов.»

V tomto případě pozorujeme nepatrný sémantický rozdíl mezi předložkou *на основе* a *согласно с*.

Předložka *на основе* by mohla být ve větě zaměněna synonymickou předložkou z jiné sémantické skupiny – kauzální předložkou *благодаря* (*díky*), neboť z věty vyplývá, že tržní ekonomika může fungovat pouze díky jejím zákonům. Jde o určitou podmíněnost – bez zákonů by nemohla fungovat.

«Рыночная экономика действует в рамках своих законов.»
«Рыночная экономика действует благодаря своим законам.»

O tom, se kterým pádem se bude víceslovná předložka pojit, rozhoduje předložka, která je motivujícím základem pro tvorbu víceslovné předložky.

Adnominální předložky – podle svého tvaru zosobňují předložko-pádový tvar substantiva nebo takový předložko-pádový tvar, který doprovází ještě jedna primární předložka anebo tvar genitivu a instrumentálu bez předložky. V prvních dvou případech jde o předložky víceslovné, ve třetím pak - o předložky jednoslovné. Víceslovné předložky, které obsahují jednu primární předložku, vyjadřují v komerčních textech většinou následující vztahy:

Časové – *в течение, на протяжении, в ходе, по мере...*

Příčinné - *в результате, в силу, ввиду, по поводу, по случаю...*

Způsobu děje - *с помощью, при помощи, за счет...*

Vymezení a determinace – *в рамках, в пределах, в счет, в сфере, в области, в отношении...*

Cílové - *в интересах, с целью...*

Podmínkové - *в случае, в условиях...*

Mezi adnominální předložky patří i takové, jež vznikly na základě elementů cizojazyčného původu, například předložka *в качестве*.

Víceslovné předložky, které obsahují dvě primární předložky, mohou vyjadřovat tyto vztahy:

Příčinné – *в зависимости от, в связи с...*

Komparativní – *по сравнению с, в соответствии с, в отличие от, во главе с* (daná předložka pravděpodobně vznikla na základě cizojazyčného původu).

Adverbální předložky - podle tvaru tvoří především přechodníky, které ve svém současném stavu nejsou spojené s paradigmatem slovesa a nesou v sobě význam vztahu. Tyto předložky mohou být opět **jednoslovné** (простые) nebo **víceslovné** (составные).

Jednoslovné adverbální předložky – přechodníkové tvary transitivních sloves, např. *благодаря, кончая, включая, спустя...*

*«Обращение к маркетинговым программам позволяет добиться большей эффективности **благодаря** постоянной обратной связи и комплексному подходу к решению проблем.»*

*«Наша фирма предлагает широкий спектр услуг, начиная от лечения на курортах, **кончая** специальными программами.»*

*«Общий объем торгово-экономических отношений между РФ и ČR в 1995 году, **включая** туризм, услуги...»*

*«Неделю **спустя** началась Международная машиностроительная ярмарка в Брно.»*

Víceslovné adverbální předložky – přechodníkové tvary netransitivních sloves, např. *несмотря на, начиная с, начиная от, исходя из...*

*«**Несмотря на** осложненную ситуацию, Словакии удалось добиться подъема экономики.»*

*«**Начиная с** большой приватизации комбината, все изменилось.»*

*«Наша фирма предлагает широкий спектр услуг, **начиная от** лечения на курортах...»*

*«**Исходя из** экономического и человеческого потенциалов, разделение бывшей ЧССР осуществилось по принципу 1:2.»*

Uvedené rozdělení adverbálních předložek jsme plně převzali od Brandnera. S jeho klasifikací nemusí ostatní lingvisté zcela souhlasit, zvláště s příklady přechodníkových tvarů transitivních a netransitivních sloves.

V současné spisovné ruštině se škála předložek neustále aktivně doplňuje. Nové výrazy předložkového charakteru představují v celé řadě případů evropeismy (termín Brandnera)³⁰, které začaly do ruštiny prostupovat v 18. století, většinou z francouzštiny. Do češtiny začaly evropeismy pronikat v 19. století zásluhou němčiny.

³⁰ Viz citovaná práce

Vývoj těchto předložek v češtině byl pomalý a složitý, neboť se považovaly za cizí a v komunikaci za zbytečné. Až ve 30. letech 20. století se začalo diskutovat o víceslovných předložkách jako o významných prostředcích obohacení jazyka, hlavně publicistického stylu.

Lingvisté klasifikují sekundární předložky různě. Například N. I. Astafjevová (2) dělí ruské předložky na *отадъективные, наречные и отглагольные*.

L. Kroupová (34) dělí sekundární předložky na *stabilizované* a *nestabilizované*. Stabilizované předložky poté dělí na předložky s již zastřenou motivací a předložky s dosud zřetelnou motivací, které se dále dělí na *transadverbiální, neadverbiální, nesubstantivní, nepronominální a deprepozicionální*.

Nestabilizované sekundární předložky jsou teprve v počátečním stadiu prepozicionalizace.

Jak konstatuje F. Čermák (29), předložky stejně jako konjunkce, partikule a interjekce svůj omezený jednoslovný repertoár expandují do ustálených víceslovných spojení. Tato spojení, tedy i víceslovné předložky, mohou přecházet mezi frazémy a idiomy.

V rámci srovnávání kauzálních sekundárních předložek budeme zkoumat kromě ruských a českých předložek i jejich ukrajinské ekvivalenty. Ačkoli se budeme ukrajinskými předložkami zabývat nesystémově, přesto se domníváme, že by bylo účelné uvést jejich klasifikaci.

Ukrajinské předložky, stejně jako české a ruské, se dělí na primární (**первинні, прості, непохідні** - *з, під, у/в, за...*) a sekundární (**вторинні, похідні** – *близько, внаслідок, після, поруч, перед, протягом, під час, з допомогою, у зв'язку, завдеки, незважаючи на, кругом, назустріч, в рамках, згідно з...*). O. Leška (11) dělí ukrajinské předložky na **vlastní** a **nevlastní** (druhotné, odvozené od substantiv, adverbii nebo sloves). Nevlastní předložky pak dále dělí na **jednočlenné** (*вздвож, назад, поперек*) a **dvojčlenné** – jmenný či slovesný tvar s předložkou vlastní (*за винятком, з приводу, в результаті*), a na **předložkové výrazy** (*на відміну від, на чолі з, у напрямку до*). Přední ukrajinský lingvista I. R. Vychovanec (6) dává přednost termínům „**прийменники первинні**” (předložky primární), „**прийменники вторинні**” (předložky sekundární), neboť nejlépe vystihují sémantickou a gramatickou podstatu obou skupin předložek. Podle Vychovanca jsou primární předložky ty, které nevznikly ze slov, sekundární jsou naopak ty, které vznikly ze slov. Kritériem pro rozdělení předložek na primární a sekundární si Vychovanec zvolil funkční hledisko. Podle tohoto

hlediska „до первинних належать прийменники, що вживаються у мові тільки в позиції і з семантикою прийменника, а до вторинних – прийменники, що у системі мови мають співвідносні з ними омонімічні повнозначні слова.”³¹ Jak jsme již uvedli, sekundární předložky se podle motivujícího základu nejčastěji dělí na adnominální (**відіменні**), adverbialní (**прислівникові**) a adverbální (**віддієслівні**). Vychovanec ve své monografii uvádí sekundární předložky adnominální (**відсубстантивні**), adverbální (**віддієслівні**) a adadjektivní (**відприкметникові**). Primární předložky mohou být **прості** (jednoduché) - *край, кінець, коло...*, **складні** (složené) - *з-за, із-за, з-под...*, sekundární - **прості** (*назустріч*), **складені** (víceslovné), např.: předložka + substantivum – *нід час, з метою, за винятком...*; předložka + příslovce – *поруч з, незалежно від, слідом за...*; předložka + slovesný tvar – *незважаючи на, зважаючи на...* Vychovanec uvádí, že některé předložky se v současné ukrajinštině změnily na primární, například: **крім** (*kromě*), **кріз** (*skrze*), **ради** (*kvůli, pro*), **завдяки** (*díky*). Jak jsme již viděli, ostatní lingvisté předložku **завдяки** (*díky*) považují za sekundární. V naší práci s touto předložkou pracujeme také jako se sekundární. K sekundárním předložkám Vychovanec (6) řadí:

- a) předložky související s morfologizovanými příslovci, např. **відносно** (*ve vztahu k*), **наперкір** (*navzdory*), **стосовно** (*co se týče*), z nichž se většina pojí s genitivem, nejproduktivnějším pádem v systému předložek podle Vychovance i podle naší analýzy.
- b) předložky vytvořené z adverbializovaných bezpředložkových pádových substantivních tvarů, např.: **ціною** (*za cenu*), **шляхом** (*cestou*), **протягом** (*během, v průběhu*).
- c) předložky utvořené z analytických příslovci (předložkovo-pádových tvarů), např.: **в ім'я** (*ve jménu*), **в інтересах** (*v zájmu*), **з метою** (*s cílem*), **з приводу** (*z důvodu*), **на підставі** (*na základě*).
- d) předložky utvořené z adverbializovaných adverbálních tvarů, např.: **виключаючи** (*vyjma*), **включаючи** (*včetně*), **зважаючи на** (*s ohledem na*), **незважаючи на** (*bez ohledu na*).
- e) předložkové komplexy, tedy nedělitelné celky utvořené z příslovečných tvarů a koncové primární předložky, např.: **відповідно до** (*v souladu s*), **залежно від** (*v závislosti na*), **незалежно від** (*nezávisle na*), **на відміну від** (*na rozdíl od*), **у зв'язку з** (*v souvislosti s*), **згідно з** (*v souladu s*), **у відповідь на** (*v odpověď na*).

³¹ Вихованець І.Р., Прийменникова система української мови, Київ, 1980, с. 60

3.1 Tvorba sekundárních předložek

Jak uvádí ve své monografii L. Kroupová (34), sekundární předložky mohou vzniknout nejen ze substantiv (*ve funkci*), adverbii (*shodně s*) a sloves (*pokud jde o*), ale také ze zájmen a z primárních předložek.

Systém předložek se neustále doplňuje novými prvky. Podle Vychovance (6) je přechod různých slovních druhů k předložkám doprovázen různým stupněm jejich adverbializace. Zvláště evidentní v tomto směru je to u syntaktických zvláštností adverbializovaných tvarů. Nemorfologizovaná příslovce tvoří spolu se závislými na nich komponenty adverbiální komplex, jehož hlavním komponentem je příslovce. Adverbiální komplex za přítomnosti odpovídajících doprovodných podmínek často vytváří nové předložky. V porovnání s morfolozizovanými příslovci probíhá prepozicionalizace nemorfologizovaných příslovci odlišným způsobem. Abstraktní lexikální význam nemorfologizovaného oporného příslovce v adverbiálním komplexu podmiňuje jeho tendence k synonymickým relativním morfémům. Nárůst relativních vlastností nemorfologizovaného příslovce mění hierarchii elementů adverbiálního komplexu: řídicí příslovce ztrácí roli řídicího komponentu tím, že se mění v předložku, a na substantivum, které bylo dřív závislé na příslovci, připadá lexikální význam nově vytvořeného předložko-pádového tvaru. V takovém předložko-pádovém tvaru se sémanticko-syntaktické vztahy a syntaktické vztahy dřívějšího závislého a současného adverbializovaného substantiva utváří předložkou, která se oddělila od adverbiálního komplexu.

Z analytických (předložko-pádových) příslovci a přechodníků vzniká cestou přerodu elementů adverbiálního komplexu řada nových předložek, která doplňuje současný systém předložky spisovné ukrajinštiny. Jedná se například o předložky **в ім'я** (*ve jménu*), **в інтересах** (*v zájmu*), **зважаючи на** (*s ohledem na, vzhledem k*), **незважаючи на** (*bez ohledu na, nehledě na*), **згідно з** (*v souladu s*), **з метою** (*s cílem*), **з нагоди** (*u příležitosti, při příležitosti*), **з огляду на** (*s ohledem na*), **з приводу** (*z důvodu*), **на випадок** (*pro případ*), **на / у знак** (*na znamení*), **на підставі** (*na základě*), **на / у честь** (*na počest*), **у відповідь на** (*v odpověď na*), **у зв'язку з** (*v souvislosti s*), **у результаті** (*v důsledku*), **у силу** (*kvůli*).... Vidíme, že se tento proces týká velkého množství kauzálních předložek.

Jak jsme již uvedli, předložka náleží do kategorie, která je neustále doplňována o nové výrazy. Impulsem k neustálému vývoji předložkového systému jsou podle Vychovance vnitřní i vnější příčiny – vnější příčinu představuje potřeba mluvčích mít k dispozici bohatý systém gramatických prostředků k vyjádření různorodých a přesně diferencovaných odstínů

logických vztahů, vnější příčinu představuje tendence k záměně méně výrazných polyfunkčních primárních předložek a průnik předložek mezi konkrétní pádové významy a vytěsnění pádů do oblasti abstraktních vztahů. Nové předložky podléhají stylistické jazykové diferenciaci, neboť je potřeba ve speciálních oblastech (převážně ve vědeckém, publicistickém a administrativním stylu) vyjádřit nejabstraktnější vztahy a ve všech stylech hlouběji a přesněji diferencovat přítomné vztahy. Vychovanec je toho názoru, že právě předložce ze všech slovních druhů současné ukrajinštiny se připisuje nejvíce kvantitativních i kvalitativních změn. V rámci předložek pak podle Vychovance největší změny zaznamenávají předložky kauzální (Vychovanec pro ně užívá termín „logické“), přesněji řečeno ty nejabstraktnější z nich. Probíhá intenzivní vývoj nových elementů pro vyjádření příčinných, cílových, podmínkových, přípustkových a jiných vztahů, prohlubuje se sémantická a stylová diferenciacie syntaktických prostředků. Jak uvádí Vychovanec, nové předložky mohou tvořit synonymní řady se spojky podřadného souvětí. K takovým patří například kauzální předložky *в ім'я* (ve jménu), *в інтересах* (v zájmu), *з метою* (s cílem), *з нагоди* (u příležitosti, při příležitosti), *на / у знак* (na znamení), *на підставі* (na základě), *у силу* (kvůli, v důsledku), *в результаті* (v důsledku), *з огляду на* (s ohledem na), *незважаючи на* (nehledě na, bez ohledu na), *у зв'язку з* (v souvislosti s), *завдяки* (díky), *у відповідь на* (v odpověď na), *на / у честь* (na počest). Podle Vychovance takové rozšíření vzájemných vztahů mezi předložkami a spojky vede k vytvoření determináčnických předložek, které vznikají na základě souřadných spojek. Takovým způsob vznikly například spojky *на / у противагу* (v protikladu k), *за винятком* (s výjimkou), *на відміну від* (na rozdíl od), *порівняно до* (v porovnání s). Vychovanec zdůrazňuje, že nově zformované předložky nejsou na rozdíl od primárních předložek polyfunkční, ale jsou sémanticky výraznější a jsou méně závislé na kontextu. Na základě naší praktické analýzy (viz str. 72-117) jsme však došli k závěru, že sekundární předložky jsou naopak do značné míry závislé na kontextu. Dokládají to nesčetné příklady užití sekundárních předložek v českém, ruském a ukrajinském tisku, z nichž jsme několik vybraných (takových, které nejlépe dokazují závislost konkrétní předložky na určitém kontextu) uvedli v naší analýze. Podle Vychovance se nové předložky nacházejí na různých stupních pronominalizace, je tedy možné je rozdělit na předložky stabilizované a nestabilizované. Stabilizované předložky postupně ztrácejí přímé významové a formální spojení s původními lexikálními jednotkami, kdežto u nestabilizovaných předložek se proces pronominalizace ještě úplně nezavršil jak po formální (gramatické), tak po sémantické stránce. Vychovanec tvrdí, že nově zformovaná předložka ztrácí svůj lexikální význam. Pronominalizaci podléhají pouze lexikální jednotky s širokým (obecným či

abstraktním) významem. Vychovanec uvádí, že jsou to příslovce vzniklé ze substantiv, sloves a adjektiv, které doplňují systém předložek. Na základě takových příslovcí podle Vychovance vznikly například předložky *в ім'я* (ve jménu), *в інтересах* (v zájmu), *з метою* (s cílem), *з нагоду* (u příležitosti, při příležitosti), *з приводу* (z důvodu), *на підставі* (na základě). Při přechodu slov k předložkám je důležitá fáze příslovcí. Předložky se podle Vychovance tvoří ze syntetických i analytických příslovcí. Vychovanec uvádí tři způsoby tvoření předložek – gramatizaci morfologizovaných příslovcí, přestavbu elementů v adverbialním komplexu a spojení příslovce s primární předložkou, z nichž za nejproduktivnější způsob považuje přestavbu komponentů v adverbialním komplexu, to znamená vyčlenění z adverbialního komplexu prepozitivního komponentu v roli předložky a přetvoření dřívějšího závislého komponentu na adverbializované substantivum, na které připadá lexikální význam nově vytvořeného předložko-pádového tvaru.

Co se týče tvorby nových předložek, Vychovanec (6) uvádí, že takové předložky jako např. *шляхом* (cestou), *під час* (během, po dobu), *незважаючи на* (nehledě na, bez ohledu na) nejsou utvořeny bezprostředně z odpovídajících substantiv či sloves, ale prostřednictvím adverbialních tvarů, ve které se substantiva a slovesa proměnila. Aby se mohla substantiva a slovesa stát předložkami, musejí podle Vychovance adverbializovat, stát se nesklonnými nebo oslabit ohebné afixy, tedy přejít do pozice příslovce. Podle Vychovance předložky nevykonávají nominativní funkci, neboť ve smyslové struktuře u předložky převažují čistě gramatické významy a vztahy.

Podobně jako v ruštině a češtině jsou i v ukrajinštině sekundární předložky příznačné pro administrativní jazyk. Dostatečné množství příkladů nám poskytla monografie A. V. Mamrakové (14), která se věnuje zvláštnostem jazyka různých dokumentů – příkazů, smluv, prohlášení, oznámení, životopisů, úředních dopisů apod.

У випадку недосягнення згоди суперечка передається на розгляд до суду арбітражу або третейського суду.

Відмовитися від своїх зобов'язань, якщо вони зумовлюються порушенням договору з боку Засновника.

За невиконання або неналежне виконання зобов'язань за цим договором винна Сторона згідно з чинним законодавством сплачує іншій Стороні усі завдані у зв'язку з цим збитки.

Реорганізація малого підприємства здійснюється за згодою його Засновників, за винятком випадку перетворення малого підприємства на колективне.

Ліквідація підприємства здійснюється за ухвалою Засновників або органів суду у випадках здійснення малим підприємством протиправної діяльності.

Цей договір вступає в силу з дня його підписання.

Договір може бути розірвано за взаємною згодою Сторін, а також з ініціативи однієї Сторони на підставі й у порядку, передбаченими цим договором.

Рукопис вважається таким, що надійшов до Видавництва, якщо він поданий комплексне й оформлений згідно з вимогами Типового положення про підготовку рукопису до Видавництва.

Видавництво має право відхилити рукопис у зв'язку із його непридатністю до видання.

Видавництво має право розірвати договір у випадках відмови Автора внести до рукопису виправлення.

V monografii “Українська мова” (8) se v rámci charakteristiky úředně-administrativního stylu píše, že stylisticky příznakové prostředky (v našem případě předložky) tohoto stylu se rozšiřují i do obecné literární (spisovné) praxe. Uvedené příklady jako **відповідно до** (v souladu s), **на / в додаток до** (dovětek k / včetně / kromě), **з огляду на** (vzhledem k / s ohledem na), **на підставі** (na základě), **з метою** (s cílem) та ін. patří mezi nejfrekventovanější ukrajinské předložky úředně-administrativního a publicistického stylu. Například v tisku je užívání těchto sekundárních předložek v současné době čím dál tím aktuálnější.

Na základě srovnání různých klasifikací předložky docházíme k závěru, že většina lingvistů se shoduje v dělení předložky na primární a sekundární, přičemž existuje různá terminologie pro tyto dvě skupiny předložek. V češtině kromě termínů primární a sekundární (např. u I. R. Vychovance) používají někteří lingvisté termíny vlastní, nevlastní. Sekundární předložky, jež jsou předmětem naší práce, většina lingvistů dělí podle motivujícího základu na adverbální, adnominální a adverbiální, zatímco Vychovanec (6) a Astafjevová (2) dělí sekundární předložky na adverbální, adnominální a adadjektivní.

4.Gramatické kategorie sekundárních předložek (pád, číslo, rod)

4.1 Rozdíly mezi ruskými a českými sekundárními předložkami

České ekvivalenty ruských sekundárních předložek mohou být sémanticky identické, ale mohou se lišit na formální i morfologické úrovni, tedy svým tvarem, pádem, rodem nebo číslem.

Číslo - Plurál - Singulár

V češtině převládají víceslovné předložky v singulárovém tvaru. Ve většině případů je český ekvivalent ruské sekundární předložky ve stejném čísle jako ruská předložka. Vyskytují se však případy, kdy český ekvivalent se používá jak v singuláru, tak i v plurálu oproti ruské předložce, která vystupuje pouze v jednom čísle.

В ряде – v řadách, v řadě

В позиции – v pozicích, v pozici

За пределами - za hranicemi, za hranicí

Existují případy, kdy jsou čísla obou předložek užívána pouze v jednom čísle, a to odlišném:

В рамках – v rámcích

В интересах – v zájmu

Pád

Dativ – Akuzativ

По приглашению – na pozvání

По желанию – na přání

По приказу, по наказу – na příkaz

По совету – na radu

По заявлению – na žádost

Genitiv – Akuzativ

Из-за нехватки – pro nedostatek

Для случая – pro případ

Jak uvádí ve své monografii R. Blatná (28), a také na základě naší analýzy, valence ruských a českých sekundárních předložek si mnohdy navzájem neodpovídá. V češtině převažují předložky s genitivní valencí.

S GENITIVEM se pojí následující ruské a české sekundární předložky:

Ввиду, в деле, в меру, в области, в отношении, в продолжение, в силу, в смысле, в роде, вследствие, в течение, в целях, за исключением, наподобие, на счет, по линии, по мере, по поводу, по случаю, по части, со стороны...

В rámci, в případě, на základě, до konce, в области, на rozdíl od, в průběhu, z hlediska, в době, на конци, на адресу, в blízkosti, на bázi, в centru, за cenu, в čele, по dobu, в духу, в důsledku, з důvodu, ve formě, ve funkci, в hodnotě, ve jménu, ke konci, в místě, podle názoru, под названием, с целью...

S DATIVEM se pojí následující ruské a české sekundární předložky:

Вслед, вопреки, навстречу, наперекор, согласно, соответственно, соразмерно, подобно, в противовес, в ущерб, не в пример, благодаря...

Взглядом к, směrem к, ve vztahu к, čelem к, nehledě к, s ohledem к, se sklonem к, úměrně к, вprotikладу к, с přihlédnutím к...

V ruštině se předložka *согласно* může pojit s instrumentálem (*согласно с чем*) nebo s dativem bez předložky (*согласно чему*). V češtině bezpředložková vazba není možná, vždy je tu nutná přítomnost primární předložky (*в souladu s*).

S AKUZATIVEM se pojí následující ruské sekundární předložky:

Включая, исключая, спустя...

České předložky – *bez nároku na, v naději na, v návaznosti na, nehledě na, nedbaje na, v odměnu za, s ohledem na, s platností na, při pokusu o, směrem na, při snaze o se zřetelem na, bez účinku na, v úsilí o...*

S INSTRUMENTÁLEM se pojí následující ruské a české sekundární předložky:

Кончая с, начиная с...

Českých předložek pojících se s instrumentálem je daleko více, např.:

spolu s, в souvislosti s, společně s, ve srovnání s, в čele s, в dohodě s, в контрасту s, паралельně s, на ровень s, в розпору s, в shodě s, zároveň s...

Na rozdíl od ruštiny, čeština má více sekundárních předložek, které se pojí s LOKÁLEM:

Nemluvě o, nemluvic o (неговоря о), nezávisle na (независимо от, вне зависимости от), v touze po (в жажде к), v závislosti na (в зависимости от).

S NOMINATIVEM:

Á la (jedná se o předložku přejetou), s názvem, pod titulem.

Dále budeme sledovat valenci pouze kauzálních předložek. Nejdříve se zaměříme na ruské předložky, poději na české a ukrajinské.

V. S. Bondarenko (3) se ve své monografii věnuje otázce pádu, se kterým se kauzální sekundární předložka pojí:

Genitiv:

Вследствие – „**Вследствие** этого сражения Кутузов получил алмазный знак.“
(Л.Н.Толстой - «Война и мир»).

V češtině této předložce odpovídá výraz **v důsledku**, v ukrajinštině **у/в результаті**.

По поводу – „Литература – дело серьезное и трудное, много я Вам **по поводу** Вашего рассказа ничего не могу сказать.“ (М.Горький – Письмо В.Н.Багрову).

V češtině této předložce odpovídá výraz **z důvodu/kvůli**, v ukrajinštině **з приводу**.

По причине – „**По причине** болезни ему часто приходилось пропускать учебные занятия.“

V češtině této předložce odpovídá výraz **z příčiny**, v ukrajinštině **з причини**.

По случаю – „**По случаю** волнения на море пароход пришел поздно.“
(А.П.Чехов – «Дама с собачкой»).

V češtině této předložce odpovídá výraz **u příležitosti, náhodně, náhodou**, v ukrajinštině **з нагоди**.

В целях – **В целях** коренной перестройки советской школы, партия и правительство наметили ряд мероприятий.

V češtině této předložce odpovídá výraz **s cílem**, v ukrajinštině **з наміром, з метою**.

В честь – Под сводами Большого Кремлевского дворца с новой силой вспыхивала бурная овация **в честь** партии большевиков.

V češtině této předložce odpovídá výraz **na počest, k počtě, на честь**, v ukrajinštině **у честь**.

Ввиду – **Ввиду** плохой погоды прогулка на лыжах отменяется.

V češtině této předložce odpovídá výraz **kvůli**, v ukrajinštině **через**.

В знак – Он кивнул головой **в знак** своего согласия.

V češtině této předložce odpovídá výraz **na znamení**, v ukrajinštině **на знак**.

Во избежание – *Разведчики предприняли обходный маневр во избежание ненужной встречи с противником.*

V češtině této předložce odpovídá výraz **pro vyhnutí se**.

Во имя – *Советские воины бесстрашно сражались с врагом во имя защиты Родины.*

V češtině této předložce odpovídá výraz **ve jménu**, v ukrajinštině **в ім'я**.

В результате – *Золото становится деньгами в результате развития товарного хозяйства.*

V češtině této předložce odpovídá výraz **v důsledku**, v ukrajinštině **у/в результаті**.

В силу – *В силу создавшихся условий ему нельзя было совмещать учебу с работой на производстве.*

V češtině této předložce odpovídá výraz **kvůli**, v ukrajinštině **у/в силу**.

В случае – *В случае необходимости принимать самые крайние меры. В случае чего позвоните мне. (Л.Н.Толстой – «Война и мир»)*

V češtině této předložce odpovídá výraz **v případě**, v ukrajinštině **у випадку**.

В рамках – *В рамках своей темы ученик изложил все необходимое.*

V češtině této předložce odpovídá výraz **v rámci**, v ukrajinštině **у/в рамках**.

В качестве – *В качестве жизненно важной задачи Ленин поставил задачу – сохранить и укрепить СССР. (Из биографии Ленина)*

V češtině této předložce odpovídá výrazy **v podobě, v rámci, jako, jakožto** v ukrajinštině **у вигляді, як**.

Dativ:

Смотря по – *Смотря по обстоятельствам принимают нужные решения.*

V češtině této předložce odpovídá výraz **s ohledem na**, v ukrajinštině **зважаючи на**.

Судя по – *Судя по отзывам печати советский балет производит огромное впечатление на зарубежного зрителя.*

V češtině této předložce odpovídá výraz **soudě podle** – genitiv.

V případě předložky **судя по** si ruský a český ekvivalent neodpovídá. Česká předložka **soudě po** se nepojí s dativem, ale s genitivem.

Благодаря - je důležité rozlišovat, kdy plní funkci předložky a kdy původního přechodníku.

V češtině této předložce odpovídá výraz **díky**, v ukrajinštině **завдяки**.

Больной выздоровел благодаря доктору. (sekundární předložka)

Больной крепко пожал руку доктору, благодаря его за хорошее лечение. (пřechodník)

Вопреки, наперекор – *Вопреки желанию, рассудку вопреки, наперекор стихиям.*
(Грибоедов)

V češtině této předložce odpovídá výraz **navzdory**, v ukrajinštině výrazy **наперекір, всупереч, проти**.

Akuzativ:

Несмотря на – i v tomto případě je důležité rozlišovat, kdy se jedná o sekundární předložku a kdy se jedná o přechodník.

Молодежь, несмотря на преследование, поднимается на борьбу против поджигателей войны.

V češtině této předložce odpovídá výraz **nehledě na, bez ohledu na**, v ukrajinštině **незважаючи на**.

Невзирая на – *Советские полярники продолжают свою работу невзирая на сильные морозы.*

V češtině této předložce odpovídá výraz **bez ohledu na, nehledě na**, v ukrajinštině **незважаючи на**.

Instrumentál:

В связи с – *Спрос на товары широкого потребления увеличивается в связи с ростом благосостояния трудящихся.*

V češtině této předložce odpovídá výraz **v souvislosti s**, v ukrajinštině **у зв'язку з**.

Otázkou valence sekundárních předložek se ve své monografii zabývá i N. I. Astafjevová. (2)
Z příkladů, které Astafjevová uvádí, jsme vybrali pouze ty, které se týkají kauzálních předložek:

Вследствие, по поводу, по случаю, ввиду, в силу - genitiv

Благодаря, вопреки, наперекор – dativ

Rod

Typickým rozdílem mezi ruštinou a češtinou je odlišný gramatický rod substantiv. Tento jev se samozřejmě týká i sekundárních předložek, což dokládají následující předložky vybrané ze všech sémantických skupin:

Neutrum – Maskulinum

В отличие от – na rozdíl od
В состоянии – ve stavu
Под названием – pod názvem
В сопровождении – v doprovodu
Под давлением – pod tlakem
Под наказанием – pod trestem
Под влиянием – pod vlivem
Для вступления – na úvod
В течение – v průběhu
По направлению к – směrem k
Во время – v čase
При согласии – za souhlasu
В соответствии с – v souladu s
По предложению – na námět
В начале – na začátku

Neutrum - Femininum

В лице – v osobě
За исключением – s výjimkou
Во время от – v době od
На время от – na dobu od
При условии – pod podmínkou
По заявлению – na žádost
На расстояние – na vzdálenost
До времени – do doby
В течение – po dobu

Femininum – Maskulinum

По форме – ve tvaru
Без разницы – bez rozdílu
В системе – v systému
По теме – na námět
С целью – s cílem
С тенденцией к – se sklonem k
Из-за нехватки – pro nedostatek, kvůli nedostatku
При попытке – při pokusu
На пользу – ku prospěchu

Maskulinum – Femininum

На уровне – na úrovni
В ряде – v řadách, v řadě
В адрес – na adresu
По вопросу – o otázce
По совету – na radu

На срок от – na dobu od
В виде – v podobě

Neutrum – Femininum

По делу – v záležitosti

Maskulinum – Neutrum

В центре – v centru

Femininum – Neutrum

Со специальностью на – se zaměřením na
В межах – v rozmezí

Předložky

České a ruské víceslovné sekundární předložky se mohou lišit také svojí primární předložkou:

В отличие от – na rozdíl od
По сравнению с – ve srovnání s
По делу – v záležitosti
Для поддержки – na podporu
На пользу – ku prospěchu
При условии – pod podmínkou
По поводу – z důvodu
По причине – z příčiny
С целью – za účelem
По желанию – na přání
В течение – po dobu

Rozdílný počet komponentů

Размером – v rozsahu, o rozsahu
Несмотря на – bez ohledu na

R. P. Rogožnikovová (19) ve své monografii upozorňuje na fakt, že v ruštině je poměrně bohatě rozšířená variantnost předložek. Týká se to především předložek primárních, které ovšem tvoří součást předložek sekundárních. Primární předložky se v ruštině vyskytují ve dvou tvarech – bez **o** a s **o**. Tak máme například varianty předložek *в/во, к/ко, с/со* – *в цвете, во цвете, к времени/ ко времени, с дня/ со дня*.

Ve většině případů je varianta s **o** považována za zastaralý, hovorový nebo poetický tvar. Může tedy být stylisticky příznaková. Jsou ovšem případy, kdy se o žádnou příznakovost nejedná – *во время, во имя, со схемой, со сферой...*

Na základě provedeného srovnání ruských, českých a okrajově ukrajinských kauzálních předložek můžeme učinit závěr, že ekvivalenty uvedených předložek se mohou lišit ve všech gramatických kategoriích. Co se týče kategorie pádu, předložky se nejčastěji pojí s genitivem. Vzhledem k tomu, že ústředním tématem naší práce jsou kauzální předložky, zkoumali jsme valenci především u této sémantické skupiny sekundárních předložek. Genitivní valence převládá i u této sémantické skupiny předložek (*v rámci, v případě, v důsledku, z důvodu, ve jménu, z příčiny, díky, bez ohledu na, v souladu s* aj.) Většina ruských a ukrajinských kauzálních předložek si navzájem odpovídá, avšak našli jsme několik případů, kdy se valence ruských a českých předložek liší. Například ruské kauzální předložky *в силу, ввиду* se pojí s genitivem, zatímco jejich český ekvivalent *kvůli* se pojí s dativem. Ruská předložka *смотря по* má lokální valenci, předložka *с учетом* genitivní valenci, zatímco česká předložka *s ohledem na* se pojí s akuzativem. Ruské předložky typu *по приказу, по наказу, по заявлению, по совету, по приглашению, по желанию* se pojí s dativem, jejich české varianty *na příkaz, na žádost, na radu, na pozvání, na přání* se však pojí s genitivem. Ruská předložka *судя по* se také pojí s dativem, avšak její český ekvivalent *soudě podle* má genitivní valenci. Rozdíly ve valenci sekundárních předložek souvisejí s rozdílnou primární předložkou, jež je jejich součástí. Například součástí ruské sekundární předložky *по совету* je primární předložka *по*, zatímco česká sekundární předložka *na radu* obsahuje primární předložku *na*. Můžeme nalézt velké množství obdobných případů (např. *na žádost – по заявлению, soudě podle – судя по* apod.) Rozdílná primární předložka však nemusí znamenat i rozdílný pád ruské a české předložky (např. *z důvodu – по поводу, z příčiny – по причине* apod.) Jak jsme viděli, rozdíly mezi ruskými a českými sekundárními předložkami se vyskytují i v kategorii čísla a kategorii rodu. Například kauzální předložky *в рамках, в интересах* se v ruštině vyskytují pouze v plurálu, zatímco české předložky *v rámci, v zájmu* - v singuláru. Co se týče kategorie rodu, ve všech skupinách sekundárních předložek můžeme nalézt velké množství případů, kdy se rod ruské předložky liší od rodu české předložky. Tyto odlišnosti nalezneme i v rámci kauzálních předložek, např. *pod vlivem – под влиянием, pod podmínkou – при условии, s cílem – с целью, pro nedostatek – из-за нехватки, na žádost – по заявлению, pod tlakem – под давлением*. Jak jsme viděli, sekundární předložka se může lišit také počtem komponentů (*bez ohledu na – не смотря на*).

5. Klasifikace sekundárních předložek ze sémantického hlediska

České a ruské víceslovné předložky můžeme srovnávat podle různých klíčů, at' už jde o jejich funkci, schopnost tvořit opozita, synonyma apod. V dané práci jsme si vybrali srovnání víceslovných předložek podle jejich sémantiky, neboť při srovnávání ruských sekundárních předložek s českými bude zajímavé sledovat, zda jsou ekvivalenty daných předložek sémanticky identické, nebo u nich došlo k nějakému sémantickému posunu.

R. Blatná (28) uvádí ve své monografii 7 tříd těchto sekundárních předložek se sémantikou: identifikace, klasifikace, kvalifikace, determinace, kauzality, lokalizace, temporalizace. Její klasifikace českých předložek v podstatě odpovídá klasifikaci F. Čermáka (29). V naší práci se pokusíme v rámci každé skupiny nalézt odpovídající víceslovný analog, tedy víceslovnou předložku v češtině. Výchozím materiálem je ruský jazyk.

Identifikace – při ní jde o vyjádření vztahu zástupnosti, nápodoby nebo o vztah komparativní.

В функции – ve funkci

Во имя – ve jménu

В лице – v osobě

По примеру – podle příkladu

В роли – v roli

В стиле – ve stylu

По форме – ve tvaru

В должности – v úloze, ve funkci

По образцу – podle vzoru

В заступлении – v zastoupení

По способу – podle způsobu

В отличие от – na rozdíl od

По сравнению с, в сравнении с – ve srovnání s

В духе – v duchu

При согласии – za souhlasu

В соответствии с – v souladu s

По возможностям – podle dispozic, podle možností

По мнению – podle mínění

В положении – v postavení

В позиции – na pozicích

В состоянии – ve stavu

На уровне – na úrovni

Některé předložky mohou vystupovat jak v singuláru, tak v plurálu:

По возможности / по возможностям – podle možnosti / podle možností

По образцу / по образцам – podle vzoru / podle vzorů

Klasifikace – sem patří předložky s významem členství, přináležitosti, specifikace činnosti, oblasti zájmu, inkluze a vyloučení, exkluze.

В кругу – v kruhu
В руках – v rukou
В ряде – v řadě
По вопросу – o otázce
По делу – v záležitosti
В области – v oblasti
На почве – na půdě
В рамках – v rámci
В сфере – ve sféře
Без разницы – bez rozdílu
За исключением – s výjimkou

Kvalifikace – sem patří předložky, které specifikují fyzikální, matematické a technické veličiny, předložky označující původ něčeho nebo novou verzi něčeho.

В цене – v ceně
В распятии – v rozpětí
В системе – v systému
На время от, на срок от – na dobu od
Во время от – v době od
По имени – pod jménem
Под названием – pod názvem
На мотивы – na motivy
По предложению, по теме – na návrh, na námět, na téma

Determinace – do této skupiny patří předložky s významem dosažení nějakého cíle, prospěchu, užitku, škody, ochrany ze strany významné organizace, firmy nebo osobnosti, skryté nebo předstírané jednání, vztahu k nějakému nástroji, pomoci lidského konatele, spolupráce či spoluúčasti, vedení, řízení, vymezení vztahu k ději, vymezení zřetele, zdroje informace, okolností probíhajícího děje, podmínky a souvislosti daného problému a vymezení jednání, které je odrazem jednak určitých pocitů a emocí, jednak jejich uvědomování.

С надеждой на – v naději na
С замыслом – s úmyslem
В стремлении – ve snaze
С намером, в целях, с целью – se záměrem, s cílem
Со специальностью на – se zaměřením na
Для протеста против – na protest proti
Для поддержки – na podporu

На помощь, для помощи – na pomoc
На пользу – ku prospěchu
На вред – v neprospěch
На счёт, за счёт – na účet, ohledně, na adresu, na úkor
Под защитой – pod ochranou
Под патронатом – pod patronátem
Под флагом – pod praporem
Без помощи – bez pomoci
С помощью – s pomocí
С употреблением – s roužitím
Вместе с – spolu s
В сопровождении – v doprovodu
Под руководством, под шефством – pod vedením
С тенденцией к – se sklonem k
По отношению к, в отношении к – ve vztahu k
В зависимости от – v závislosti na
При условии – pod podmínkou
В случае – v případě
В адрес – na adresu
В виде – v podobě

Kauzalita – do této sémantické skupiny patří předložky, které pojmenovávají důvod, příčinu nepříznivé situace, důvod zlepšení situace nebo zamezení jejího zhoršení, ohled nebo respekt k významné osobnosti, vymezení jednání osoby v určitém vedoucím nebo přímo politickém postavení, podnět z něčí strany, potvrzení určitého stavu, iniciativu z něčí strany, řešení postupu či situace, vliv, často nepříznivý, vymezení činnosti vedoucí k vzájemnému nahrazení, vyrovnání, návaznost.

По поводу – z důvodu
Из недостатка – z nedostatku
По причине – z příčiny
С целью – za účelem
Из-за нехватки – pro nedostatek
Для случая – pro případ
На память – na památku
В честь – k počtě, na počest
Из функции – z funkce
По приглашению – na pozvání
По желанию – na přání
По приказу, по наказу – na příkaz
По совету – na radu
По заявлению – na žádost
Под угрозой – pod pohrůžkou
Под давлением – pod tlakem
Под наказанием – pod trestem
Под влиянием – pod vlivem

Lokalizace – sem patří předložky s významem místním. Vyjadřují určení polohy a směru.

В центре – v centru, ve středu, uprostřed

В конце – na konci

На краю – na kraji

На пороге – na prahu

В начале – na začátku

На почве – na půdě

Одновременно с, параллельно с – paralelně s

В близи – v blízkosti

Налево от – nalevo od

Направо от – napravo od

В области – v oblasti

На расстояние – na vzdálenost

В центр – do centra

По направлению к – směrem k

Temporalizace – sem patří předložky, které mohou být vymezeny jednak staticky, jednak dynamicky. Vyjadřují odpověď na otázky – kdy?, do kdy?, na kdy?, od kdy?, na jak dlouho? a za jak dlouho?.

Во времена – za časů, v dobách

До времени – do doby

На время – na dobu

В течение – po dobu, v průběhu, během

Во время – v době, v období, za doby

Во время от до / во время с по – v době od do

С времени, с времён / из времён, из времени – z doby, od doby, od dob, z období

В сопровождении – za doprovodu, v doprovodu

До конца – do konce

К концу – ke konci

На краю – na kraji

По время, до времени – do období

Во время от до – v období od do

С действительностью до – s platností do

В начале – na počátku, na začátku

При попытке – při pokusu

На рубеже – na přelomu

При возможности – u příležitosti

В межах – v rozmezí

Накануне – na sklonku

В стадии – ve stadiu

Действительно от / с – s účinností od

Для вступления – na úvod, na začátek

Во вступлении – v úvodu

На конец, в конце концов – na konec, na závěr

В конце – v závěru

В заключение – na závěr

Uvedené sémantické skupiny tvořily předložky, které byly vytvořeny na jmenném základu.

Existují ovšem předložky, které vznikly na slovesném základu, například:

Неговоря о – nemluvě o

Что касается – co se týče/co se týká

Если говорить о, говоря о – pokud jde o, co se týče

Надеясь на – v naději na

Несмотря на – nehledě na

Начиная с – počínaje od

Uvádíme také předložky, které vznikly z adverbií:

Независимо от – nezávisle na

Согласно с – shodně s

Параллельно с, одновременно с – paralelně s

Některé sekundární předložky mohou patřit zároveň do více sémantických skupin.

Předložky **v rámci** (*в рамках*), **na základě** (*на основе*), **na půdě** (*на почве*), které Blatná řadí do skupiny předložek s významem klasifikace, někteří lingvisté řadí mezi kauzální předložky. Předložku **na půdě** (*на почве*) uvádí Blatná i mezi předložkami s významem lokalizace. V praktické části naší práce jsme na příkladech z tisku dokázali, že předložky **v rámci** (*в рамках*), **na základě** (*на основе*) opravdu mohou mít kauzální význam (viz. str. 85-89). Předložky **ve jménu** (*во имя*), **podle příkladu** (*по примеру*), **podle vzoru** (*по образцу*), **podle způsobu** (*по способу*), **v souladu s** (*в соответствии с*), s významem identifikace náležejí zároveň k předložkám kauzálním. Předložky **na konci** (*в конце*), **na prahu** (*на пороге*), **na začátku** (*в начале*), **paralelně s** (*параллельно с, одновременно с*) s významem lokalizace patří zároveň k předložkám s významem temporálním. Předložky **na motivy** (*на мотивы*), **na námět** (*по теме, по предложению*) s významem kvalifikace mohou být řazeny mezi předložky kauzální. Ve skupině předložek s významem determinace lze nalézt kauzální předložky **s cílem** (*с целью*), **se záměrem** (*с намером*), **ve snaze** (*в стремлении*), **s úmyslem** (*с замыслом*), **v naději na** (*с надеждой на*), **na protest proti** (*для протеста против*), **pod ochranou** (*под защитой*), **na podporu** (*для поддержки*), **na pomoc** (*для помощи, на помощь*), **pod patronátem** (*под патронатом*), **pod praporem** (*под флагом*), **pod vedením** (*под руководством, под шефством*), **pod podmínkou** (*при условии*), **v případě** (*в случае*). Velmi zajímavou skupinou jsou předložky s temporálním významem. Mezi těmito předložkami najdeme velké množství synonym (*в průběhu, v době, v období, v údobí, в добáч – в течение, во время, во времена*). Temporální předložky se od sebe liší

v závislosti na tom, zda vyjadřují fáze děje, průběh děje, omezení děje, přibližnost, bezprostřednost nebo okamžitost. Některé temporální předložky se používají ustáleně, například *od (té) doby, od dob, z dob* (с времен, из времен, с (тех) пор), zatímco jiné se používají velmi frekventovaně – *v době, v průběhu, po dobu* (во время, в течение). V tomto významu se v hovorové ruštině můžeme velmi často setkat s předložkovou vazbou typu *в каникулы, в зиму* aj. (*в* + substantivum v akuzativu). Temporální předložky *во время, в течение* se vyskytují v tisku nejčastěji:

Россия вмешалась во время президентской кампании на Украине.

Во время раскопок, проведенных у основания монумента, были найдены 12 гробов, в которых содержатся остатки советских воинов.

Было известно, что в иных зоопарках вараны часто умирали в течение нескольких лет, даже несмотря на то, что их качественно и часто кормили.

В течение дня патруль успел проверить документы 1970 водителей и автомобилей.

Předložky *во время, в течение* jsou synonymní, přesto v souladu s Kroupovou (34) předložka *в течение* patří mezi temporální předložky, které označují průběh děje, a *во время* mezi předložky s významem omezení děje. Mezi těmito dvěma předložkami můžeme cítit nepatrný sémantický rozdíl. V některých případech může předložka *в течение* vyjadřovat konkrétní, užší časový úsek, během kterého děj probíhá. Předložka *во время* naproti tomu může představovat širší, obecnější pojetí času:

Во время выборов что-то случилось.

V době voleb / ve volebním období se něco přihodilo.

В течение выборов что-то случилось.

Během voleb / v průběhu voleb se něco přihodilo.

V prvním případě se nějaký děj odehrál v době voleb, které mohou trvat několik dní. Není tu specifikováno, kdy přesně se daný děj odehrál. Ve druhém případě cítíme, že děj proběhl přímo při volbách, tedy v rámci kratšího časového úseku, například v rámci jednoho dne, jednoho časového úseku, kdy jsou lidem poskytnuty volební místnosti a lidé chodí volit k urnám.

Co se týče časového rozpětí děje, v jiném kontextu může být situace opačná:

Во время обеда все сидели тихо.

В течение всего года я продолжала думать о нем.

Temporální předložky mohou mít i jiný význam. Například předložky **na začátku** (*в начале*), **na kraji** (*на краю*), **na počátku**, **na začátku** (*в начале*), **na konci** (*в конце*) **na přelomu** (*на рубеже*), **v rozmezí** (*в межах*), mohou mít kromě temporálního i význam lokální. Předložka **v úvodu** (*во вступлении*) může mít kromě temporálního významu ještě jiný sémantický odstín, který nesouvisí tolik s časem, jako spíše s obsahem (například v úvodu nějakého proslovu či písemné práce apod.). Totéž platí pro předložky **na závěr** (*на конце*) a **v závěru** (*в заключение*), kdy předložka **na závěr** má spíše časový význam a předložka **v závěru** obsahový.

V naší práci jsme se zaměřili na skupinu předložek s kauzálním významem. Ruští, čeští i ukrajinští lingvisté pracují s různými škálami kauzálních předložek, proto v naší praktické analýze zkoumáme pouze ty nejrozšířenější kauzální předložky. Zaměřili jsme se na předložky **v souvislosti s** (*в связи с*), **kvůli** (*из-за*), **v důvodu** (*из-за*), **v důsledku** (*в результате*), **v důsledku** (*вследствие*), **u příležitosti** (*по случаю*), **náhodně** (*по причине*), **z příčiny** (*благодаря*), **díky** (*из-за*), **kvůli** (*из-за*), **z důvodu** (*по вине*), **kvůli** (*несмотря на*), **bez ohledu na** (*в случае*), **v případech** (*в случаях*), **pod podmínkou** (*при условии*), **ve jménu** (*в честь*), **na počest** (*в память*), **o** (*на память*), **s cílem** (*в целях*), **za účelem** (*с целью*), **pro cíle** (*для целей*), **pro účely** (*за účelem*), **v závislosti od** (*в зависимости от*), a sporné předložky **v rámci** (*в качестве*), **v rámci** (*в рамках*), **na základě** / **na základě** (*на основании*).

Nejpodrobnější sémantickou klasifikaci českých předložek nabízí L. Kroupová. (34) Podle vztahů, jež předložky vyjadřují, dělí Kroupová předložky následovně:

Místní (prostorové) – *na kraj, podél, doprostřed...*

Časové – *na začátku, počínaje, po dobu...*

Příčinné, důvodové, důsledkové – *z důvodu, na základě, pro nedostatek...*

Účelové – *za účelem, v záležitosti, na protest proti, v zájmu, v úsilí o...*

Přípustkové – *vzdor, proti, za cenu...*

Podmínkové – *v případě, za předpokladu, pod podmínkou, s podmínkou, pro případ, pod slibem...*

Prostředkové a způsobové – *prostřednictvím, z pověření, za přispění, na základě, ve srovnání s, pod vedením...*

Zřetelové – *ohledně, z hlediska, z pozice, ve vztahu k, na rozdíl od...*

Zastoupení, náhrady – *jménem, náhradou za, místo...*

Újmy, prospěchu – *ke škodě, na úkor, na konto, ve prospěch...*

Exkluze – *s vyloučením, kromě, vyjma, mimo...*

Inkluze – *včetně, nevyjímaje, počítaje v to...*

Připojení – *vedle, spolu s, společně s...*

Vymezení, ohraničení – *v oblasti, na úrovni, v mezích, v rozsahu...*

Původce – *ze strany, v podání, z rukou, z řad...*

Přímé určení – *na adresu, do rukou, k rukám...*

Identifikace, kvalifikace – *pod jménem, s názvem, v roli, v postavení...*

Příčinná determinace – *z povahy, v povaze...*

Posese – *v rukou.*

M. Jelínek³² rozlišuje v rámci předložek tyto vztahy:

Souvislosti a shody – *v souvislosti, ve spojitosti s, v závislosti na, nezávisle na...*

Koexistence – *za účasti, v přítomnosti, souběžně s...*

Vynětí, zahrnutí – *včetně, počítaje v to, zahrnuje v to, s výjimkou...*

Zřetelový – *vzhledem k, s ohledem na...*

Pomoci – *s pomocí, za pomoci, prostřednictvím...*

Příčiny – *následkem, v důsledku...*

Důvodový – *z titulu, ve jménu, z důvodu, v zájmu...*

Podmínkový – *v případě, za předpokladu, v podmínkách...*

Újmy, prospěchu – *na úkor, na účet, za cenu, na vrub, ve prospěch...*

Způsobový – *ve formě, v podobě, cestou...*

Lokalizační – *v oblasti, na poli, na úseku...*

Časový – *v průběhu, v údobí, za času...*

³² Hrdlička M., Předložky ve výuce češtiny jako cizího jazyka, Praha, 2000, s. 58. Citováno podle:
Jelínek M., Výrazy předložkové povahy v dnešní spisovné češtině. In: Sborník prací Filozofické fakulty
brněnské univerzity, 1964, A 12, s. 117-130

6. Sekundární předložky s kauzálním významem

Při podrobnějším zkoumání skupiny ruských kauzálních sekundárních předložek čerpáme zejména z prací R. J. Kalnberziněvové, J. T. Čerkasovové a A. M. Finkela (24), který se ve své monografii zabývá popisem a analýzou gramatických způsobů vyjádření příčinných vztahů ve spisovné ruštině. V souvětí jsou tyto vztahy vyjádřeny především spojkami, ale ve větě jednoduché právě předložkami nebo přechodníkem a pády. Mezi kauzální sekundární předložky patří mimo jiné například: *по причине, по поводу, по случаю, вследствие, ввиду, благодаря* (z příčiny, z důvodu, z případu, následkem / v důsledku, díky). Podle Finkela se množství příčinných sekundárních předložek v ruském jazyce neustále zvětšuje, a s tím i jejich gramatičnost. Souhlasíme s postřehem Finkela, že příčinným předložkám není věnováno příliš mnoho prací (všimli jsme si, že nejvíce pozornosti je věnováno sekundárním předložkám s významem prostorovým a časovým). V naší práci jsme se rozhodli zabývat se kauzálními předložkami. Co se týče vzniku a rozvoje těchto předložek, nejvíce se tomuto problému věnuje J. T. Čerkasovová (25), která zkoumá vznik a vývoj sekundárních předložek adnominálních, adverbálních i adverbálních všech sémantických skupin, ne tedy jen kauzálních. To samé platí i pro práce N. I. Bukateviče, M. S. Bučinové a T. P. Lomtěva. Kauzálním předložkám se ve svých disertačních pracích věnuje R. J. Kalnberziněvová, J. A. Nazikovová a L. N. Popovová. Jak připomíná Finkel, existují dvě hlavní teorie o tom, která slovní spojení se definitivně stala předložkami, která se nachází teprve v přechodném stadiu a která jsou volnými slovními spojeními (substantiva, která jsou jejich součástí, si plně zachovávají svůj lexikální význam). Přívrženci první teorie neodlišují víceslovné adnominální předložky od volných slovních spojení se substantivy. Mezi ně patří například i A. A. Šachmatov³³ a L. A. Bulachovskij³⁴, kteří sjednocují předložky *по причине, по случаю, по поводу* s takovými slovními spojeními jako například *по скупости, по любви, по несчастью, по принуждению*.

Ale existuje i druhá teorie, podle níž se k předložkám přiřazují téměř jakákoliv slovní spojení, jež nějakým způsobem navzájem váží větné členy s různými smyslovými vztahy. Mezi zastánce této teorie Finkel zařazuje například J. A. Nazikovovou³⁵ nebo R. J. Kalnberziněvovou³⁶.

³³ Шахматов А.А., Синтаксис русского языка, Москва, 1941

³⁴ Булаховский Л.А., Курс русского литературного языка, Книhovna semináře pro slov. filologii University Karlovy v Praze, 1952

³⁵ Назикова Е.А., Выражение причинных отношений в современном русском литературном языке, Авт. к. д., Ленинград, 1952

³⁶ Калнберзинь Р.Я., Способы выражения причинных отношений в современном русском литературном

Nazikovová zahrnuje do skupiny adnominálních kauzálních předložek následující spojení – *в результате, в связи с, в зависимости от, под влиянием*. Kalnberziněvová kromě zmíněných předložek zahrnuje do kauzální skupiny i následující spojení – *на почве, на основе, на основании, под давлением, под натиском, под гнетом, под тяжестью*.

V souladu s A. Finklelem se domníváme, že ani jedna z těchto tendencí není správná, neboť nerozlišuje lexikální význam od gramatického.

Z toho usuzujeme, že klasifikace kauzálních sekundárních předložek není zcela jednoznačná a jednoduchá. Každý odborník zahrnuje do skupiny příčinných předložek odlišné předložky.

Budeme se zabývat především těmi kauzálními předložkami, které jako takové nahlíží většina lingvistů. Zaměříme se tedy na adnominální předložky *по причине, по случаю, по поводу, вследствие, в силу, ввиду, благодаря*.

Co se týče spojení s primární předložkou *под*, například *под влиянием, под давлением, под предлогом*, považuje Finkel tato spojení ze všech předložek s kauzálním významem za nejméně gramatikalizované. Tyto předložky nedosáhly ještě takového stupně gramatičnosti jako třeba předložky *в силу, по причине*. Finkel se ve své monografii věnuje pouze těm kauzálním sekundárním předložkám, které jsou již plně gramatikalizované, i když míra jejich gramatikalizace není totožná.

Hlavní otázka, kterou se Finkel zabývá, je způsob, jakým plnovýznamové slovo ztrácí svůj lexikální význam při přechodu ze synsémantického slovního druhu do systému samostatných předložek. Tento proces má u všech předložek obecné zákonitosti, ale zároveň si předložky zachovávají svůj individuální vývoj. Finkel se domnívá, že gramatický význam sekundárních předložek se v každém případě odvíjí od toho lexikálního významu, ve kterém byl odstín relativnosti zakotven již dříve, a že sekundární předložky jsou na rozdíl od primárních monosémantické: *«Мы считаем, что грамматическое значение вторичных предлогов во всех случаях развивается из такого лексического значения, в котором оттенок относительности уже был заключен раньше. Свободное номинативное значение сначала лишь намекало на грамматическое значение, стало доминирующим, пока одна из форм полнозначного слова не стала словом служебным, пока несвободное относительное значение не вытеснило свободного номинативного.»*³⁷

языке, авт. к. д., Москва, 1958

³⁷Citováno podle: Финкель А.М., Производные причинные предлоги в современном русском литературном языке, Харьков, 1962, с. 6-7

Čerkasovová s názorem Finkela nesouhlasí: *«В предлоги могут превращаться только отвлеченные существительные, которые содержат в своем лексическом значении оттенок релятивности, а также существительные, в значении которых такой оттенок при определенных условиях развивается.»*³⁸ V naší práci se pokusíme vystopovat případy, kdy sekundární předložka může naopak být polysémní. Budeme analyzovat takové kontexty, kde primárně kauzální předložky právě v závislosti na širším kontextu mohou být nositeli i jiných sémantických odstínů. Jak jsme již zmínili, výchozí materiál bude ruský, který pro srovnání bude doplněn o český a pouze okrajově o ukrajinský materiál. Budeme sledovat různé koncepce sekundárních kauzálních předložek a v praktické části se tyto koncepce pokusíme ověřit na konkrétních příkladech z ruského, českého a pro doplnění i ukrajinského tisku.

N. I. Štykalo (27) ve své stati věnované sémantickým příznakům příslovečného určení příčiny v ruštině uvádí, že větné členy vytváří určitou množinu, kterou je možné rozdělit na několik podmnožin. Toto dělení je možné provádět podle několika různých příznaků. Štykalo provádí toto dělení na základě příznaku: vztah k „противочлену“. Tento termín Štykalo přejímá od V. N. Migirina.³⁹ Štykalo pak větné členy představuje v podobě binárních syntaktických opozic, např.: podmět – přísudek, příčina – následek, podmínka – podmíněné, hlavní slovo – přístavek, příslovečné určení cíle – „противочлен“ příslovečného určení cíle. Při převedení větných členů na binární opozice je podle Štykala možné každý větný člen představit jako určitý komplex diferenčních znaků. Používá metodu diferenčních znaků ke zkoumání příslovečného určení příčiny v ruštině. V ruštině se příslovečné určení jako druhořadý větný člen vyskytuje v ruských gramatikách a vědeckých pracích od 19. století. P. M. Perevlesskij jako první v ruské lingvistice jmenuje příslovečné určení mezi ostatními slovními druhy, píše, že příslovečná určení „поясняют действие, не входя в соотношение с действителем; им как будто и дела нет до него, но всю силу свою они тяготеют только к действию. Они показывают или место..., или время..., или образность..., или, наконец, причину (отчего, из чего, почему, для чего действие совершается) действия.“⁴⁰

³⁸ Tamtéž. Citováno podle: Черкасова Е.Т., К изучению образования русских отыменных предлогов, с. 76

³⁹ Щтыкало В.Н., Семантические признаки обстоятельства причины в русском языке, Филологические науки, 1968. № 4, с. 35. Podle: Мигирин В.Н., Принципы изучения членов предложения, Филологические науки, 1961 № 3

⁴⁰ Тамtéž. Citováno podle: Перевлесский П.М., Начертание синтаксиса, Санкт Петербург, 1868, с. 439-440

„Слова обстоятельственные употребляются в предложении для означения... причины, куда принадлежат: а) собственно так называемая причина, по вопросу: *отчего?* б) основание, по вопросу: *почему?* в) повод, или нравственная причина, по вопросу: *из чего? Или из-за чего?* г) цель, по вопросу: *для чего?* или *на что?* Например, «*умирать с голоду*», «*судить понаслышке*», «*делать из любви*», «*трудиться на пользу отечества*».“⁴¹

F. I. Buslajev se pokouší vytvořit klasifikaci sémantických odstínů, které by se daly shrnout pod obecný význam příčinnosti. Štykalo naproti tomu nesouhlasí s tím, aby se cíl nahlížel jako jeden z příčinných odstínů. D. N. Ovsjaniko-Kulikovskij⁴² se také zabývá větnými členy, přičemž příslovečná určení dělí mezi jinými i na příslovečné určení příčiny a cíle, které odpovídá na otázky „почему?, отчего?, для чего?, зачем?“. Štykalo podotýká, že ani Ovsjaniko-Kulikovskij nerozlišuje příslovečné určení příčiny od příslovečného určení cíle. Ovsjaniko-Kulikovskij upozorňuje na fakt, že v některých případech může být těžké rozlišit příslovečné určení příčiny od příslovečného určení způsobu děje, jako např.: «*Впопыхах я не успел сказать вам...*»

«*Он сказал это всердцах...*»

Štykalo uvádí, že příslovečné určení příčiny jako samostatný větný člen se nevyskytuje v pracích tak významných lingvistů jako jsou například A. M. Peškovskij a A. A. Šachmatov. V současné syntaxi je příslovečné určení příčiny považováno za samostatný větný člen. „Грамматика русского языка“ definuje příslovečné určení následovně: „Обстоятельства причины обозначают причину или обоснование действия, либо причину возникновения признака, выраженного поясняемым членом предложения.“⁴³

Štykalo nastiňuje, jak je kategorie příčiny nahlížena z filozofického a lingvistického hlediska. Z filozofického hlediska, zvláště v marxistické filozofii, byla zdůrazňována objektivita, univerzálnost, variantnost příčinných vztahů. Podle ní každé tělo nebo jev je spojen se všemi ostatními těly nebo jevy, z čehož plyne, že jakýkoli důsledek je vyvolán množstvím příčin, množstvím, které je nekonečné.⁴⁴

Vzájemné působení příčin a následků slouží jako kritérium časových vztahů mezi jevy, neboť příčina v čase vždy předchází následku. Kategorie příčiny je tedy úzce spjata s kategorií času. Co se týče lingvistického nazírání na kategorii příčiny, Štykalo uvádí, že když lingvista zkoumá příčinně důsledkové vztahy ve vývoji jazyka, je povinen je popsat tak, jak je chápe

⁴¹ Tamtéž. Citováno podle: Буслаяв Ф.И., Историческая грамматика, Москва, 1959, с. 275

⁴² Овсяненико-Куликовский Д.Н., Синтаксис русского языка, Санкт Петербург, 1902, с. 254-255

⁴³ Тамtéž. Citováno podle: Грамматика русского языка, т. II, Синтаксис, ч. 1, 1960, с. 593

⁴⁴ Тамtéž. Citováno podle: Маркс К., Энгельс Ф., Соч., изд. 2, с. 22

rodilý mluvčí a jak jsou tyto vztahy vyjádřeny v dané lingvistické koncepci světa. K poukázání na specifika kategorie příčiny v lingvistické interpretaci je třeba určit diferenční příznaky, které představují sémantické základy syntaktického vztahu „příčina – následek“. Jelikož je obecně uznávané, že příčina předchází následku, podle Štykala je možné vymezit ze syntaktické opozice „příčina – následek“ příznaky „předcházející událost – následující událost“. Tyto příznaky se vymezují na základě časové perspektivy. Vymezení těchto příznaků je společným rysem filozofické i lingvistické teorie kategorie příčiny. Obě teorie dokazují, že příčina vyvolává následek. Štykalo poukazuje také na fakt, že kategorie příčiny souvisí s kategorií modalit, uvádí, že kategorie příčiny je vyjádřena výhradně formou oznamovacího způsobu, ačkoli připouští, že existují výjimky v podobě vzácných příkladů vyjádření příčiny formou podmiňovacího způsobu (při přeneseném významu apod.). V každém případě Štykalo považuje kategorii příčiny za reálnou událost a schéma sémantických příznaků lingvistické kategorie příčiny s ohledem na její vztahy ke kategorii následku představuje v následující podobě:

1. Событие – событие (událost – událost)
2. Порождающее событие – порожденное событие
(vyvolávající událost – vyvolaná událost)
3. Предшествующие событие – последующие событие
(předcházející událost – následující událost)
4. Реальное событие – реальное событие (reálná událost – reálná událost)

Štykalo definuje příčinu následujícím způsobem: „Причина – это реальное событие, предшествующее другому событию, называемому следствием, и порождающее его. Соответственно с этим обстоятельство причины в русском языке можно определить как второстепенный член предложения, выражающий реальное событие, предшествующее следствию и порождающее его.“⁴⁵ Pro srovnání jsme se podívali na definici příčiny do několika filozofických slovníků. Ruský filozofický slovník (21) definuje příčinu jako „требуемое логически условие всего бывающего, или то, без чего, по предложению нашего разума, данный факт не может произойти, а при наличии чего он происходит с необходимостью.“⁴⁶ Český filozofický slovník (31) představuje kauzalitu jako „vztah mezi

⁴⁵ Citováno podle: Штыкало В.Н., Семантические признаки обстоятельства причины в русском языке, Филологические науки, 1968. № 4, с. 40

⁴⁶ Citováno podle: Соловьева В., Философский словарь, Ростов-на –Дону, 1997, с. 409

dvěma událostmi, z nichž jedna vyvolává druhou, tedy je jeho „příčinou“⁴⁷. Jiný filozofický slovník (35) definuje příčinnost jako „filozofickou kategorii k označení nutné genetické souvislosti jevů, z nichž jeden (příčina) podmiňuje jiný (účinek). Rozlišuje se úplná a zvláštní příčina. Úplná příčina je souhrnem všech okolností, které vedou nutně k účinku. Zvláštní příčina je souhrnem mnoha okolností, jejichž vznik vede ke vzniku účinku.“⁴⁸ Německý filozofický slovník (33) definuje příčinu jako „stav objektivní reality, který v rámci kauzální souvislosti vyvolává nutně jiný stav, zvaný „následek“⁴⁹, a příčinnost jako „formu působení souvislosti mezi věcmi, procesy, systémy atd. objektivní reality, kdy jev, nazývaný příčinou, vyvolává nutně za určitých podmínek určitý jiný jev, který se nazývá následek.“⁵⁰ Většina uvedených slovníků uvádí dělení příčiny na několik typů, a zabývá se také historií definice příčiny od Platóna až po současnou filozofii. My se definicí příčiny podrobně zabývat nebudeme.

Štykalo dále uvádí, že na rozdíl od lingvistické úrovně se na filozofické úrovni kategorie příčiny považuje za hlavní podmínku. Na logické úrovni se podmínkové a příčinné vztahy nerozlišují. Na této úrovni se příčinné vztahy zkoumají jako zvláštní případy vztahu „если – то“. Štykalo se zaměřuje na kategorii podmínky z hlediska lingvistického, analyzuje tuto kategorii pomocí sémantických příznaků, na jejichž základě sestavuje následující sémantické složky:

1. Событие - событие (událost – událost)
2. Предшествующее событие – последующее событие
(předcházející událost – následující událost)
3. Порождающее событие – порожденное событие
(vyvolávající událost – vyvolaná událost)
4. Событие, рассматриваемое в плане разных аспектов возможности – событие.
(Událost nahlížená v rámci různých aspektů možnosti – událost)

Podle Štykala se kategorie podmínky liší od kategorie příčiny jedním sémantickým příznakem – příznakem modality. Událost - příčina se děje v rámci reálné modality, kdežto událost - podmínka v rámci různých aspektů možnosti:

1. nerealizovatelná možnost (*«Если бы я была женщиной, я бы так не сделала.»*)

⁴⁷ Citováno podle: Horyna B., Štěpán J., Filozofický slovník, Olomouc, 1998, s. 210

⁴⁸ Citováno podle: Javůrek Z., Marešová E., Landová M., Filozofický slovník, Praha, 1985, s. 385

⁴⁹ Citováno podle: Klaus G., Buhr M., Filozofický slovník, Praha, 1985, s. 138

⁵⁰ Tamtéž, s. 139

2. nerealizovaná možnost («Если будет хорошая погода, то отправимся на прогулку.»)

3. realizovaná možnost («Петр не ходил в школу, если болела голова.»)

Výraz **если** by se dal nahradit sekundárními předložkami s významem podmínky **в случае, при условии**. («**В случае** хорошей погоды, ми отправимся на прогулку.»)

Štykalo uvádí, že podmínka, která představuje realizovanou možnost, se nejvíce blíží ke kategorii příčiny. Dokazuje to na následujících dvou příkladech:

«Петр не ходил в школу, если болела голова.»

«Петр не ходил в школу, потому что болела голова.»

Spojka **потому что** by se dala nahradit kauzálními předložkami **из-за, по причине, по поводу** apod. («Петр не ходил в школу **по причине** головной боли.», «Петр не ходил в школу **из-за** головной боли.»)

6.1 Různé klasifikace kauzálních předložek

N. J. Švedovová se v „Gramatice současného ruského spisovného jazyka“ (26) zmiňuje o tom, že ve skupině kauzálních sekundárních předložek jsou zastoupeny nejvíce předložky adnominální (*по поводу, по причине, в результате, в случае...*), ale v menším množství se mezi kauzálními předložkami vyskytují i předložky adverbální (*несмотря на, невзирая на, благодаря*) a adverbiální (*наперекор, соответственно с*).

J. T. Čerkasovová (25) řadí mezi příčinné sekundární předložky: *по причине, по случаю, по поводу, вследствие*.

Předložky *на предмет, с целью, в видах, в целях, в интересах* již řadí mezi cílové.

Brandner (4) uvádí následující kauzální sekundární předložky:

в результате (в дѣдствѣ, в результатѣ), в силу, ввиду, по случаю (з нагоди).

«Русская грамматика 2» (11) dělí primární i sekundární předložky s příčinně-cílovým významem na předložky s příčinným významem, předložky s významem podmínky (*в случае, при условии*), předložky s významem přípustky (*несмотря на, невзирая на, независимо от, вопреки, наперекор, вразрез с, против*) a předložky s významem cíle.

U předložky s příčinným významem rozlišuje příčinu, která není vyvolaná účastníky děje nebo stavu (*на, под, перед*), příčinu, která je vyvolaná původcem, nositelem děje nebo stavu (*в связи с*), a příčinu, která je vyvolaná objektem děje (*благодаря, из-за, по причине, по случаю, ввиду, вследствие, в силу, в результате*).

U cílových předložek se rozlišuje děj, který je realizovaný s cílem zamezit realizaci jiného (druhého) děje nebo stavu (*против, вместо, за*), a děj realizovaný s cílem realizace jiného (druhého) děje (*в знак, в интересах, ради, во имя, в целях, с целью*).

R. J. Kalnberziněvová (9) se ve své disertační práci zabývá konstrukcemi s příčinným významem ve spisovné ruštině. Příčinné vztahy jsou vyjádřeny převážně spojeními pádového tvaru substantiva s předložkou, která se mohou připojovat k samostatným slovům a tím vytvářet slovní spojení, nebo tvořit s jednotlivými slovy nebo skupinami slov ve větě složitější spojení, nebo se mohou vztahovat ke všem komponentům věty. Co se týče hlavních slov, slovní spojení s příčinným významem mohou být jak slovesnými, tak i jmennými nebo příslovečnými. V současné spisovné ruštině se příčinné konstrukce tvoří připojením předložko-pádového spojení nebo adverbia k libovolnému slovu, které umožňuje příčinné vysvětlení. Nejrozšířenější a nejpočetnější skupinou slovních spojení s příčinným významem mezi příčinnými konstrukcemi jsou slovesná slovní spojení. Co se týče sémantiky, jsou

slovesa v příčinných konstrukcích různorodá. Označují nejružnější fyzické činnosti a děje, procesy řeči a mysli, a také různé fyzické či psychické stavy.

Nás zajímá především závislá část příčinných konstrukcí, vyjádřená substantivem s předložkou. Pokud jde o valenci kauzálních předložek (primárních i sekundárních), uvádí Kalnberziněvová následující klasifikaci:

Genitiv: *от, из, с, из-за, ради, для, у, без, по причине, вследствие, по силе, в силу, ввиду, по случаю, по поводу, по вине, в результате, под влиянием, на почве, на базе, на основе, на основании.*

Dativ: *по, благодаря, согласно.*

Akuzativ: *через, за.*

Instrumentál: *за, под, в связи с.*

Lokál: *в.*

Příčinné konstrukce mohou mít v rámci jednoho pádu různé příčinné odstíny. Předložko-pádové konstrukce s uvedenými předložkami mohou vyjadřovat buď vnitřní, nebo vnější příčinu v závislosti na tom, zda jde v hlavní a závislé části slovních spojení o jevy nebo příznaky spojené s jednou a tou samou osobou nebo předmětem (vnitřní příčina), anebo je-li obsah hlavního a závislého komponentu slovního spojení spjatý s činností, stavem nebo příznakem různých osob nebo předmětů (vnější příčina). Některým kauzálním předložkám je vlastní schopnost vyjádřit výhradně vnitřní příčinu (*из, с, в*) nebo výhradně příčinu vnější (*по случаю, по поводу, по вине, на базе, на основе, на основании, через, под, за*).

Mnohé předložky (zvláště ty s širokým příčinným významem) mohou vyjadřovat jak vnitřní, tak vnější příčinu, v závislosti na účelu užití (*вследствие, по причине, в силу, из-за*). Ale i tak je možné říci, že předložky *из-за, под влиянием, в результате, ввиду* vyjadřují častěji vnější příčinu, a předložky *от, по, по причине, по силе, на почве* - vnitřní příčinu. Neznamená to, že uvedené předložky mohou vyjadřovat pouze vnitřní nebo pouze vnější příčinu. Jedna z nich pouze převažuje. Například předložka *по причине* (*z příčiny*) může podle našeho názoru vyjadřovat jak vnitřní, tak vnější příčinu, což dokazují i příklady z ruského tisku, které uvádíme v praktické části naší práce (str. 82). Uvedené předložky se v příčinných konstrukcích pojí s abstraktními i konkrétními substantivy. Kalnberziněvová uvádí sémantické skupiny těchto substantiv:

Abstraktní substantiva:

1. – Substantiva pojmenovávající nejružnější činnosti:
 - a) – fyzické procesy: *от сотрясения, от удара. За убийство, от движения, за побег...*

- b) – děje označující chování: *от пьянства, за хулиганство, из-за баловства...*
2. – Substantiva označující výsledek řeči a myšlení: *от убеждения, за слова...*
3. – Substantiva označující události, fakta skutečnosti: *по случаю похорон, от какого-либо случая, по недоразумению...*
4. – Substantiva označující stavy různého druhu:
 - a) – psychické stavy: *от невменяемости, от страха, со зла...*
 - b) – fyzické stavy: *от усталости, по болезни, по причине недомогания...*
 - c) – „modální“ stavy: *от невозможности, от необходимости, по обязанности, по долгу службы...*
 - d) – sociální stavy: *от вдовства, по бедности, от нищеты, по сиротству...*
5. – Substantiva označující kvality a vlastnosti předmětů a osob: *от скупости, от близости, от зоркости, по простоте, по молодости, из вежливости...*
6. – Substantiva označující přírodní jevy: *от холода, от жары, из-за дождя, по причине плохой погоды...*

Konkrétní substantiva:

1. – Substantiva označující osoby: *от муженька, от покупателей, через Еву, по вине Федосовой, из-за Лидуши, благодаря Ваське...*
2. – Substantiva označující předměty: *из-за грошей, от стихов, ради театра...*
3. – Substantiva označující látky: *от жиры, от дыма, от пици и вина, от табаку...*

Nejvíce frekventovanými skupinami substantiv v příčinných konstrukcích jsou podle Kalnberziněvové skupiny substantiv označující událost, děj, rysy charakteru a pocity. Užití toho či onoho substantiva závisí na konkrétní předložce, která vyjadřuje určitý specializovaný význam vnitřní či vnější příčiny. Sémantické skupiny substantiv v příčinných konstrukcích nepředstavují izolované skupiny slov. Skupiny substantiv se navzájem přibližují a působí, v důsledku čehož se mohou hranice mezi různými sémantickými skupinami stírat.

Význam fyzického stavu (*по болезни, по слабости*) může být předán metaforicky, s použitím konkrétních substantiv – *по случаю слабых ножек*.

Kalnberziněvová správně uvádí, že proces formování nových předložek, včetně kauzálních, neustále pokračuje. Základními konstrukcemi, v rámci nichž tento proces probíhá, jsou konstrukce s předložkou **под** se substantivem v instrumentálu a konstrukce s předložkou **по** se substantivem v dativu. Podle analogie s předložkou **под влиянием** se začala používat spojení **под давлением, под натиском, под гнетом, под тяжестью, под угрозой...** V souladu

s předložkami *по причине, по поводу, по случаю, по вине, по силе*, jejichž významová část označuje abstraktní pojmy, se v jazyce začaly užívat výrazy jako *по соображениям, по условиям, по обстоятельствам*.

Mezi ruskými příčinnými konstrukcemi se vyskytují konstrukce se stylisticky neutrálními předložkami (*из-за, от, по*) i stylisticky příznakovými ve vztahu k určitému stylu, např. administrativnímu, politicko-právnímu apod. (*вследствие, по причине, в силу, ввиду, на основе...*). Vedle čistě příčinných konstrukcí se v ruštině vyskytují i konstrukce tzv. smíšeného typu, které obsahují příčinný význam. Existence takových konstrukcí v jazyce svědčí o těsném kontaktu různých logicko-gramatických vztahů. Tyto konstrukce jsou v ruštině stále frekventovanější. Jedná se o konstrukce s příčinně-kompenzačními vztahy s předložkou *за* a substantivem v akuzativu (*за воровство, за трезвую жизнь*), konstrukce s příčinně-vymezuujícími vztahy s předložkou *по* a substantivem v dativu (*по оригинальности и красоте, по смелости*), konstrukce s příčinně-objektovými vztahy s předložkou *от* a substantivem v dativu (*по взгляду, по торопливости*), konstrukce s příčinně-determinujícími vztahy s předložkou *по* a substantivem v dativu a předložkou *в* a substantivem v lokálu (*от людей и вещей, от еды и водки*), konstrukce s příčinně-cílovými vztahy s předložkami *ради, из-за* a substantivem v genitivu (*ради озорства*), konstrukce s příčinně-genetivními vztahy s předložkou *из* a substantivem v genitivu (*из чувства любви к делу, из непонимания*), konstrukce s příčinně-lokálními vztahy s předložkou *под* (*под ее взглядом, под бисером дождя*) a konstrukce s předložkou *без* a substantivem v genitivu, která má význam příčiny v podobě absence (*арестовать без основания*).

Příčinné konstrukce mají své paralelní (blízké příčinné konstrukce s jedním specializovaným významem příčiny, který není synonymický, jejichž úplná záměna není možná) a synonymické příčinné konstrukce. Kalnberziněvová používá svůj vlastní termín „specializovaný příčinný význam“, což je úzký diferencovaný význam vnitřní nebo vnější příčiny, který je vytvořen určitým kruhem příčinných předložek při určitém kruhu hlavních a závislých slov.

Vyjádření příčinných vztahů se ve své disertační práci věnuje také J. A. Nazikovová (15). V úvodu své práce se věnuje syntaktické synonymii. V ruštině je systém syntaktické synonymie velmi bohatý. Tento systém poukazuje na tu či onu stránku faktů skutečnosti, obstarává přesnost zprostředkování reálných vztahů, a vytváří výraznost a estetiku řeči tím, že pomáhá vyvarovat se stejných konstrukcí. Nazikovová považuje problematiku syntaktické synonymie za nedostatečně probádanou. Nejvíce se jí před Nazikovovou zabýval A. M.

Peškovskij.⁵¹ Konkrétní otázka syntaktické synonymie, kterou se Nazikovová zabývá, je spojení pádů s předložkami, které vyjadřují příčinné vztahy, a vedlejší příčinné věty. Při zkoumání příčinných vztahů vychází z jazyka literatury od Puškina až po současnost.

Co se týče pádů, ty se pojí buď s primárními předložkami: *от, из, с, из-за, по, за, под, в, на, ради*, anebo se sekundárními předložkami: *благодаря, ввиду, вследствие, в силу, в результате, по причине, по вине, по случаю, по поводу* a předložkovými spojeními: *в связи с, в зависимости от*.

Odstíny příčinného významu sekundárních předložek jsou ve značné míře určovány lexikálním významem jejich jmenného nebo slovesného základu. Nazikovová se nejvíce věnuje následujícím příčinným sekundárním předložkám: *благодаря, вследствие, в силу, в результате, по вине, ввиду*.

Předložky jako *вследствие, в результате* se pojí se substantivy, která označují takové jevy, jež mohou dát nějaký důsledek, výsledek. Právě proto se nemohou adnominální sekundární předložky, kromě předložky *по вине*, pojit se jmény, označujícími osobu nebo konkrétní předměty. Pojí se se jmény, které mají význam děje, kvality, vlastností apod.

«*В силу стола, вследствие отца...*» říci nelze.

Formování sekundárních předložek začalo probíhat na počátku 19. století z důvodu potřeby přesněji a jasněji vyjádřit příčinné vztahy, hlavně vnější příčiny děje.

Spojení *благодаря тому, что; ввиду того, что; вследствие того, что; в силу того, что* představují formující se složené spojky, neboť jejich první části skládající se z ukazovacího zájmena se sekundární předložkou ještě neztratily svůj prvotní význam, neslily se se spojkou a náležejí k hlavní větě. Přesto se v ojedinělých případech tyto části (*благодаря тому, ввиду того...*) slévají se spojkou, kvůli své tendenci stát se složenou spojkou. Nazikovová dochází k závěru, že spojení *благодаря тому, что; ввиду того, что; вследствие того, что...* nelze považovat za zformované složené spojky, ale za teprve formující se spojky. Podle našeho názoru lze uvedené spojky vzhledem k jejich vysoké míře ustálenosti považovat za již zformované. Tvoření těchto formujících se složených spojek je vyvolané potřebou přesně a jasně zprostředkovávat odstíny příčinného významu, a svědčí o upřesnění a zdokonalení gramatických jazykových prostředků v oblasti příčinných vztahů.

Předložce *благодаря* odpovídá spojka *благодаря тому, что*

⁵¹ Пешковский А.М., Принципы и приемы стилистического анализа и оценки художественной прозы, Москва, 1930

Předložce *ввиду* odpovídá spojka *ввиду того, что*

Předložce *вследствие* odpovídá spojka *вследствие того, что*

Předložce *в связи с* odpovídá spojka *в связи с тем, что*

Odstíny příčinných významů těchto předložek a spojek jsou si navzájem identické.

Předložce *в результате* odpovídá spojka *в результате того, что*

Předložce *по причине* odpovídá spojka *по причине того, что*

Předložce *по случаю* odpovídá spojka *по случаю того, что*

Předložce *по поводу* odpovídá spojka *по поводу того, что*

Předložce *в зависимости от* odpovídá spojka *в зависимости от того, что*

По вине - nemá svou paralelní spojku.

Otázce vzájemných sémanticko-gramatických vztahů mezi předložkami a spojkami se ve své monografii zabývá i ukrajinský lingvista I. R. Vychovanec (6). Předložky a spojky jsou si sémanticky navzájem blízké tím, že zprostředkovávají totožné nebo synonymické sémanticko-syntaktické vztahy, a liší se formálně-gramatickými zvláštnostmi.

Nejbližší vztah můžeme spatřit mezi předložkami a podřadicími spojkami na základě jejich formálně-syntaktické a sémantické podobnosti. Předložky a spojky se liší předně distributivními vlastnostmi. Předložky uvádí do odpovídající syntaktické pozice minimální syntaktickou jednotku (adverbializované substantivum), spojky – hlavní syntaktickou jednotku (větu). Všechny sémantické skupiny předložek nemají v systému spojek funkcionální analogy stejného významu. Prostředkem vyjádření prostorových vztahů slouží lokální předložky, neboť systém spojek nevytvořil vlastní lokální spojky. Naopak temporální a logické vztahy zastupují většinou souřadné a podřadné spojky v souvětí. Předložky v temporální a logické zóně jsou obvykle sémanticky více diferenciované než jejich ekvivalenty z řad primárních předložek nebo některé sekundární spojky, které nejsou s předložkami formálně příbuzné: ukrajinská spojka *бо* (*protože*) ve funkci příčiny – předložka *завдяки* (*díky* + D., *vzhledem k* + D.) ve významu příčiny, která pomáhá uskutečnění pozitivního, negativního nebo neutrálního následku, předložka *у силу* (*kvůli*) ve významu imperativní příčiny, předložka *внаслідок, у результаті* (v důsledku, následkem) ve významu rezultativní příčiny, spojka *коли* (*když, kdy*) v temporální funkci – předložka *протягом* (*během*), *під час* (*během, v době*), *серед* (*uprostřed*), *посеред* (*uprostřed*), *у ході* (*v procesu, v průběhu*), *у процесі* (*v procesu*), *наприкінці* (*ke konci*).

V důsledku vzájemného působení předložek a podřadných spojek se postupně vytváří „společný fond“ souvztažných syntaktických morfémů:

Через + akuzativ - через те, що.

Внаслідок + genitiv - внаслідок того, що.

Завдяки + dativ - завдяки тому, що.

Після + genitiv - після того, як.

Перед + instrumentál - перед тим, як.

Для + genitiv - для того, щоб.

Podle Nazikovové (15) je spojení pádů se sekundárními předložkami a předložkovými spojeními vlastní vědeckému, publicistickému a administrativnímu stylu díky své určitosti a přesnosti vyjádření příčiny děje a díky tomu, že vyjadřují vnější příčiny děje. V hovorové řeči se podle Nazikovové ze všech spojení se sekundární předložkou používají pouze spojení s předložkou *по случаю, благодаря*. Podle nás se však v hovorové ruštině používá poměrně frekventovaně mnohem více kauzálních sekundárních předložek, např. *по причине, по поводу* aj.

Předložky *благодаря, из-за* mají širší příčinný význam, jsou schopné pojit se s širokou škálou jmen, proto patří k nejfrekventovanějším příčinným předložkám.

Předložky *по вине, в результате* mají naopak užší příčinný význam a pojí se s omezeným počtem jmen.

Nazikovová dochází k závěru, že syntaktická synonyma mohou předávat nejen různé odstíny funkcionálních významů, ale i stejné odstíny jednoho významu. Syntaktická synonyma, stejně jako lexikální, mohou být stylistickými, to znamená, že se mohou lišit pouze stylistickým zabarvením. Mezi syntaktickými synonymy jsou i taková, která se nachází na hranici skupiny synonym s jedním funkcionálním významem a skupiny s druhým funkcionálním významem. Oblast užití a stupeň použitelnosti syntaktických synonym je určován většinou jeho funkcionálním významem.

Ukrajinský lingvista J. G. Skiba (20) ve své monografii řadí mezi kauzální předložky kromě již zmiňovaných i předložky *на потребу* a *з причини*. Skiba uvádí příklady z knižní spisovné ukrajinštiny první poloviny 17. století. *«Певне короля, пана нашого, смерть взяла – такъ розумеєть, же с причини тих же безбожнихъ неприятелей, его и наших,*

которих есть много королями въ земли нашей, - зачимъ земля теперь власне пуста.» (Z dopisu B. Chmelnyckého ruskému caru Alekseji Michajloviči z roku 1648).

*«...грозишь и страшишь тих, абысь не важили рыбь ловити **на потребу** его милости.»* (Z dopisu plukovníka A. Romanenka setníku Čyhyrnskému).

Zvláštní pozornost věnuje Skiba předložce *благодаря*.

V krátkém popisu vývoje této předložky uvádí, že *благодаря* si ve spisovné ruštině téměř do poloviny 19. století zachovávala svou původní slovesnou rekcí, to znamená, že se pojila s objektem v akuzativu. Skiba uvádí příklad z „Kapitánské dcerky“ A. S. Puškina: „*Видишь, тебе не довольно, что я **благодаря** тебя ранен и целый месяц был на краю гроба.*“

Během komunikace individuální význam adverbálního tvaru postupně ustoupil do pozadí a nakonec vznikla morfologická diferenciaci. Přechodník *благодаря* si zachoval tradiční tvar rekcce, předložka *благодаря* začala „vyžadovat“ jmenný tvar v dativu.

V procesu gramatikalizace sekundární předložka poukazuje na příčinné vztahy bez poukázání na žádaný nebo nežádaný příznak. Skiba v tomto kontextu cituje R. A. Budagova:

„Тому, кто говорит «благодаря ему я сломал себе ногу», совершенно безразлично, что благодаря – предлог и благодаря – деепричастие некогда образовывали смысловое целое. Безразлично, ибо говорящий уже не ощущает этой связи. Больше того, именно в результате забвения или простого незнания, что эти два слова восходят к одному источнику, говорящий может построить фразу типа «благодаря ему я сломал себе ногу». Поэтому омонимы типа благодаря – предлог и благодаря – деепричастие не отличаются в сознании говорящего от омонимов типа ключ от замка и ключ – родник,⁵² Дále se Skiba zabývá otázkou, zda je tvorba sekundárních předložek z přechodníků jev společný pro všechny slovanské jazyky. Dochází k závěru, že nejaktivnějšími v tomto směru jsou východoslovanské jazyky. V jihoslovanských a západoslovanských jazycích se adverbální předložky používají poměrně zřídka, neboť přechodníkové konstrukce jsou v těchto jazycích slabě rozvítené. Například v bulharštině přechodníkové předložky prakticky neexistují. Dokonce i nejuniverzálnější a nejaktivnější předložka *благодаря* v bulharštině vystupuje jako typ adnominální předložky.

Ruština - «**Благодаря** приложенным усилиям.»

Ukrajiniština - «**Завдяки** прикладенням зусиллям.»

⁵² Скиба Ю.Г., Производные предлоги в современном русском языке, Черновцы, 1965, с. 40
Citováno podle: Будагов Р.А., Очерки по языкознанию, Москва, 1953, с. 33

Běloruština - «**Дзякуючы** прыкладзеным намаганням.»

Bulharština - «**Благодарение** положените усилия.»

Polština - «**Dzięki** dolaczonym wysilkom.»

V. P. Suchotin se ve své monografii (22) zabývá synonymikou slovních spojení vyjadřujících příčinně-důsledkové vztahy. Podle něho slovesné a neslovesné příčinně-důsledkové a cílové konstrukce nesou významy více abstrahované, než konstrukce jiných sémantických skupin předložek. Suchotin dále správně podotýká, že stejně jako se neustále vyvíjí jazyk, tak se vyvíjí i předložky. Dochází k rozvoji lexikálních významů, slovtvorby a tvarosloví, rozšíření možností vyjádření v dané době již vzniklých syntaktických celků. Vedle nich vzniká i určité množství podle své struktury nových slovních spojení. Základní cestou rozvoje syntaktické skladby všech jazyků, včetně ruského, je rozšíření výrazových vlastností struktur, rozvoj jejich schopnosti vyjádřit různorodé významy, včetně těch abstraktních. Co se týče slovních spojení, nejruznější příčinné vztahy jsou v ruštině vyjádřeny konstrukcemi s adverbii, s nepřímými pády substantiv bez předložek, s nepřímými pády i předložkami. Konstrukce s příčinnými adverbii jsou málo používané. Množství adverbii s příčinným významem, na rozdíl od temporálních apod., je velmi málo. Konstrukcí s nepřímým pádem bez předložky je také malé množství:

*«Ровно через сорок дней невеста умерла **чахоткою**.» (М.Ю.Лермонтов – «Вадим»)*

*«Дело сделано, не надо только **охотой портить**.» (М.Ю.Лермонтов – «Бэла»)*

Mnohem častěji se používají konstrukce se zvratným slovesem v instrumentálu:

*«После обеда она начала **томиться жаждой**.» (М.Ю.Лермонтов – «Бэла»)*

Vyskytují se i konstrukce s nezvratným slovesem:

*«Можно будет легко объяснить эту смерть **неудачным прыжком**.»*

(М.Ю.Лермонтов – «Княгиня Мери»)

Již A. A. Potebňa poukazoval na fakt, že tato konstrukce s instrumentálem se vyskytuje velmi vzácně: «Этот творительный становится все реже к нашему времени... На месте этого творительного ставятся разнообразные описания (как «по причине, «вследствие») и грамматические построения: от страха, с голоду, по лености, за недосугом, через это, из-за тебя.»⁵³ Slovesně-jmenná předložková slovní spojení vyjadřující příčinné vztahy jsou v ruštině, na rozdíl od bezpředložkových, hojně používaná a různorodá.

⁵³ Сухотин В.П., Синтаксическая синонимика в современном русском литературном языке, Москва, 1960, с. 110. Citováno podle: Потевня А.А., Из записок по русской грамматике, т. IV, Москва, 1958

6.2 Klasifikace českých kauzálních sekundárních předložek

Co se týče českých kauzálních sekundárních předložek, vycházeli jsme z monografie R. Blatné (28), která ke kauzalitě řadí široké spektrum předložek.

Autorka vymezuje tyto kauzální sekundární předložky v češtině, jež dělí do několika sémantických skupin. S ohledem na téma a hlavně cíle naší práce uvádíme vedle českého příkladu vždy ruský analog:

z důvodu (no povody), z nedostatku (из недостатка), z příčiny (no причине), za účelem (с целью), pro nedostatek (из-за нехватки), pro případ (для случая), na památku (на память), k počtě (в честь), na počest (в честь), z funkce (из функции), na rozvání (no приглашению), na přání (no желанию), na příkaz (no приказу), na radu (no совету), na žádost (no заявлению), pod pohrůžkou (под угрозой), pod tlakem (под давлением), pod trestem (под наказанием), pod vlivem (под влиянием).

Do první skupiny řadí předložky s typicky kauzálním významem, jež pojmenovávají **důvod, příčinu nepříznivé situace**, a to zejména prostřednictvím abstraktních substantiv *důvod* a *příčina* – *v důsledku (вследствие), z důvodu (no povody), z příčiny (no причине), za příčinou (no причине), za účelem (с целью)*, ale i *z nedostatku (из недостатка), z obavy o (из страха о)*. Druhá skupina zahrnuje předložky s významem **důvodu zlepšení situace nebo zamezení jejího zhoršení** – *pro nedostatek (из недостатка), pro potřebu, pro potřebu (для нужды, для требования), pro případ (для случая), pro účely (для целей)*. Předložky třetí skupiny vyjadřují **ohled nebo respekt k významné osobnosti**, popřípadě k někomu, kdo se obětoval – *na památku, na paměť (на память), k počtě, na počest (в честь)*. Do čtvrté skupiny náleží předložky, které mají význam **vymezení jednání osoby v určitém vedoucím nebo přímo politickém postavení** – *z funkce, z titulu (из функции, из должности, из поста)*. Do páté skupiny patří sekundární předložky složené z primární předložky *na* a abstraktivního substantiva v akuzativu s významem **podnětu z něčí strany**. Dělí se na pět podskupin: V první podskupině se jedná o pozitivní podnět a pozitivní reakci na podnět – *na rozvání (no приглашению), na přání (no желанию), na žádost (no заявлению)*. Ve druhé podskupině se jedná o podnět pozitivně ovlivňující chování druhého – *na radu (no совету)*. Ve třetí podskupině se jedná o podnět neutrální – *na návrh (no предложению), na podnět (no инициативе), na porud (no импульсу / no инициативе)*. Ve čtvrté podskupině jsou předložky vyjadřující podnět, vyžadující podřízení se druhému – *na naléhání (no настаиванию), na nátlak (no давлению)*. V páté podskupině se jedná o podnět vyžadující poslušnost druhého – *na pokyn (no инструкции), na příkaz (no приказу), na*

rozkaz (no приказу, no распоряжению). Šestou skupinu tvoří předložky, které neoznačují podnět, ale jsou pouze **potvrzením určitého stavu** – *na doklad, na důkaz (для доказательства, для свидетельства)*. Sedmá skupina označuje **iniciativu z něčí strany, popřípadě řešení postupu, situace apod.** – *z iniciativy (no инициативе), z návodu (no инструкции), z podnětu, z porodu (no инициативе, no импульсу), z pověření (no поручению, no доверению, no назначению), z příkazu (no приказу), z rozkazu (no приказу, no распоряжению), z rozhodnutí (no решению)*. Osmou skupinu tvoří primární předložka pod a abstraktní substantivum v instrumentálu s významem **vlivu, často nepříznivého**. Tato skupina se dělí na dvě podskupiny: První podskupina označuje vliv nějaké okolnosti, chemické látky nebo osoby – *pod tíhou (под тяжестью), pod tlakem (под давлением), pod vlivem (под влиянием)*. Druhá podskupina označuje vliv okolností, za nichž hrozí nějaká sankce – *pod pohrůžkou (под угрозой), pod trestem (под наказанием)*. Devátá skupina nese význam **vymezení činnosti vedoucí k vzájemnému nahrazení, vyrovnání** – *náhradou za, v náhradu za (в награду за)*. Desátou skupinu tvoří předložky s významem účelu – *s cílem (с целью), na protest proti (для протеста против), se záměrem (с целью, с намерением)*. Jedenáctá a zároveň poslední skupina zahrnuje předložky vyjadřující **návaznost** – *v návaznosti na (в связи с), v odpověď na (в ответ на)*.

Blatná (28) se ve své monografii v rámci kauzálních předložek zabývá i jejich valencí. Z její klasifikace vyplývá, že sekundární předložky se pojí nejčastěji s genitivem, poté následuje instrumentál, akuzativ, dativ, nominativ a lokál. Tento závěr platí i pro samotné kauzální předložky, u kterých je genitivní valence také nejfrekventovanější.:

Genitiv: *v rámci, na základě, v důsledku, z důvodu, z důvodů, ve jménu, u příležitosti, za účelem, s cílem, z iniciativy, na památku, k počtě, na počest, za podmínky, za podmínek, s podmínkou, za příčinou, na příkaz, z příkazu, na rozkaz, z rozkazu, pro případ, pro účely, podle vůle, se záměrem, z příčiny, s úmyslem...*

Dativ: *nehledě k, bez ohledu k...*

Akuzativ: *nehledě na, bez ohledu na...*

Instrumentál: *v souvislosti s, v souladu s...*

Infinitivní valence: *s cílem, za účelem, se záměrem...*

O. Leška (11) se věnuje gramatickým pádům, s jakými se ukrajinské sekundární předložky pojí. Uvedeme několik příkladů, stejně jako jsme to učinili s českými a ruskými předložkami.

S genitivem se pojí následující předložky: *близько, уздовж, вище, відносно, довкола, замість, збоку, ззаду, зсередини, кругом, мимо, навколо, навпроти, напередодні, наприкінці, недалеко, обабіч, oprіч, після, поздовж, просто, раніше (від), стосовно (до), шляхом, в ім'я, за винятком, за рахунок, на знак, під час, у дусі, у світлі, через посередництво, виходячи з припущення, на відміну від, у напрямку до...*

S dativem: *на противагу / у противагу*

S akuzativem: *включаючи, зважаючи на / незважаючи на, у відповідь на, з огляду на...*

S instrumentálem: *вслід за, згідно з, нарівні з, на чолі з, порівняно з, поряд з, слідом за, у зв'язку з, розріз з...*

Předložky tvoří celé synonymní řady: – *біля, близько, коло, перед...*

- *довкола, круг, кругом, навколо,
навкруг, навкруги, округ...*

- *для, задля, заради, на , ради, у/в...*

Z monografií Bondarenka (3), Astafjevové (2) a dalších lingvistů, které jsme již uvedli v části věnované valenci sekundárních předložek ve srovnávacím pohledu, vyplývá, že genitivní valence převládá i u ruských a ukrajinských kauzálních sekundárních předložek.

I. R. Vychovanec se ve své monografii (6) podrobněji zabývá genitivní valencí ukrajinských předložek. Jako jediný lingvista připisuje příčinným předložkám *у результаті (v důsledku), в інтересах (v zájmu), на підставі (na základě)* vedle genitivní i lokální valenci.

L. Kroupová ve své monografii (34) zahrnuje mezi předložky, které vyjadřují vztahy příčinné, důvodové a důsledkové, následující předložky: *kvůli, skrz (obecně), за причиною (knižně), з діводу (i úředně), з функце, з титулу (knižně), дїк (hovorově), дїкы (neutrálně, publicisticky), вдїк (zastarale), заслухоу (neutrálně, publicisticky), вїноу, вливем, под вливем, наслідкем, в одмїну за (knižně), в одвету за (knižně), з потреби, в дїслідку, дїслідкем, на закладї.*

To znamená, že ve srovnání s Blatnou, zde vidíme odlišné a hlavně širší spektrum kauzálních sekundárních předložek. Kromě toho se Kroupová se věnuje i stylistické stránce kauzálních předložek. Uvádíme některé její příklady užití citovaných předložek, např.:

*Provedl to **kvůli** ní i **kvůli** bratrovi.*

*To je pan Pištora **skrz** ten špajz (Čapek).*

***Za** příčinou nemoci je obchod uzavřen.*

*Přijem z **důvodu** dočasné pracovní nezpůsobilosti činí....*

*Rozhodl o tom z **funkce** ředitele.*

*Zaplatili peníze z **titulu** překročení odběru elektřiny.*

***Dík** náhodě ji potkal.*

*Zvítězili **díky** chybám soupeře.*

*Byl zatčen **zásluhou** zrádce.*

***Vinou** špatné údržby docházelo k poruchám.*

*Rozdíly mezi špičkovými a průměrnými výkony jsou značné **vlivem** organizace práce.*

***Pod** vlivem Velké říjnové revoluce se vysoko vzedmula revoluční vlna.*

*Desítky tramvají se zastavily na trati **následkem** vyhoření usměrňovače v měničbě.*

***V** odměnu za (jako odměnu za) trvalé překračování plánu obdrželi vysoké vyznamenání.*

***V** odvetu za (jako odvetu za) napadení odmítl mu jakkoliv pomoci.*

Kroupová rozlišuje výrazy, v nichž převažuje význam motivujícího substantiva vyjadřujícího důvod, příčinu (vyvolané přáním, naléháním, vystupňovaným až k rozkazu nebo vzniklé působením usvědčujících (či neusvědčujících) důkazů, okolností apod.) – z *důvodů* (i úředně), *na doklad* (řídčeji), *na důkaz* (knižně), *na přání*, *na žádost*, *na radu*, *na návrh*, *na návod* (knižně), *z návodu* (knižně), *na podnět* (knižně – neutrálně), *na popud* (knižně), *z podnětu* (knižně – neutrálně), *z iniciativy* (publicisticky), *na naléhání*, *na nátlak*, *na pokyn* (knižně), *na příkaz* (úředně), *z příkazu* (úředně), *na rozkaz* (úředně), *z rozhodnutí* (úředně), *pod dojmem* (knižně), *pod záminkou*, *pod tlakem* (knižně), *pod vlivem*, *pod tíhou* (knižně), *pod heslem* (knižně, publicisticky), *pro nedostatek*, *z nedostatku*, *v honbě za* (publicisticky), *v touze po* (knižně – neutrálně). Pro tyto výrazy je typická zaměnitelnost primárních předložek *na / z*.

*Projekt vznikl z **potřeby** hospodárného využití vody.*

***V** důsledku nástupu nejsilnějších populačních ročníků jsou mateřské školy přeplněny.*

***Důsledkem** konvergence stoupají vzdušné hmoty.*

*Přijali ho **na základě** vynikajícího doporučení.*

Sekundární předložky, které vyjadřují příčinné, důvodové a důsledkové vztahy, řídí podle Kroupové substantiva, která označují: živé bytosti (vedoucí osobnosti veřejného života), organizace, instituce (vláda), abstraktní jevy a vztahy (okolnosti, události, naléhavost, potřeba, potíže, zájem, styky, vliv...), přírodní jevy (sucha apod.), stavy (funkce, stáří, věk...), činnost (jednání, diskuze, péče, pomoc, ochrana, práce...), změnu stavu, onemocnění apod.).

Dále je mohou řídit zájmena (*kvůli, následkem, v důsledku, vlivem, díky, zásluhou, vinou*), číslovky (zřídka, kromě výrazů *následkem, v důsledku, z titulu*). Řídícím členem může být jak sloveso, tak substantivum.

Mezi předložky účelové Kroupová řadí následující předložky: *kvůli, ohledně, skrz* (obecně), *stran, stranu, strany, stranou* (zastarale), *za účelem* (knižně, úředně), *ve věci* (knižně, úředně), *ve věcech* (knižně, úředně), *v zájmu* (knižně, publicisticky), *v záležitosti* (knižně, úředně), *pro účely* (knižně, úředně), *na počest* (knižně).

Kroupová uvádí několik příkladů užití těchto předložek ve výpovědi:

***Kvůli** ní i **kvůli** penězům všechno, co mu bylo kdysi drahé, opustil.*

*Chtěl se domluvit **ohledně** dodávky uhlí.*

*Přišel **skrz** opravu pračky.*

*Jednal **stran** přijetí nového pracovníka.*

*Lze to kvalifikovat jako trestný čin **za účelem** osobního prospěchu.*

*Je třeba odeslat dopis **ve věci** koordinace termínů.*

***Ve věcech** stavby jedná stavební dozor investora vždy jen se zmocněným zástupcem stavebního podniku.*

***V zájmu** rozvoje hospodářství je nutno vyřešit otázku plného využití mechanizace v zemědělství.*

*Dostavil se na notářství **v záležitosti** pozůstalostního řízení.*

*Vynaložili mnoho prostředků **pro účely** civilní obrany.*

*Do redakce přišla četná hlášení o rozvoji iniciativy pracujících **na počest** 40. výročí osvobození.*

U výrazů *s cílem* (knižně), *se záměrem* (knižně), *s úmyslem* (knižně), *s úkolem* (knižně), *v úsilí o* (knižně), *v touze po* (knižně, neutrálně), *ve snaze o* (knižně), *v honbě za* (publicisticky), *na protest proti* (knižně), *pro potřeby* (knižně), *pro potřebu* (knižně)

převažuje spíše význam motivujícího substantiva cílového, účelového zaměření často provázeného primárními předložkami *s* a *v*.

Sekundární předložky účelové řídí opět číslovky, zájmena a především substantiva. Jedná se o názvy živých bytostí (zvláště u výrazů *kvůli*, *ohledně*), jména dějová (omezení, likvidace, potrestání, pomoc, záchrana, zlepšení...). Řídícím členem je substantivum i sloveso, které se často vyskytuje i za členem řízeným.

Mezi předložky podmínkové Kroupová řadí předložky: *v případě*, *za předpokladu*, *v podmínkách* (knižně, publicisticky), *v pádu* (zastarale), *v pádě* (zastarale a hovorově).

V případě *prodlení se penále zvyšuje.*

Plán se splní za předpokladu dokonalé organizace práce.

Vývoj jazyka v podmínkách socialistické společnosti.

V pádu *potřeby do Prahy se vrátil (Čech).*

V pádě *potřeby zavolejte.*

Kroupová podotýká, že u výrazů *pod podmínkou* (knižně - neutrálně), *s podmínkou* (knižně – neutrálně), *pod slibem* (knižně – neutrálně), *pod pláštěm* (knižně), *pod pečetí* (knižně), *pod pohružkou* (knižně), *pod trestem*, *pro případ* (neutrálně – hovorově) převažuje spíše význam motivujícího substantiva, vyjadřujícího podmínku mírně až ostře vyhocenou, doprovázeného zpravidla korespondující primární předložkou *pod*.

Sekundární předložky podmínkové řídí substantiva (*v případě*), zřídka číslovky. Co se týče substantiv, jedná se o: jména dějová vyjadřující nepříznivé okolnosti (*v případě*: zranění, rozbití, poškození, zřícení, změny) i naopak příznivé faktory, což podporuje i jejich spojení s hodnotícím adjektivem (*za předpokladu*: dokonalé organizace, konsolidace), jména označující stavy (*v případě*: bezvědomí, *v pádě*: potřeby), uspořádání určité komunity apod.

(*v podmínkách*: feudalismu, sociální revoluce). Výrazy v počátečním stádiu prepozicionalizace řídí poměrně úzký okruh výrazů: mlčenlivost, volnost, trest, zastřelení.

K výrazu *pod slibem* se podle Kroupové váže zpravidla substantivum manželství, k výrazu *pro případ* negativní jevy jako požár, zranění, úmrtí apod. Pokud se tyto předložkové výrazy ustalují jen v jednom určitém spojení, dochází k jejich frazeologizaci (*pod slibem manželství*). Řídícím členem je sloveso i substantivum.

K předložkám vyjadřujícím vztahy přípustkové Kroupová řadí předložky: *navzdory* (knižně), *vzdor* (knižně), *proti*.

Navzdory *počasí se utkání konalo.*

Vzdor tomu se americké monopoly nevzdaly pokusu diktovat rozvojovým zemím své podmínky. Proti všemu očekávání přijel.

Podmínkově-přípustkový vztah vyjadřuje předložka *za cenu*.

Ani za cenu ztráty všech výhod neustoupil.

V souladu s Kroupovou sekundární předložky vyjadřující vztah přípustkový řídí zájmena a substantiva – abstraktní jména označující osobní projevy (mínění, napomínání, námaha), ale i jména označující stavy (nepříznivé), okolnosti nebo obtížnost uskutečňování nějakého děje (situace, skutečnost, věk, vyčerpanost, vypětí, nepřízeň, zákaz, ztráta...) nebo postoje (nenávist apod.).

Substantivum je rozvíjeno i adjektivem. Řídícím členem je sloveso, které se vyskytuje i za členem řízeným. U vztahů podmínkově-přípustkových bývá vedle slovesa, které se rovněž vyskytuje i za členem řízeným, řídícím členem i substantivum.

Kauzálními předložkami se zabývá i významný český lingvista F. Čermák (29), který zahrnuje mezi kauzální předložky široké spektrum výrazů, např.:

díky, dík, kvůli, následkem, působením, skrz, vinou, zásluhou, na důkaz, na podnět, na protest proti, na úkor, pod trestem, s cílem, v odměnu za, v odpověď na, v zájmu, z důvodu, z nedostatku aj.

M. Hrdlička ve své monografii (32) zkoumá české předložky v rámci výuky češtiny pro cizince. Zdůrazňuje fakt, že vymezení předložky není jednoduché ani jednoznačné. Předmětem rozdílného chápání předložek je samo uznání jejich samostatnosti v rámci slovních druhů. Někteří lingvisté řadí předložky do společné kategorie se zájmeny, adverbii, spojkami, popřípadě i částicemi, jiní dokonce vystupovali proti zařazení předložky mezi ostatní slovní druhy. Mezi tyto lingvisty patří například L. Kroupová (34).

Předložky jsou tedy v české odborné literatuře vymezovány různě. V. Šmilauer vymezuje předložky jako pomocná slova, jež se uplatňují při realizaci skladebních i lexikálně vztahových významů jmen, L. Kroupová jako pomocná (gramatická) slova s významem lexikálně-gramatickým, J. Oravec jako pomocná slova vztahová, F. Miko jako slova s gramatickým významem. L. Kroupová ve svých pozdějších pracích⁵⁴ hovoří o komplexní

⁵⁴ Kroupová L., K diskusi o slovnědruhovém povaze předložek a jejich klasifikaci. Slovo a slovesnost, 35, Praha, 1974, s. 265-268

Kroupová L., K stylistickému využití sekundárních předložek v umělecké literatuře. Naše řeč, 65, Praha,

(morfologicko-syntakticko-lexikální) podobě předložek. L. Kroupová zahrnuje do pojmu „předložka“ také předložkové výrazy složené ze dvou či více komponentů, které tvoří ustálenou lexikální jednotku s určitým lexikálním významem a s určitou syntaktickou funkcí podobně jako vlastní (jednoslovné) prepozice. Pro tyto výrazy Kroupová používá termín „složený předložkový výraz“, „souslovná předložka“. Tyto termíny odpovídají víceslovným sekundárním předložkám.

Hrdlička se zvláště věnuje předložkám s podmínkovým významem, který je vyjádřen jak primárními předložkami (*při, za, bez, s, na*), tak sekundárními, které jsou do značné míry lexikálně a funkčně vyhraněné – *v případě, pro případ, s / pod podmínkou, za předpokladu* (všechny se pojí s genitivem a představují vědomě kladený předpoklad realizace děje nebo stavu).

Ještě podrobněji se Hrdlička zabývá předložkami s příčinným významem, které se ještě mohou členit na předložky s vlastní příčinou (v užším smyslu) či důvodem, podmínkové, přípustkové, podmínkově přípustkové a účelové.

U příčiny v užším smyslu je obvykle jeden jev doprovázen jiným jevem, a to tak, že první jev obvykle vyvolává druhý jev. První jev se nazývá kauzující nebo motivující jev. Druhý jev je pauzovaný nebo motivovaný. Vztah „kauzující – kauzované“ obnáší vztahy, které mají povahu přírodních zákonů, vztah „motivující – motivované“ zase vztahy povahy pravidel, norem a zákonů lidského chování. Vlastní příčina označuje okolnost „kauzující – motivující“ na základě vztahu – „protože první jev, tak druhý jev.“ Odpovídá tedy na otázku „proč, z jaké příčiny, z jakého důvodu se něco stalo?“. Příčina v užším smyslu předchází nějakému následku. Následkem příčiny vzniká nějaká reakce či stav apod.

Určení důvodu zase vyjadřuje okolnost nebo skutečnost kauzovanou nebo motivovanou a pojímá ji tak, že tato okolnost či skutečnost platí. Právě tato platnost je následně argumentem podporujícím předpoklad, že platí kauzující nebo motivující, odpovídá tedy na otázku „proč, z jakého důvodu se domníváš, že se stalo to či ono?“ příčina tedy předchází a důvod následuje. Jak uvádí Hrdlička, kromě primárních předložek se v oblasti kauzality hojně používají předložky sekundární (*díky, chybou, kvůli, na následky, následkem, na žádost, pod tlakem, pod vlivem, vlivem, pro nedostatek, působením, skrz, v důsledku, vinou, vzhledem k, zásluhou, z důvodu, z podnětu*). Podle Hrdličky se všechny uvedené předložky pojí

1982, s. 19-22

Kroupová L., Sekundární předložky v současné spisovné češtině, Praha, 1985, s. 155

s genitivem, kromě předložky *skrz*, která se pojí s akuzativem a předložek *díky*, *kvůli*, *vzhledem k*, které se pojí s dativem.⁵⁵

Uvedené příklady předložek jsou charakteristické tím, že „platnost jednoho jevu vyvolává platnost druhého jevu“. U příčinných vztahů lze sledovat povahu příčiny a charakter následku. Příčina může být jak vnitřní, která vyplývá z participantů predikátu, z nositele stavu nebo z pacientu (***Pod vlivem radosti ji objal a políbil***), tak vnější (***Odvolali je z důvodu jejich neschopnosti***). Následek může být vědomý (***Rozhodl se odejít v důsledku osobních rozporů***) nebo mimovolný, kladný (***Zásluhou jeho dobré nálady se všem pracovalo lépe***), záporný (***Zemřel na následky selhání srdce***) nebo neutrální (***Kvůli husté mlze postupovali pomalu***).

Co se týče předložek s významem účelu, příslovečné určení účelu vyjadřuje „kauzované (motivované)“ jevy, skutečnosti, účel je pojímán jako zamýšlený výsledek, cíl, „stav věcí, který je impulsem (motivem) určité cílené (záměrné) činnosti. Nekonstatuje se ale, zda bylo daného cíle dosaženo nebo ne. Otázka „za jakým účelem, s jakým cílem nebo z jakého důvodu se něco děje?“ je orientována k „motivaci určité činnosti“ a k „zamýšlenému (chtěnému) výsledku“. V rámci sekundárních předložek s významem účelu Hrdlička uvádí tyto: *kvůli*, *na důkaz*, *na počest*, *na znamení*, *pro potřeby*, *proti*, *skrz*, *stran*, *ohledně*, *s úkolem*, *s cílem*, *s úmyslem*, *se záměrem*, *u příležitosti*, *ve snaze o*, *v touze po*, *v zájmu*, *za účelem*.

Kromě toho uvádí, že stejně jako u příčinných předložek, u předložek účelu převažuje genitivní valence, až na malé výjimky – *kvůli*, *proti* se pojí s dativem, *skrz*, *ve snaze o* se pojí s akuzativem a *v touze po* - s lokálem.

Předložky s významem účelu mohou vyjadřovat žádoucí jev, děj nebo stav přímo (za pomoci dějových nebo stavových jmen) nebo nepřímo, kondenzovaně (prostřednictvím některého z jeho participantů).

Mezi kauzální sekundární předložky v ukrajinštině řadíme v souladu s Ponomarivem (18) tyto předložky: *Внаслідок*, *у результаті* (v *důsledku*, *в результаті*), *завдяки* (*díky*, *благодаря*), *у зв'язку з* (v *souvislosti s*, *в связи с*), *у силу* (v *důsledku*, *силою okolností*, *в силу*), *з приводу* (z *důvodu*, *по поводу*), *з нагоди* (u *příležitosti*, *по случаю*), *з огляду на*, *зважаючи* (s *ohledem na*, *несмотря на*).

⁵⁵ Hrdlička M., Předložky ve výuce češtiny jako cizího jazyka, Praha, 2000, s. 115

Ukrajinský lingvista Z. I. Ivanenko (7) se zabýval primárními i sekundárními předložkami s významem cíle. Jako jediný z lingvistů zmíněných v naší práci předložky s významem cíle ještě podrobněji dělí na dvě sémantické skupiny. První skupinu tvoří předložky označující vlastní cíl a určení (*для, на, до, в, під, з метою*), druhou předložkové konstrukce vyjadřující příčinně-cílové vztahy a vztahy zainteresovanosti (*для, задля, про, в ім'я, в інтересах*).

Na základě srovnání různých koncepcí klasifikace kauzálních sekundárních předložek českých, ruských a ukrajinských lingvistů jsme došli k závěru, že ačkoli mají tyto koncepce společné rysy, v nezanedbatelném množství případů se od sebe navzájem liší. Existují předložky, jež jsou považovány za kauzální všemi lingvisty (*z příčiny, z důvodu* apod.), ale jsou takové, jež lingvisté řadí do různých sémantických skupin. Při analýze kauzálních sekundárních předložek jsme si všimli právě odlišností v jejich klasifikaci. Při porovnávání klasifikací sekundárních předložek jsme si všimli, že Čermák (29), Nazikovová (15), Kalnberziněvová (9) a Finkel (24) kauzalitu dále nedělí podle charakteru příčiny na účel, cíl, příčinu, podmínku, přípustku aj. jak to dělá například Kroupová (34), Blatná (28), Brandner (4), Čerkasovová (25) nebo jak to uvádí Ruská gramatika (11). Jak jsme viděli u Ivanenka (7) je možné ještě podrobnější dělení předložek v rámci kauzálních předložek s významem cíle. Zajímavým je například fakt, že Blatná vůbec neklasifikuje předložku *díky*, zatímco ostatní lingvisté ji řadí mezi předložky příčinné. Odlišnosti v klasifikaci se týkají velkého množství sekundárních předložek, z nichž uvedeme pouze případy, v nichž je rozdíl v jejich klasifikaci zásadní. Například předložky *následkem, v důsledku* nazývá Kroupová předložkou s významem příčiny či důvodu-důsledku, Ruská gramatika, Astafjevová (2) nebo Jelínek - předložkou příčinnou, Blatná - předložkou s významem důvodu či příčiny nepříznivé situace, zatímco Brandner, Bondarenko (3), Čermák a Nazikovová - obecněji předložkou kauzální. Předložku *ve jménu* řadí Ruská gramatika mezi kauzální předložky s významem cíle, Bondarenko nebo Jelínek mezi příčinné, zatímco Blatná a Čermák - mezi předložky s významem identifikace. Předložku *v souladu s* řadí Blatná nebo Čermák mezi předložky s významem identifikace, zatímco Brandner - mezi předložky komparativní. Předložku *v rámci* řadí Bondarenko k předložkám kauzálním, Blatná - k předložkám s významem klasifikace, zatímco Brandner - k předložkám s významem determinace. V praktické části naší práce se budeme snažit dokázat, že může mít i význam kauzální. Předložku *v případě* Blatná řadí k předložkám s významem determinace, Brandner a Jelínek - k předložkám

kauzálním s významem podmínky, Bondarenko - k předložkám příčinným. Předložku *s cílem* klasifikuje Blatná jako předložku s významem determinace i jako předložku s kauzálním významem účelu. Předložku *v závislosti na* považuje Blatná za předložku s významem determinace, zatímco Brandner - za předložku příčinnou a Jelínek - za předložku s významem souvislosti a shody. Předložky *v touze po* a *v honbě za* Blatná řadí do sémantické skupiny předložek s významem determinace, kdežto Kroupová je řadí mezi předložky příčinné. Předložku *za účelem* Kroupová řadí ke kauzálním předložkám s významem účelu, Blatná - ke kauzálním předložkám s významem důvodu či příčiny nepříznivé situace a zároveň k předložkám s významem determinace. Předložku *pro účely* řadí Blatná k předložkám kauzálním s významem příčiny zlepšení situace nebo zamezení jejího zhoršení. Předložka *s cílem* náleží podle Blatné k předložkám s významem determinace a zároveň k předložkám kauzálním s významem účelu. Za čistě kauzální předložku ji považuje Bondarenko nebo Čermák. Brandner tuto předložku nazývá cílovou, stejně jako Čerkasovová a Ruská gramatika. Výraz *v souvislosti* s představuje podle Blatné předložku s významem determinace, zatímco Nazikovová, Bondarenko, Brandner, Ruská gramatika ji považují za předložku příčinnou a Jelínek - za předložku, jež vyjadřuje vztah souvislosti a shody. Předložku *z důvodu* nazývá většina lingvistů (Brandner, Finkel, Kroupová) kauzální nebo přesněji příčinnou, zatímco Jelínek - důvodovou. Blatná tuto předložku klasifikuje jako předložku s významem důvodu či příčiny nepříznivé situace. Předložku *z potřeby* Kroupová označuje jako předložku s významem příčiny či důvodu-důsledku, Blatná - jako předložku kauzální s významem důvodu zlepšení situace nebo zamezení jejího zhoršení. Předložky *na přání, na žádost, na doklad, na důkaz, na návrh, na radu, na nátlak* Kroupová řadí k předložkám jež vyjadřují příčinu či důvod-důsledek, Blatná k předložkám s významem podnětu nebo potvrzení z něčí strany. Předložky *na popud, z podnětu* Kroupová klasifikuje jako předložky vyjadřující příčinu či důvod-důsledek, Blatná - jako předložky kauzální s významem iniciativy z něčí strany, popř. řešení postupu, situace apod. Předložky *v touze po, v honbě za* Kroupová klasifikuje jako předložky účelové, zatímco Blatná - jako předložky s významem determinace. Předložku *kvůli* považuje Kroupová za účelovou, Astafjevová, Bondarenko, Čermák, Brandner, Finkel, Ruská gramatika - za příčinnou, avšak Čermák - za předložku s významem kvalifikace. Předložku *z titulu* řadí Kroupová k předložkám vyjadřujícím příčinu či důvod-důsledek, Jelínek - k předložkám důvodovým, Blatná - ke kauzálním s významem vymezení jednání osoby v určitém vedoucím nebo přímo politickém postavení. Předložku *na základě* Kroupová považuje za příčinnou či důvodovo-důsledkovou, Kalnberziněvová (9) za kauzální, ale Blatná ji považuje za předložku s významem

determinace. Předložku *na půdě* řadí Kalnberziněvová k předložkám kauzálním, zatímco Blatná - k předložkám s významem klasifikace a lokalizace. Předložku *v zájmu* Kroupová klasifikuje jako účelovou, Jelínek - jako důvodovou a Brandner, Čerkasovová a Ruská gramatika - jako cílovou. Předložku *v podmínkách* řadí Brandner, Kroupová, Jelínek mezi předložky kauzální s významem podmínky, zatímco Blatná - mezi předložky s významem determinace. Předložky *nehledě na (bez ohledu na, navzdory)*, *s ohledem na* klasifikuje Blatná nbo Čermák jako předložku s významem determinace, Jelínek - jako předložku s významem zřetele, Astafjevová, Bondarenko - jako příčinnou a Ruská gramatika - jako přípustkovou. Jak jsme již uvedli, nepatrné odlišnosti v klasifikaci podle sémantiky najdeme v řadě dalších sekundárních předložek.

7. Praktická analýza kauzálních sekundárních předložek

Sekundární předložky s příčinně-cílovým významem

7.1 Předložky s příčinným významem

V praktické části naší práce budeme v souladu s „Русской грамматикой“ (11) a její klasifikací kauzálních předložek, analyzovat jednotlivé skupiny předložek s příčinně-cílovým významem na základě příkladů z ruského, českého a ukrajinského tisku. Zaměříme se především na srovnání ruských a českých předložek. Kromě kontextů, v nichž se předložky vyskytují, se budeme zabývat otázkou, které substantivní a slovesné kolokáty se nejčastěji v těsné blízkosti kauzálních předložek vyskytují. V rámci českých kauzálních předložek jsme čerpali z provedené analýzy Blatné (28) a z českého národního korpusu (38), v rámci ruských předložek - z ruského korpusu (37). Pro srovnání ruských kauzálních předložek s ukrajinskými jsme čerpali ze slovníku Lučykové (13). Předmětem naší analýzy budou pouze předložky s významem přípustky, předložky s významem podmínky a příčinné předložky, kdy příčina může být vyvolaná původcem, nositelem děje či stavu, nebo může být příčina vyvolaná objektem děje. Dále se zaměříme na předložky cílové, kdy je děj realizovaný s cílem realizace jiného děje. Kromě těchto předložek, které se tradičně považují za kauzální, se budeme zabývat i takovými, jež většina lingvistů řadí do jiných sémantických skupin (např. předložka bývá nejčastěji řazena mezi předložky s významem determinace, ale můžeme se setkat s jejím zařazením mezi kauzální předložky). V konkrétních kontextech se budeme snažit ověřit, zda mohou mít předložky, které nejsou považovány za kauzální, příčinný význam. Dále si budeme všimnout situací, kdy kauzální předložky v určitých kontextech naopak kauzální význam nemají.

Příčina, která je vyvolaná účastníky děje nebo stavu:

Do této skupiny sekundárních předložek s příčinným významem patří v ruštině předložka **в связи с**.

В связи с (со) (v souvislosti s, у/в зв'язку з/зі):

В связи с чем. Предлог с творительным п.

Вследствие чего-нибудь, по причине чего-нибудь.

«**В связи с** ремонтом теплосети в домах не было горячей воды.» (5)

Хочу через газету обратиться к российским соотечественникам в связи с предстоящими выборами в Государственную думу. (45)

Историю смерти Баршеля спустя почти два десятилетия обнародовал Вольфрам Бентеш, взявший за основу версию Островского.

В связи с этим семья Баршель недавно обратилась в полицию Женевы с просьбой провести повторное расследование обстоятельств его гибели....и выяснить наконец, было ли это самоубийство или все-таки убийство. (45)

Грызлов мешает своей партии достичь заветных цифр в силу личной бездарности и растерянности, царящей в рядах «единороссов» после красноярских откровений президента. В связи с чем и возникает новый пиар-проект, цель которого такова: отвлечь внимание граждан от «партии чиновников».... (45)

Безусловно, вопрос доверия является личным делом каждого. Учитывая спрос на получение европейских прав и участвовавшие в связи с этим случаи обмана, мы гарантируем корректность, аккуратность и документальное оформление процесса получения прав. (45)

Менеджер сборной Германии по футболу Оливер Бирхофф, находившийся в ЮАР в связи с жеребьевкой отборочного турнира предстоящего чемпионата мира, был ограблен прямо в фешенебельном отеле. (45)

В Берлине с успехом проходит выставка Сальвадора Дали. В связи с большим наплывом посетителей экспозицию, открывшуюся еще летом, было решено продлить до конца года. (45)

В связи с рождественскими и новогодними праздниками номер 52 «АиФ» выйдет из печати в четверг. 27 декабря. (39)

V češtině této předložce odpovídá výraz v souvislosti s:

„Já na rozdíl od jiných jsem nikdy výslovně o Íránu v souvislosti s radarem nemluvil. Jsou i jiné státy, které jsou schopny jaderné hlavice vyrobit.“ (50)

Po odhadu amerických tajných služeb, podle nichž není důkaz o pokračujícím iránském jaderném programu, ale sázky ustaly. Nyní se roztočily nanovo – ovšem v souvislosti s možností izraelského náletu. (48)

Podnikatelka podle obžaloby podvedla pojišťovnu Kooperativa, když od ní prý na základě nepravdivých údajů inkasovala peníze na stržení střech tří domů při vichřici v srpnu 2001 a pak v souvislosti s povodněmi v roce 2002. (48)

V těsném okolí této předložky se objevují slova většinou s negativním významem.

Podle průzkumu Blatné (28) jsou nejčastějšími substantivy, která obklopují tuto předložku, tato:

пřípad, změna, vyšetřování, výkon, aféra a slovesa: *vzniknout, hovořit, mluvit, vyšetřovat a objevit.*

Při srovnávací česko-ruské analýze jsme čerpali z ruského korpusu (37) a zaměřili se na kolokáty, jež se nejčastěji vyskytují ve spojení s ruskou předložkou *в связи с*. Je třeba podotknout, že jsme neprováděli analýzu v takovém rozsahu jako Blatná, která frekvenci předložek a jejich kolokátů věnuje větší část své rozsáhlé monografie. Mezi substantivními kolokáty jsme mohli nejčastěji spatřit tyto: *толкование, представление, ошибка, деятельность, принадлежность, образование, палата, нарушение, утверждение, рост, истоцаемость, процесс, открытие, программа*. Mezi nejčastějšími slovesnými kolokáty jsme našli tyto: *пересмотреть, создать, возникать, охарактеризовать, наступить, отметить, обсуждать, провести, снижаться, поступать, высказываться, находиться, появиться, заключить*.

V ukrajinštině je této předložce ekvivalentní výraz *у/в зв'язку з (зі)*, a dále synonymně užívané *внаслідок, в залежності від, у відповідності з (зі)*:

В связи со сложившимся положением была создана авторитетная комиссия. (13)
У зв'язку зі становищем, яке склалося, було створено авторитетну комісію. (13)

На ранковому засіданні Палати депутатів 2 грудня, перед початком розгляду питання порядку денного щодо державного бюджету на 2006 рік, у зв'язку з чим на засіданні були присутні усі парламентарі, міністри... (44)

Оголошення на прикордонному стовні: „Шановні порушники! У зв'язку з нестачею патронів попереджувальних пострілів у повітря більше не робимо!” (44)

Příčina, která je vyvolaná objektem děje:

V ruštině do této skupiny patří předložky *благодаря, по причине, по случаю, ввиду, вследствие, в силу, в результате*.

Podle našeho názoru by se tato skupina sekundárních předložek dala nazvat jako předložky s příčinně-důsledkovým významem. Uvádíme příklady užití těchto předložek v ruštině:

Ввиду (*kvůli*)

Sekundární předložka **ввиду** poukazuje jak na minulý děj, tak na nadcházející děj:

«**Ввиду** предстоящего наступления объявляю совещание закрытым.» (Казакевич – «Весна на Одере»)

«На съезде не были представлены экономисты **ввиду** постигшего их поражения.»

Osoba jako příčina děje může být vyjádřena synonymně spojením genitivu s předložkami **из-за**, **по вине** nebo spojením dativu s předložkou **благодаря**. (5)

*40-й тур российской хоккейной суперлиги вошел в историю этих турниров. Но не **ввиду** блестящих результатов, а благодаря грандиозной драке. (46)*

V češtině tuto předložku nejlépe vystihuje výraz kvůli, jenž patří k nejuniverzálnějším předložkám, takovým, jež mají široký význam a mohou vystupovat na místě několika předložek s užším významem. Předložka *kvůli* může být podle kontextu nahrazena například předložkami *z důvodu*, *v důsledku*, *následkem*, *na následky*, *vinou*, *z viny*, *díky*, *vzhledem k*, *s ohledem na* aj. Tato předložka s kauzálním významem v sobě skrývá několik významů – samotnou příčinu, příčinně-důsledkový vztah (následek), cíl nebo účel. Vzhledem k jejímu širokému významu, je také nejužívanější sekundární kauzální předložkou v češtině, stejně jako předložka *díky*. Předložka *kvůli* má nejčastěji negativní význam, jak jsme se o tom přesvědčili v tisku, ale v některých případech se v češtině tato předložka používá s neutrálním a pozitivním významem. Negativní význam může gradovat v závislosti na své intenzitě, což se projeví například v případě, kdy předložku *kvůli* nahradíme výrazy *z důvodu*, *v důsledku*, *vinou*, *z viny*. Předložky *vinou*, *z viny* mají podle nás vyšší stupeň negativního významu.

*Pokud by Luděk Kula musel **kvůli** svému současnému trestnímu stíhání nedobrovolně odejít ze služby, přijde sice o výsluhy a odchodné, nikoli však o služební byt v Praze. (52)*

V tomto případě nese předložka kvůli negativní význam a mohla by být nahrazena předložkami z důvodu, v důsledku.

*Trať byla **kvůli** neštěstí zhruba dvě hodiny neprůjezdná. (52)*

V tomto případě má předložka kvůli také jednoznačně negativní význam a mohla by být nahrazena předložkami z důvodu, v důsledku.

Kvůli konzumaci kokainu přibývá ve Španělsku operací nosu. (52)

V tomto případě by mohla být předložka kvůli nahrazena předložkami v důsledku, následkem, v závislosti na. Význam by mohl být jak negativní, tak neutrální.

Obzvláště tristní situace je v Kladně, kde od Policie ČR muselo odejít hned jedenáct dopravních policistů kvůli podezření z korupce při kontrolách řidičů. (52)

V tomto případě předložka kvůli vyjadřuje negativní význam a bylo by možné ji nahradit předložkami z důvodu, v důsledku, vzhledem k, s ohledem na.

Kvůli freonům a dalším plynům, jež ničí ochrannou ozónovou vrstvu, trpí rakovinou kůže stále více lidí v chudých zemích. (52)

V tomto případě je negativní význam vyjádřen silněji než v předchozích příkladech. Předložka kvůli by proto mohla být nahrazena kromě výrazu v důsledku výrazy vinou, z viny.

V Národním parku Šumava může kvůli kůrovcům uschnout během příštích tří let pět procent lesů. (52)

V tomto případě je také stupeň negace vysoký, předložka kvůli by mohla být plně nahrazena výrazy vinou, z viny. Naopak varianty v důsledku, z důvodu tento význam přesně nevystihují, jsou nedostačující.

Bužinskij míní, že Írán chce zkonstruovat svoje rakety, jejichž cílem by podle něj byl kvůli krátkému doletu Izrael, nikoli tedy Evropa nebo USA. (52)

V tomto případě se podle nás nejedná ani o význam pozitivní, ani negativní. Jedná se o pouhou konstataci faktu, o logickou přímou úměrnost, tedy o neutrální význam. Předložka kvůli by mohla být nahrazena výrazy vzhledem k, z důvodu, díky.

Tito zahraniční specialisté se nemusejí kvůli povolení k pobytu podrobit přezkoušení, jestliže dosáhnou ročního platu 1,5 mil. Kč. (52)

V tomto případě má předložka kvůli odkazuje dopředu, má neutrální význam účelu a mohla by být nahrazena předložkami s cílem, za účelem.

Kvůli zákonům chce na příští týden svolat mimořádnou schůzi. (47)

V tomto případě se taktéž jedná o význam účelu.

Počet uskutečněných IPO se snižuje kvůli obecným podmínkám na trhu vlivem americké hypoteční krizi. (47)

V tomto případě by mohla být předložka kvůli nahrazena výrazem v závislosti na.

Ruské předložce *ввиду* odpovídají ukrajinské předložky: зважаючи на, з огляду на, у зв'язку з, через:

Ввиду того, что самолет прибыл с опозданием, группа туристов не успела осмотреть город. (13)

Через те, що літак прибув із запізненням, група туристів не встигла оглянути місто. (13)

В результате (v důsledku, у/в результаті)– může mít dva různé významy:

a) *в результате* jako kauzální předložka v důsledku

b) в результате jako nakonec, ve výsledku – «В результате вора приговорили к двум годам условно, хотя в подобных случаях тюремного заключения редко удается избежать.»

В результате - pojí se s genitivem a ukazuje příčinu, která vyvolává činnost, která je výsledkem.

«В результате снижения цен повысился материальный уровень жизни трудящихся.»

В результате чего, предлог с родительным п.

Вследствие чего-нибудь, из-за чего-нибудь.

«В результате своей оплошности попал впросак.» (5)

Ad a): Предložка s významem příčinně důsledkovým

В результате парламентских выборов, прошедших в Австралии, к власти пришла левоцентристская Трудовая партия.... (45)

Ужасно смешно и грустно одновременно, что нынешние господа чекисты, ничего не поняв и ничему не научившись, считают, что СССР рухнул в результате козней империализма. (45)

Глава областного управления ветеринарной медицины Иван Пустовит утверждал, что птицы погибли в результате отравления аммиачной селитрой, но лабораторные исследования не подтвердили его предложение. (43)

Мясные канцерогены образуются в результате реакций натуральных компонентов мяса (аминокислот, сахара и др.) под действием высокой температуры. (40)

По информации Омской областной прокуратуры, в области в 2007 году произошло свыше 300 дорожно-транспортных происшествий, связанных с ненадлежащим состоянием дорог, нарушениями при размещении наружной рекламы, отсутствием дорожных знаков и разметки. В результате соответствующих проверок в суды направлено 3 иска, возбуждено 12 дел об административных правонарушениях, виновные лица привлечены к ответственности. (40)

Всего на территории Апраксина двора расположено свыше 60 объектов недвижимости коммерческого и жилого назначения общей площадью около 250 тысяч кв.м. И многие из них – творения известных архитекторов старого Петербурга, современный облик Апраксина родился в результате реконструкции по проекту А.Кракау. (39)

Ученые надеются использовать их для регенерации ткани, поврежденной в результате несчастного случая или заболевания. (45)

В результате этого процесса образуются докозагексановая и арахидоновая кислоты, скапливающиеся в мозге ребенка в первые месяцы жизни. (45)

Например, предполагаем консолидацию рынка за счет укрепления лидирующих игроков и исчезновения более мелких **в результате** поглощения или банкротства. (41)

По данным прокуратуры Потсдама, изъятое **в результате** обыска оборудование – главным образом электронные компоненты, трансформаторы, специальный электрокабель – предназначалось для нелегальной отправки в Иран и могло быть использовано в рамках ядерной программы. (45)

Эффект Барнума можно сформулировать так: человек склонен принимать на свой счет общие, расплывчатые, банальные утверждения, если ему говорят, что они получены **в результате** изучения каких-то непонятных ему факторов. (45)

Имя медвежонку еще не дали, оно будет определено **в результате** конкурса. (46)

Дания опубликовала статистику относительно несчастных случаев, произошедших из-за старых боеприпасов. Там **в результате** контакта с ядовитыми веществами и взрывов ежегодно получают травмы около 20 человек. (46)

По сведениям газеты «Ла Република», **в результате** столкновений были арестованы более десяти человек, более двадцати получили ранения. (46)

Ad b): Předložka s významem výsledku

Под маской заботливого мужа и нежного отца прячется жестокий убийца, наставляемый своим невидимым другом по имени Маршалл. На протяжении долгого времени эти две личности безуспешно борются между собой. **В результате** – убийства продолжаются. (45)

В течение нескольких лет на поверхность Земли не проникали прямые солнечные лучи, **в результате** чего произошло массовое вымирание животных и гибель динозавров. (40)

Народ действительно «подвел» большевиков. Если в крупных городах они спорили за первое место с конституционными демократами (кадетами), то социалисты-революционеры (эсеры) однозначно лидировали в деревне. **В результате** из 715 депутатов «учредилочки» эсеров оказалось 412 человек, большевиков – 183, меньшевиков – 17, кадетов – 16. (40)

Вот **в результате** человеческого и не осталось и не на что стало опереться, когда накатил ужас.... (45)

Как только осколки высыхают, фосфор вступает в реакцию с кислородом из воздуха, **в результате** чего вспыхивает пламя, температура которого составляет 1300 градусов и которых можно потушить только песком. (46)

Приходилось слышать, что в ближайшем будущем в Германии ожидается новая пенсионная реформа, в результате которой все будут получать одинаковую пенсию. (46)

V češtině této předložce odpovídá výraz v důsledku:

Na základě smlouvy uzavřené mezi hlavním městem a společností Pražské vodovody a kanalizace v roce 2002 zajišťuje městská policie zvýšený dohled nad touto sítí a statistiky dokládají, že i proto postupně počet závad a havárií v důsledku krádeží klesá. (49)

K dramatickému nárůstu cen ropy ale nedošlo v důsledku splnění bin Ladinovy výhrůžky Spojeným státům v podobě útoku na newyorské mrakodrapy Světového obchodního střediska 11. září 2001. (48)

Nejčastějšími kolokáty této předložky jsou podle Blatné (28) tato substantiva: *změna, nedostatek, pokles, zvýšení, válka*, a slovesa: *vzniknout, dojít, vznikat, zemřít, docházet*.

Jedná se o kolokáty s negativním významem.

V ruském korpusu (37) se u předložky v результате nejčastěji vyskytovaly substantivní kolokáty *смена, реакция, деятельность, разбавления, взрыв, кризис, приобретение, использование, ограниченность, обсуждение, влияние, диагноз, лечение, бедность, переход, соглашение, непонимание, переговоры, эволюция, сокращение, изучение, ошибка, сочетание, потеря* a slovesné kolokáty *произойти, образоваться, испытывать, погибнуть, сложиться, создать, получать, принять решение, уменьшиться, появиться, достичь, открыть, оказаться, узнать, изучать, сочетать, возникать, оказываться*.

Ukrajinskou variantu této předložky ve významu příčiny tvoří výrazy в результаті, внаслідок, завдяки:

Докладчик излагал лишь точные факты, добытые в результате упорного труда. (13)
Доповідач викладав тільки точні факти, здобуті в результаті наполегливої праці. (13)

Předložka *v результате* odpovídá v ukrajinštině výrazům: в результаті, після всього, як наслідок.

Они долго спорили, в результате оказалось, что она права. (13)
Вони довго сперечалися, після всього з'ясувалося, що вона була права. (13)

Путін зустрівся за звітний період і з Януковичем, і з Тимошенко, і з Морозом, і з Литвином. З усіма, хто тихо мовчить з приводу російського свавілля. В результаті маємо мляву розчепірену п'ятірю українських лідерів проти кулака російської еліти. (44)

Вследствие (v důsledku, внаслідок)

Вследствие - rojí se s genitivem a vyjadřuje příčinu jako něco bývalého, co se stalo již dříve, a co vyvolalo určitý důsledek.

Вследствие чего, предлог с родительным п.

По причине чего-нибудь, из-за чего-нибудь, являясь результатом чего-нибудь.

«**Вследствие** плохого самочувствия попал в больницу.» (5)

Tato sekundární předložka vyjadřuje výhradně vztah příčinně-důsledkový.

Предložка **вследствие** má podle slovníku Abramova (1) velké množství synonymních výrazů, např. **благодаря, из-за, ввиду, в силу, во внимании к, в уважение чего, в рассуждение, на основании, по милости кого, по причине, по поводу, по случаю, ради.**

«Большинство мужчин любят лесть **вследствие** скромного мнения о себе, большинство женщин – по противоположной причине. (41)

V češtině této předložce odpovídají výrazy v důsledku, následkem.

*Nově vzniklé poradenské centrum je vůbec první svého druhu v Česku. Jeho úkolem je především pomáhat dlužníkům, kterým **v důsledku** neschopnosti splácet dluhy hrozí sociální vyloučení. (51)*

***V důsledku** otřesů patrně došlo ke zkratu, který může ohrozit další funkci TEGA. (48)*

*Šéf Organizace zení vyvážejících ropu (OPEC) Šahíb Chalíl varoval, že ceny ropy mohou dále růst i **v důsledku** včerejšího rozhodnutí Evropské centrální banky (ECB) zvýšit základní úrokovou sazbu o čtvrt procentního bodu na 4,25 procenta. (48)*

Nejfrekventovanější kolokáty předložky **v důsledku** podle Blatné (28) jsme již uvedli v souvislosti s ruskou předložkou **в результате**.

Ruská předložka вследствие má podle ruského korpusu (39) nejčastěji následující substantivní kolokáty: причинение, недостаток, ошибка, загрязнение, болезнь, закономерность, неэффективность, особенность, наводнение, растворение, смещение, фактор, авария, раскол, реорганизация, непрístupность, условие, неосторожность.

Nejčastějšími slovesnými kolokáty této předložky jsou **возникать, получить, попасть, происходить, случаться, причинять, являться, иметь, потерять, существовать, образоваться.**

Ruské předložce *вследствие* odpovídají v ukrajinštině následující předložky: внаслідок, з причини, через.

Он много болел, вследствие чего закончил институт на год позже. (13)

*Він багато хворів, **внаслідок** чого закінчив інститут на рік пізніше. (13)*

По случаю (u příležitosti, u випадку)

Toto spojení má v ruštině dva významy:

a) наречие – случайно, когда представился случай.

«Купил эту безделуцу **по случаю** и жалел.»

b) чего, предлог с родительным п.

По причине чего-нибудь, по поводу чего-нибудь.

«**По случаю** дня рождения в гости пришли друзья.» (5)

***По случаю** 90-й годовщины Октябрьской революции на улицы Москвы вышло около 20 000 человек. (45)*

*Швондером Геннадий Андреевич как-то не смотрится. И если, проезжая в представительской «Ауди» мимо храма Христа Спасителя, он и не осеняет себя крестным знаменем, то на приемы к патриарху **по случаю** тезоименитства вот уже 10 лет ходит исправно. (39)*

V češtině této předložce odpovídají výrazy u příležitosti, při příležitosti.

*..postavila nyní celý jevištní odkaz vídeňského Mistra **u příležitosti** oslav jeho životní... (38)*

*...mostem, který redakce rozhlasových her připravila **u příležitosti** výstavy Rudolfa... (38)*

*...se včera obrátil deník Le Monde na své čtenáře **u příležitosti** zahájení pařížské... (38)*

Blatná (28) v českém korpusu našla v těsné blízkosti předložky **při příležitosti** substantivní kolokáty *oslava, otevření, vydání, konání, návštěva* a slovesné kolokáty *konat se, uskutečnit se, vydat, uspořádat, uvést*.

Podle ruského korpusu (37) má předložka *по случаю* nejčastěji substantivní kolokáty *годовщина, дата, праздник, въезд, день рождения, открытие* a slovesné kolokáty *пройти, двигать, писать, создать, встретиться, ознаменоваться, работать, выступить, устроить*.

Ruské předložce *по случаю* v ukrajinštině odpovídají tyto výrazy: у зв'язку з, з нагоди, на честь.

Ученики шли с цветами по случаю начала учебного года. (13)

Школярі йшли з квітами з нагоди початку навчального року. (13)

Ruskému příslovci *по случаю* odpovídají české výrazy náhodou (náhodně), u příležitosti, při příležitosti a ukrajinský výraz випадково (випадком):

Эти часы она купила по случаю. (13)

Цей годинник вона купила випадково. (13)

По причине (z příčiny, з причини)

Tato předložková vazba má dva významy:

a) По причине чего, предлог с родительным п., книж.

b) Вследствие, из-за чего-нибудь, благодаря чему-нибудь.

«По причине твоей несобранности опоздали на поезд.» (5)

Jedná se o typickou předložku s příčinně-důsledkovým významem.

По дороге Сергеев падал еще дважды – всякий раз «по причине льда.» (41)

Увы, увы, дар великий, дар бесценный умудрился я профукать – один раз по бесшабашности молодой, другой раз – уж точно – по вине нашей беспощадной, извилистой, лучше сказать старомодно, по причине изменчивой, безчувственной судьбы. (37)

Написание было изменено по причинам политкорректности – чтобы у религиозных организаций не было поводов для возмущения. (40)

Специалисты утверждают, что мужчины склонны закурить по причине усталости и скуки. (37)

По причине недостаточного финансирования из городского бюджета до сих пор действуют 9 лифтов из 22, остановленных в прошлом году. (37)

V češtině této předložce odpovídá výraz z příčiny.

V českém tisku jsme tuto sekundární předložku nenalezli, což ovšem neznamená, že se kauzální předložka *z příčiny* v češtině nepoužívá, svědčí to pouze o nízké frekvenci jejího užívání. V českém národním korpusu (38) bylo uvedeno velmi málo příkladů užití uvedené předložky, z nichž uvádíme poue dva evidentně kauzální:

...byli vřazeni do chorvatských pluků J.M.C. A to z **příčiny** nepřítelů utrhačícího, hanějícího... (38)

Musela opustit truhlářskou dílnu mimo objekt školy z **příčiny** předepsání podnikatelského... (38)

Zjišťovali jsme, zda je v češtině možné použít tuto předložku s kauzálním významem v plurálu (z *příčin*) jak to můžeme vidět na již uvedeném příkladu z ruštiny. V českém tisku jsme předložku z *příčin* nenalezli, což ovšem neznamená, že se v běžné mluvené praxi nepoužívá, nemůžeme pouze tento fakt potvrdit ani vyvrátit.

Vzhledem k slabému výskytu předložky z *příčiny* jak v tisku, tak v národním korpusu, nemůžeme provést analýzu jejich substantivních a slovesných kolonátů, stejně jako ji zřejmě nemohla provést ani Blatná.

V ruském tisku je situace stejná jako v češtině, ale v ruském korpusu (37) se nám podařilo nalézt velké množství příkladů, z nichž vyplývá, že nejfrekventovanějšími substantivními kolokáty předložky *по причине* jsou *алкоголизм, питание, язык, кризис, малолетство, инстинкт, болезненность, замкнутость, слабость, растрата, способность, простуда, погода, обстоятельство, падение, здоровье* a nejčastěji užívanými slovesnými kolokáty jsou *взять, находить, оплакивать, получить, усложниться, участвовать, обеспечить, пропадать, назвать, произойти, прекратить, воспитываться, выполнить, замерзнуть*.

Ruské předložce *по причине* jsou v ukrajinštině ekvivalentní tyto výrazy: з причини, по причині, через, внаслідок.

По причине урагана по городу были оборваны электрические провода. (13)

Внаслідок буревію по місту були обірвані електричні дроти. (13)

Благодаря (díky, zásluhou, завдяки)

Благодаря - pojí se s dativem a označuje příčinu, která vyvolává pozitivní činnost.

«*Благодаря* вашей помощи я выполнил работу.»

«Отсутствовал *вследствие* болезни.»

Sekundární předložka *благодаря* vyjadřuje jak příčinu příznivého děje, tak i příčinu nepříznivého děje:

«Благодаря укреплению колхозного строя исчезла бедность и необеспеченность в деревне.»

*«Но для Романова **благодаря** аресту пропала вся прелесть этого сладкого отдыха.»*
(Куприн – «Поединок»)

Pro tento ustrnulý, původně přechodníkový tvar, jsou v ruštině typické tyto významy:

Благодаря кому-чему, предлог с дательным п.

Из-за кого-чего-нибудь, по причине, вследствие чего-нибудь.

«Благодаря дождю не так уж жарко.» (5)

Благодаря этой остановке он дал единственный концерт в Германии, который у попавших на него меломанов наверняка останется в памяти как одно из ярчайших музыкальных переживаний. (45)

*В итоге США выделили колоссальную сумму на модернизацию системы контроля за воздушным движением. **Благодаря** этому столкновения между авиалайнерами не происходили в США на протяжении 47 лет. (45)*

*Среди тюремных однопартийцев он слышит умным и образованным человеком. **Благодаря** этому, а также своим ораторским способностям, он и был избран в «партийное руководство». (45)*

*Натуру нашли **благодаря** пробке. (41)*

*На наших глазах меняется жизнь детей, о которых «Доброе сердце» рассказывает из номера в номер. В этом году без сожаления оставил «страну глухих» пятилетний Артем Глухов из Воронежа. И все **благодаря** вам. (39)*

***Благодаря** врачам все уже не страшно. (39)*

***Благодаря** растущему производству автомобилей внутри страны, автоаппетит населения насытится уже в следующие два-три года. (39)*

*Мошенники нагло и упорно продолжали осаждать меня по телефону, навязывая свои «чудо-лекарства». И только когда я догадалась заявить, что **благодаря** статье в «АиФ» прекрасно осведомлена о «впаривании» сомнительных лекарств, на том конце бросили трубку. (40)*

*Потом рак отступил, а у Дианы началась удивительная жизнь. «Так все, чего ты добилась, случилось **благодаря** или вопреки той болезни?» (40)*

*Житель США арестован за убийство дочери, совершенное более 20 лет назад. Это стало возможным **благодаря** научным достижениям последних лет. (46)*

Секundární předložka *благодаря* může mít i negativní význam, stejně jako v češtině, kde se předložka *díky* často používá v ironickém slova smyslu místo předložky *kvůli*.

Благодаря многим популярным книгам, телевидению, состоятельные мужчины представляются эдакими монстрами с животными инстинктами. Но ведь большинство из них достаточно умные люди. (39)

40-й тур российской хоккейной суперлиги вошел в историю этих турниров. Но не ввиду блестящих результатов, а **благодаря** грандиозной драке. (46)

Zařazení posledního příkladu k předložce *благодаря* s negativním významem je podle našeho názoru sporné. Záleží na subjektivním hodnocení čtenáře. Příčina tu může být vnímána i pozitivně, vzhledem k oblíbenosti velkých rvaček v hokejových zápasech. Diváci mohou tuto událost brát jako zpestření zápasu, a proto může být tato událost vnímána kladně.

V češtině této předložce odpovídají výrazy díky, zásluhou:

*Jistá je rekonstrukce parku Přátelství. Ta by měla skončit už v polovině příštího roku. Park **díky** ní bude sloužit nejen k vycházkám, ale i jako místo, kam budou místní vyrážet za kulturou.* (50)

*Odborníkům i policistům vrtá hlavou, jak mohl Procházka přelstít bezpečnostní systém firmy. Mohl sice **díky** svému postavení do trezoru firmy, neměl však právo vpouštět auta do objektu.* (50)

*Další velkou přestavbou pak Okoř prošel na konci 15. století **díky** pánům z Donína a také **zásluhou** Bořitů z Martinic ve století následujícím.* (51)

V ukrajinštině předložce *благодаря* odpovídá předložka завдяки, через, např.:

*Закладка фундамента ведеться машинным способом, **благодаря** чому сокращаются затраты труда и стоимость здания.* (13)

*Закладання фундаменту здійснюється машинним способом, **завдяки** чому скорочуються витрати праці та вартість будинку.* (13)

*Международные отношения развиваются по пути взаимовыгодного сотрудничества, **благодаря** чому создаются благоприятные условия для хозяйственного и социально-культурного строительства.* (13)

*Міжнародні відносини розвиваються шляхом взаємовигідного співробітництва, **завдяки** чому створюються сприятливі умови для господарського та соціально-культурного будівництва.* (13)

В силу (kvůli, díky)

В силу - rojí se s genitivem a poukazuje na příčinu jako působící, hybnou sílu.

«**В силу** способности к диффузии газ проникает в сосуд.»

Ruská předložka *в силу* se používá v podobném významu jako předložka *вследствие*, *по причине* (+ G.).

«В силу сложившихся обстоятельств так и не смог прийти на встречу.» (5)

Колбаса пока есть, но это не в силу того, что мы все поняли, а в силу высочайших цен на нефть и газ. (45)

Грызлов мешает своей партии достичь заветных цифр в силу личной бездарности и растерянности, царящей в рядах «единороссов» после красноярских откровений президента. (45)

Так же случайно, в силу веления судьбы, оказался в фильме «Тегеран-43» и Ален Делон. (45)

Если власти будут и дальше хранить загодочное молчание, лет через десять обиженных остается совсем мало, и в силу возраста и состояния здоровья тем будет уже не до борьбы за вклады. (40)

V češtině této předložce odpovídají výrazy kvůli, díky, z důvodu (z důvodů), následkem, vzhledem k, s ohledem na. **Uvedené předložky jsme podrobně okomentovali na jiných místech této praktické části naší práce.**

Ruské předložce *в силу* v ukrajinštině odpovídají předložky: в/у силу, через, внаслідок.

Он выполняет эту работу в силу необходимости. (13)

Він виконує цю роботу через необхідність. (13)

По поводу (z důvodu, kvůli, z příčiny, z приводу)

Pro ruskou předložku *по поводу* (*z důvodu*) jsou příznačné dva významy:

a) Относительно, насчет, касаясь кого-чего-нибудь.

«По поводу вашего бракосочетания я договорился.»

«По поводу нашей дочери ничего не хочешь сказать?»

b) Из-за чего-нибудь, по причине, вследствие чего-нибудь, имея основанием чего-нибудь.

«Она очень волновалась по поводу задержки его приезда.» (5)

Sekundární předložka nemá pouze význam *z důvodu*, ale zastupuje také primární předložku *о, на тема* (*о, насчет*) to znamená, že zde se již nejedná o příčinnou předložku. V češtině tato polysémie není možná.

V následujících příkladech jde právě o předložku s významem „o“, „na téma“:

*Что вы думаете **по поводу** бытующего мнения, что человечество зародилось на Алтае? (39)*

*Что думает **по поводу** политической шумихи вокруг своей персоны сам каннибал, остается пока неизвестным. (45)*

*Однако конца дискуссии не видать: решение **по поводу** «дома красноармейцев» до сих пор не вынесено. (45)*

*Сталин поинтересовался, что думает Наркомат финансов **по поводу** послевоенной денежной реформы. (46)*

V ukrajinštině této předložce odpovídají výrazy: з приводу, щодо, стосовно, про.

*Дома она не хотела никаких разговоров **по поводу** работы. (13)*

*Вдома вона не хотіла ніяких розмов **про** роботу. (13)*

Avšak v následujícím případě se jedná o předložku s významem příčiny:

*Газопровод соединит российский Выборг с немецким Грайфсвальдом. Цель – уменьшить зависимость от ряда государств, в частности от Украины и Белоруссии, с которыми «газпром» конфликтует **по поводу** контрактов на поставку газа и установления контроля над инфраструктурой. (46)*

*Жалоб от населения **по поводу** плохой работы не поступало. (37)*

Pouze v tomto významu (z důvodu) vystupuje předložka v češtině:

Tato předložka má v rámci své kolokability řadu styčných bodů s předložkou v důsledku.

Oproti předložce *v důsledku* má však předložka *z důvodu* pozitivnější užití. Jejimi nejčastějšími substantivními kolokáty jsou *nedostatek, rekonstrukce, nemoc, ochrana, bezpečnost, rozšíření, snížení, změna, nadbytečnost*. Nejfrekventovanějšími slovesnými kolokáty jsou *uzavřít, vyřadit, opustit (s negativním významem) a získat, považovat, rezignovat, skončit, zrušit*. (28)

Podle ruského korpusu (37) má ruská předložka *по поводу* s kauzálním významem nejčastěji substantivní kolokáty *работа, сердце, пропажа, объявление, происходящее, венчание, муж, отказ, дела, страдание, ранение, теснота, слава, письмо, спор, событие, пьеса, анемия, успехи* a slovesné kolokáty - *поступать, реагировать, переживать, хмуриться, сокрушаться, уменьшиться, раздражиться*,

сактировать, вызвать, звонить, колебать, удивляться, посылать, остаться в недоумении, прийти, охать, попасть, сокрушаться, ругаться, волноваться, радоваться, приходиться в бешенство, приходиться, спорить, столкнуться, организовать, созвать, возмущаться .

*Pokud jde o Václavské náměstí, přesune se zdejší velikonoční trh z **důvodu** výstavby kolektorů částečně do ulice Na Příkopě. (49)*

*Pražská Městská knihovna má ve svém fondu množství historických a vzácných dokumentů. Většina z nich není v dobrém stavu z **důvodu** jejich stáří a častého používání. (49)*

V češtině se předložka používá i v plurálu – z důvodů.

Podle Blatné (28) se v těsné blízkosti této předložky vyskytují nejčastěji tato substantiva: *svědomí, ochrana, utajení, zvýšení, nadbytečnost* a tato slovesa: *odmítnout, dojít, rozhodnout, odložit, náležet*.

*S výstavbou vodních děl zásadně nesouhlasí právě z **důvodů** ochrany přírody.*

V ukrajinštině této předložce odpovídá předložková vazba з приводу, у зв'язку з (із), через.

*Он недавно перенес операцию **по поводу** аппендицита. (13)*

Він недавно переніс операцію у зв'язку з апендицитом. (13)

Předložka *по поводу* může také poukazovat na slavnostní důvod k něčemu.

V ukrajinštině pak předložce *по поводу* odpovídají výrazy: з приводу, на честь.

*В городе был праздник **по поводу** 20-летия его основания. (13)*

*У місті відбувалося свято **на честь** 20-річчя його заснування. (13)*

*Путін зустрівся за звітний період і з Януковичем, і з Тимошенко, і з Морозом, і з Литвином. З усіма, хто тихо мовчить з **приводу** російського свавілля. (44)*

По вине (z viny, vīnou, z vini)

По вине - rojí se s genitivem a označuje příčinu jako provinění, zdroj nepříjemné, negativní činnosti.

«*По вине дежурного в класе нет мела.*»

Další sekundární předložkou s významem příčinně-důsledkovým je v ruštině spojení *по вине* (*винноу*), jež znamená:

Из-за кого-чего-нибудь, вследствие чего-нибудь, по причине чего-нибудь неблагоприятного.

«**По его вине** мы попали в эту яму.» (5)

Какое-то время на КПРФ будет работать и то, что она **по вине** властей стала отдушиной, к которой принадлежат те, кого пугает угроза диктатуры «Единой России». (39)

Трудовые сбережения обесценились **по вине** правительства и государства, которые заморозили вклады в Сбербанке. (40)

Могут ли теннисные мячи лететь в сетку **по вине** невыразимого предчувствия? (37)

Sekundární předložku *по вине* nelze nahradit univerzálnějšími předložkami *вследствие*, *по причине*, neboť v sobě nese negativní sémantiku, jedná se o následek něčeho nepříjemného. (*вследствие* + *негативная оценка*)

V češtině této předložce odpovídá výraz z viny.

Podstatou návrhu je vypovězení uvedené smlouvy z viny druhé strany. (38)

...po všem zlém a hrůzném, k čemu u nás došlo z viny jejich předchůdců... (38)

...vykoupený svět pokračuje jakoby nevykoupený z viny Adama prvního... (38)

V českém korpusu (38) se v těsné blízkosti této předložky nejčastěji vyskytovaly substantivní kolokáty *tvrdost, židé, České dráhy, řidiči, rodina, strana, předchůdce* a slovesné kolokáty *pokračovat, přistavět, vypovědět, dojít, vytvořit, překročit, zrušit*.

Podle ruského korpusu (37) se v těsné blízkosti předložky *по вине* nalézají substantivní kolokáty *компания, задержка, аудитор, управленец, предчувствие, клиент, продавец, исполнитель, заказчик, заместитель, водитель, судьба, жена, приятель* a slovesné kolokáty *произойти, возвратиться, возникнуть, гибнуть, состояться, выявить, устранить, сорваться, пролить*.

7.2 Předložky s významem přípustky

Mezi předložky s významem přípustky patří v ruštině předložky **несмотря на, невзирая на, независимо от, вопреки, наперекор, вразрез с**.

Несмотря на (nehledě na, bez ohledu na, nezvažajouci na)

Несмотря на что, предлог с винительном п.

Вопреки чему-нибудь, невзирая на что-нибудь, вне зависимости от чего-нибудь.

«**Несмотря на** болезненное состояние пошел на работу.»

«Они не пришли **несмотря на** настоятельную просьбу.» (5)

Несмотря на бодрые заведения канцлера и министра здравоохранения, пока еще никто не может с уверенностью сказать, начнет ли Фонд здравоохранения свою деятельность в намеченный срок или его старт будет отложен до парламентских выборов. (46)

Несмотря на столь благие намерения, ни союзы работодателей, ни представители профсоюзов не воодушевлены новыми идеями правительства. (46)

Россия ввозит из-за рубежа примерно 35% продуктов питания, **несмотря на то**, что в стране очень крупный сельскохозяйственный сектор – в нем занято почти 27% рабочей силы. (46)

В Берлине можно быть художником и не платить за это бешеные деньги. Здесь можно снять ателье за 100 € и найти массу площадок, где тебя готовы выставить, **несмотря на то**, что у тебя не все схвачено. (46)

Хоппер начал экспериментировать с наркотиками, пить и вести разгульный образ жизни. Но, **несмотря на** все передраги, актер продолжал писать картины и много фотографировал. (46)

Несмотря на перемены в общественном сознании, Россия в вопросах демократии лишь в самом начале пути. (40)

Каждый день Нина Васильевна поднимается в 6 утра. Цвет лица у нее, **несмотря на** возраст, потрясающий. (40)

Несмотря на вздорный характер, топ-модель Наоми Кэмпбел, как известно, обладает безупречным чувством стиля и считается одной из самых элегантных женщин планеты. (45)

Нетрудно догадаться, чем приглянулся руководству РЖД Сергей Абрамов. **Несмотря на** некоторую скандальность его ухода из Счетной палаты, он считается хорошим профессионалом. (41)

Несмотря на то, что вараны выглядят эдакими жуткими чудовищами, на самом деле они очень чувствительны к условиям своего содержания и могут просто не выжить в неволе. (42)

Несмотря на то, что одним из принципов Евросоюза является свободное передвижение всех граждан государств-членов ЕС по всей его территории, на сегодняшний день представители Чехии все еще не имеют права работать в любой стране ЕС без разрешения. (42)

Несмотря на то, что Друбич развелась с Соловьевым, режиссер продолжает считать ее своей музой и снимает в кино. (43)

V češtině odpovídá této předložce předložková vazba bez ohledu na (nehledě na):

Bez ohledu na přírodní význam malých vodních toků na nich byly prováděny technické úpravy, které potoky degradovaly na stoku, sloužící k co nejrychlejšímu odvedení vody. (48)

Bez ohledu na válečný stav a na politickomocenská omezení prosazoval opatření směřující k zlepšení pražského školství, zdravotní i sociální péče a k celkové modernizaci města. (49)

Británie, kde zatím smlouvu schválila jen Dolní sněmovna, se ještě před koncem včerejšího hlasování nechala slyšet, že ve schvalování bude pokračovat – bez ohledu na výsledek irského referenda. (47)

Herečka založila vlastní značku jenom proto, aby značkové oblečení bylo dostupné každé ženě bez ohledu na její ekonomické možnosti, postavu či barvu pleti. (51)

Z průzkumu Blatné (28) vyplývá, že předložku **nehledě na** těsně obklopují nejčastěji tato substantiva: *fakt, skutečnost, okolnost, možnost, ztráta*, a tato slovesa: *přečíst, považovat, najít*. Předložka **bez ohledu na** má tyto substantivní a slovesné kolokáty: *výsledek, věk, počet, výše, počasí, platit, pokračovat, pracovat, existovat, rozhodnout*.

Ruskou předložku *несмотря на* nejčastěji obklopují substantiva *молодость, уровень, дождь, опасность, заявление, протесты, запреты, происхождение, возраст, усилие, улик, качество* a slovesa *выделить, расходиться, пройти, склоняться, угрожать, строить, создать, лишить, участвовать, испугаться*. (37)

Předložka *bez ohledu na* (*несмотря на*) vyjadřuje buď nějakou negativní příčinu s kladným následkem, anebo naopak kladnou příčinu s negativním následkem. I přes veškeré snahy a dobré podmínky se může něco nepovést, a naopak i přes překážky či nepříznivé okolnosti se může něco podařit nebo mít příznivý konec. Všimli jsme si, že v ruském korpusu převažují negativní kolokáty této předložky. Jedná se o určité ztěžující okolnosti (*заявление, протесты, запреты*) a negativní slovesa (*угрожать, лишить, испугаться*).

Ruské předložce *несмотря на* v ukrajinštině odpovídají výrazy незважаючи на, невважаючи на, дарма що:

Несмотря на молодость, он был очень серьезным. (13)
Незважаючи на молодість, він був дуже серйозним. (13)

Synonymní s předložkou *несмотря на* jsou v ruštině výrazy наперекор, вопреки.

Наперекор всему ему нужно было встать первым. (37)

*А мы с лозунгом о частичной платности идем **наперекор** даже собственным конституционным декларациям. (37)*

*Я очень боюсь услышать от них совершенно иного мнения, и что мне придется поступать **наперекор** себе, своим ощущениям и пониманиям. (37)*

*Глобализация современного мира, **вопреки** ожиданиям и прогнозам, не облегчила бремя нищеты и безправия на планете. (37)*

***Вопреки** всем ожиданиям, Голембиовский не был избран президентом. (37)*

***Вопреки** распространенному мнению, лучшие рестораны Франции находятся вовсе не в Париже. (37)*

*Наша экономика преуспела не благодаря правительству, а **вопреки** революции. (37)*

Ruským předložkám *наперекор*, *вопреки* v češtině odpovídá výraz navzdory.

*Někde uprostřed tohoto území leží Chelčice, jejichž jméno je po staletí spojováno s mužem, kolem něhož je spousta záhad, které se **navzdory** intenzivnímu bádání mnoha historiků sotva kdy podaří vyřešit. (51)*

*Krise vědecké metody se prostě nekoná, **navzdory** siláckým prohlášením... (37)*

Co se týče kolokátů předložky *navzdory*, v českém korpusu (38) jsme v její těsné blízkosti našli nejčastěji substantivní kolokáty *hlášení, prohlášení, vzdálenost, čas, zdání, náklady, vzor, změna, bankrot, muž, jednání, rozpočet, potíž, kampaň, výzva, boj, vítězství, bolest, úsilí, informace, břemeno, nedostatek, obavy, vše, očekávání, los* a slovesné kolokáty *odvrhovat, konat se, dosahovat, obdělávat, garantovat, zvítězit, podléhat, dosáhnout, jít*.

V ruském korpusu (37) jsme v těsné blízkosti předložky *наперекор* mohli nejčastěji nalézt substantivní kolokáty *желание, мнение, все, я, он, они, система, люди, судьба, рекомендация, общество, смысл, наука* a slovesné kolokáty *идти, жертвовать*,

отдаваться, поступать, встать, делать, жаловаться, звучать, вытаскивать, поддерживать, любить, жить, зарабатывать.

*Předložka вопреки má nejčastěji substantivní kolokáty **традиция, ожидание, мнение, совет, интересы, смысл, обещание, указание, рассудок, проблема, пропаганда, факт, знание, правило, требование, прогноз, решение** a slovesné kolokáty **заполнится, оказаться, выполнять, называть, избрать, находится, делать, продолжать, следовать, прийти, любить, получить, проявлять.***

Antonymní k předložce *несмотря на* je předložka смотря по a její synonymní výraz с учетом.

С учетом того, что международная наркомафия действует одновременно во многих странах мира, к операциям по ликвидации наркомафинов подключаются силовики нескольких государств. (39)

*Předložka **смотря по** má nejčastěji substantivní kolokáty **высота, конец, характер, событие, обстоятельство, провинность, контекст, погода, состояние, расположение** a slovesné kolokáty **служить, ложиться, усиливать, дать, употреблять / употребляться, разрешить, стать, жениться.** (37)*

V češtině této předložce odpovídají výrazy s ohledem na, vzhledem k.

*Jejich budoucnost je podle něj nejistá **s ohledem na** pomalý ekonomický růst, velké rozdíly rozvoje mezi jednotlivými zeměmi a značně rozdílnou inflací. (47)*

*„**S ohledem na** perspektivně tíživou finanční situaci pana Wolfa mne ani finance nezajímají.“ (51)*

***Vzhledem k** tomu, že Česká republika přijala podmínky platné pro členské státy Evropské unie, zavázala se zároveň dodržet po vstupu do EU moratorium na výsadbu nových vinic. (47)*

*Jejího ředitele Singera ale slovní minely o českých fanoušcích, kteří **vzhledem ke** svému množství „byli ve městě cítit“ jistě netrápí. (47)*

Z analýzy Blatné (28) vyplývá, že nejfrekventovanějšími substantivními kolokáty předložky **vzhledem k** jsou *nedostatek, počet, vývoj, možnost, charakter* a slovesné kolokáty *považovat, dojít, potřebovat očekávat, patřit*. Jedná se o kolokáty s převážně negativním významem. Nejčastějšími substantivními kolokáty předložky **s ohledem na** jsou výrazy *skutečnost, potřeba, výše, možnost, bezpečnost* a nejčastějšími slovesnými kolokáty této předložky jsou *koupit, volit, navrhnout, konstruovat, řešit*.

Nejčastějšími kolokáty ruské předložky *с учетом* jsou substantiva *распространение, взаимодействие, данные, недостаток, возраст, квалификация, особенность* a slovesa *делать, рассчитать, сделать вывод (analytický přísudek), увеличить, codeйствовать, подобрать, дозaprавить*. (37)

V ukrajinštině předložce *смотря по, с учетом* odpovídá výraz зважаючи на, (вважаючи на), залежно (в залежності) від.

7.3 Předložky s významem podmínky

V ruštině k nim patří předložky *в случае, при условии*.

В случае (v případě, на випадок)

В случае чего, предлог с родительным п.

Если случится, произойдет что-нибудь.

«**В случае** непредвиденных обстоятельств.» (5)

Путин поддерживает кандидатуру первого вице-преьера Дмитрия Медведева, а сам в случае избрания своего протееже намерен занять пост премьер-министра и остаться в Кремле. (46)

Важную роль играет подготовка Турции к вступлению в Евросоюз. В случае реализации этого плана владельцы недвижимости в Турции получают вид на жительство в стране для себя и своих детей. (46)

При наличии интереса потенциальный работодатель должен подать в агентство по труду соответствующее обоснованное заявление. В случае положительного ответа «одноевровая» должность может быть создана достаточно быстро. (46)

Даже убежденные антикоммунисты с трудом могут представить, что зюгановцы в случае победы начали бы восстанавливать ГУЛАГ.... (39)

Все самолеты стали оснащать детекторами обнаружения дыма, системами автоматического пожаротушения и респираторами. Над проходами и дверями появились указатели направления движения пассажиров в случае экстремной эвакуации. (45)

Tato předložka může v ruštině s tímž významem vystupovat i v plurálu (в случаях):

Помимо всего прочего, предполагается, что нужно будет регулярно доказывать, что супружество является действительным. Такие проверки должны проводиться лишь в случаях, когда для такого рода подозрений есть реальные основания. (42)

V češtině by předložce *в случаях* odpovídala předložka *в případě*, neboť se jedná o konkrétně vymezenou záležitost, kvůli níž se prověřování platnosti sňatku provádí. Mohlo by se pravděpodobně jednat o provádění prověrky v případě fiktivního sňatku za účelem získání trvalého pobytu v zemi apod.

Ve slovníku ukrajinských a ruských ekvivalentů slov Lučykové (13) jsme předložku *в случаях* nenalezli, pouze předložku v singuláru – *в случае*.

V češtině se můžeme také setkat jak s předložkou v singuláru (*в případě*), tak v plurálu (*в případech*). Předložka *в případech* se však používá méně často, o čemž jsme se mohli přesvědčit v českém národním korpusu. (38)

V případě

Centrum poskytlo za uplynulý rok 1340 rad včetně sepsání písemných podání k soudu. V případě potřeby můžete využít také elektronický kontakt. (49)

Navrhl také elektrická křesla pro taxikáře – přístroje, díky kterým mohl řidič v případě ohrožení zneškodnit pasažéra. (47)

Podle ČS i Právním oslovených právníků se zákazník v případě odmítnutí výzvy k dorovnání nárokované částky vystavuje nebezpečí, že jej obchodník zažaluje pro bezdůvodné obohacení. (51)

V těchto územích bude sledován výskyt škůdců lesních dřevin a pouze v případě přemnožení bude proti nim v porostech proveden zásah, zejména proti lýkožroutu smrkovému. (49)

Podle průzkumu Blatné (28) jsou nejčastějšími substantivními kolokáty předložky *в případě* *potřeba, nutnost, zájem, vítězství, úspěch*, a slovesnými kolokáty *stát, platit, připravit, nastat, postupovat*.

V případech

...zbytku archivován, aby ho bylo možno kdykoli použít v případech soudního sporu... (38)

...modernizace infrastruktury a zákaz přerušování tranzitu v případech sporů. (38)

...budou pracovat jen jako o svátcích a zasahovat pouze v případech ohrožení života. (38)

Jak jsme již uvedli, v českém korpusu (38) jsme nenalezli dostatečné množství, abychom mohli provést analýzu nejfrekventovanějších kolokátů předložky *в případech*, přesto uvedeme alespoň kolokáty, jež se nám podařilo nalézt. Náleží k nim substantivní

kolokáty spor, nutnost, přeložení, nemoc, ohrožení a slovesné kolokáty použít, zaslat, zanikat, využít, přerušit, vyplatit, pracovat, zasahovat.

Ruské předložky в случае, в случаях mají podle ruského korpusu (37) nejčastěji substantivní kolokáty *непредставление, способность, удача, необходимость, победа, крах, распад, поле, выборы, использование, проблема, вступление, беспредел, нарушение, окончание, обстоятельство, облигация, необходимость, взыскание, причинение, труд* a slovesné kolokáty *отказаться, обеспечивать, послать, установить, приходить, получать, возникать, казаться, зависеть, помочь, видеть, защитить, компенсировать, подвергаться, осуществлять, инвестировать, ввести, отвечать, закрепить, работать.*

Kauzální význam má také předložka pro případ.

Podle Blatné (28) se v těsném okolí předložky **pro případ** nejčastěji vyskytují substantivní kolokáty *smrt, nouze, havárie, potřeba, nemoc* a slovesné kolokáty *pojistit, zabezpečit, připravit, připojistit, zajistit*.

Ruské předložce *в случае* v ukrajinštině odpovídají předložky в/у разі, на випадок, при:

В случае необходимости мы все тебе поможем. (13)

У разі необхідності ми всі тобі допоможемо. (13)

При условии (pod podmínkou, за умови)

При условии чего, предлог с родительным п.

При наличии чего-нибудь, будучи обусловлено чем-нибудь.

«Подарок получишь **при условии** приличного окончания школы.»

«Согласен действовать **при условии** вашей поддержки.» (5)

*Нужно разрешить иностранным банкам привлекать вклады населения **при условии** возможного их использования в России на инвестиционные цели с короткими сроками возврата кредита. (37)*

*По мнению очередного лидера Либеральной России, **при условии** объединения демократы могли бы получить до четверти мест в будущей Думе. (37)*

При условии союза может возникнуть ситуация, когда мы будем продавать эти ресурсы внутри него и терять приличные доходы. (37)

Ruské předložce *при условии* odpovídá český výraz pod podmínkou.

OSN spolupracuje s vietnamskými úřady pod podmínkou dobrovolnosti repatriace. (38)

Kluby funkcionáře a hráče do Ružomberka uvolní pod podmínkou neúčasti Služaniče. (38)

Uvědomil si ale, že jedině pod podmínkou masivní parlamentní a společenské podpory bude možné... (38)

Vzhledem k tomu, že jsme nenašli dostatečné množství příkladů užití této předložky v tisku a v českém národním korpusu, nemohli jsme provést analýzu jejích kolokátů.

Co se týče ruské předložky *при условии*, v ruském korpusu (37) jsme v její těsné blízkosti mohli nejčastěji vidět substantivní kolokáty *представление, факультативность, стимулирование, предъявление, сохранение, использование, нахождение, объединение, снижение, участие* a slovesné kolokáty *признать, стать, превышать, увеличиться, реализовать, применяться, сократить, разрешить, описывать, получить, воспроизводиться, освободить, продавать, терять*.

V ukrajinštině této předložce odpovídá výraz за умови.

7.4 Předložky s významem cíle

Děj realizovaný s cílem realizace jiného děje

Do této skupiny kauzálních předložek náležejí v ruštině výrazy *в знак, в интересах, ради, во имя, в честь, в целях, с целью*.

Во имя (ve jménu, в ім'я)

Во имя кого-чегo, предлог с родительным п.

В честь, ради кого-чегo-нибудь, кни́ж.

«Сражаться **во имя** Родины.» (5)

*Всем было чего бояться, у всех в душе была трясина, каждый многократно предал себя во время этой борьбы – потому что и главное требование этой борьбы было: переступи через себя, через личность и совесть **во имя** идеалов, сначала одних, а потом других. (45)*

V češtině této předložce odpovídá výraz ve jménu, která má výrazně pozitivní kolokáty.

Z analýzy Blatné (28) vyplývá, že se tato předložka pojí nejčastěji se substantivy *otec, láska, bůh, demokracie, právo*, a se slovesy *jednat, žádat, dít se, páchat, pokřtít*. (Tato slovesa mohou někdy s uvedenými substantivy kontrastovat).

*...který bádá a vyučuje na univerzitě a občas se vydá **ve jménu** vědy na nebezpečné výpravy...* (38)

*Poslanci ČNR budou stále více hájit své zájmy: nikoli **ve jménu** české politiky, ale...* (38)

*...zastavit občanskou válku a odvrátit národní katastrofu **ve jménu** zachování tádžické státnosti.* (38)

*...západních průmyslových demokracií, které ohrožují **ve jménu** svých privilegií život...* (38)

*Je svůdno lhát **ve jménu** vlastenectví či náboženství.* (38)

Nejfrekventovanějšími kolokáty ruské předložky *во имя* jsou podle ruského korpusu (37) substantiva *система, любовь, Отец и Сын и Святой Дух, выгода, Будущее, Россия, интерес, страна, освобождение Гроба Господня, спасение, идея, обновление, человечество* a slovesa *предопределить, торговать, демонстрировать, использовать, взяться, самопожертвовать, повисить, состояться, руководствоваться, показать, пожертвовать, пострадать, делаться*.

Ruské předložce *во имя* odpovídají v ukrajinštině výrazy в ім'я, заради.

Předložka poukazuje na něco jako na cíl děje:

***Во имя** мира на земле стоит жить, бороться, работать.* (13)

***В ім'я** миру на землі варто жити, боротися, працювати.* (13)

Předložka *во имя* může mít také význam na počest někoho nebo něčeho.

V ukrajinštině jí odpovídá předložka в ім'я, на честь:

*Церковь была построена **во имя** Девы Марии.* (13)

*Церкву було побудовано **в ім'я** Діви Марії.* (13)

В честь (na počest, k počtě, u/v честь)

В честь кого-чегo, предлог с родительным п.

В знак уважения к кому-чему-нибудь, в память о ком-чем-нибудь.

*«**В честь** космонавта назвали улицу.»* (5)

*Мы назвали этот диск **в честь** вашей композиции «Свет осенней листвы». (45)*

*Вот и весь праздник **в честь** события, собирающего в те знаменитые ночи сотни тысяч людей. (45)*

*Компания «Адидас» названа **в честь** одного из ее основателей Ади Даслера. А вот «Кэнон названа **в честь** Кванон – буддийского бога милосердия. (40)*

*Он уже длительное время находился в поле зрения германских спецслужб как один из наиболее активных исламских экстремистов в стране. Даже своего сына он назвал Джихад – **в честь** священной войны против «неверных». (46)*

V češtině této předložce odpovídá výraz na počest.

*O svátcích se hrávaly různé hry nebo se i konaly slavnosti **na počest** bohů. (38)*

*Majakovskij napsal Sto padesát tisíc slov **na počest** revoluce. (38)*

*Nejvyšší budova v Evropě má být postavena **na počest** nového tisíciletí. (38)*

*Egyptané vyrobí největší zlatý řetěz **na počest** královny Kleopatry. (38)*

Podle analýzy Blatné (28) jsou nejfrekventovanějšími substantivními kolokáty předložky **na počest** výrazy *bůh, vítězství, profesor, návštěva, básník, vítěz*. Nejčastějšími slovesnými kolokáty jsou výrazy *pořádat, uspořádat, konat se, hrát, pojmenovat*.

Podle ruského korpusu (37) má ruská předložka в честь nejčastěji substantivní kolokáty *приезд, вопрос, физик, святой, автор* a slovesné kolokáty *возводить, назвать, готовиться, спеть, устроить, найти, отмечать*.

V ukrajinštině ruské předložce *в честь* odpovídá předložka на (у/в) честь, з приводу, у зв'язку з (зі, із):

***В честь** окончания школы был устроен бал. (13)*

***На честь** закінчення школи було влаштовано бал. (13)*

***В честь** приезда гостя в доме собралась чуть не вся деревня. (13)*

***На честь** приїзду гостя в будинку зібралося майже все село. (13)*

В память (о) (na památku)

В память (о) кого чего, предлог с родительным п.

В честь кого-нибудь умершего, для сохранения памяти о ком-чем-нибудь.

*«**В память** ученого выпустили марку.» (5)*

По христианским обычаям елку должен венчать не шпиль, а шестиконечная Вифлеемская звезда. Она устанавливается **в память о** звезде, которая указала волхвам путь к пещере, где родился Иисус Христос. (39)

Этот концерт значил для меня многое: петь **в память** легендарной певицы было для меня большой честью, и я старалась быть достойной этой одной из самых ярких представительниц вокального искусства нашего столетия. (37)

Шахта получила свое название **в память об** известном крымском альпинисте и спелеологе. (37)

V češtině této předložce odpovídá výraz na památku.

Tyto téměř umělecké skvosty byly vytvořeny **na památku** Arcivévody... (38)

Setkání skončilo několikaminutovým tichem **na památku** přátel, kteří zemřeli... (38)

Občané Janských lázní rozhodli vztyčit prostý kříž **na památku** Němců zabitých těsně po válce. (38)

V českém korpusu (38) se nejčastěji v těsné blízkosti předložky *na památku* vyskytovaly substantivní kolokáty *člověk, bratr, žena, dcera, děda, přátelé, výročí, zemřelí, oběti, běžec, zážrak, královna, osobnost*, konkrétní jména významných osobností a slovesné kolokáty *nazvat, udržovat, hrát, sebrat, vytvořit, celebrovat, rozsvítit, vztyčit, obdržet, položit, vyrábět, zařadit, vzniknout*.

V ruském korpusu (37) jsme v blízkosti předložky *в память* našli nejčastěji substantivní kolokáty *племянница, дочь, певица, человек, товарищ, минуты, фаворит, юноша, друзья, погибшие, посещение, родина* a slovesné kolokáty *участковать, спеть / петь, получить, назвать, возбуждаться, установить, возвести, подарить, воздвигнуть, остаться, гудеть, основать*.

Ruské předložce *в память* odpovídá ukrajinská předložka на згадку (на память, на спомин, на спогад):

Ее фотография висела у меня над кроватью **в память** той встречи. (13)

Її фотокартка висіла в мене над ліжком **на згадку** про ту зустріч. (13)

С целью (s cílem, za účelem, z metoю)

Jedná se o sekundární předložku, která patří do skupiny předložek kauzálních s významem cíle. Patří mezi typické představitele předložek s cílovým významem, cíl je u této předložky vyjádřen explicitně již samotnou předložkou.

С целью чего, с инфинитивом, предлог с родительным п.

Для чего-нибудь, в целях чего-нибудь.

«**С целью** подготовиться к экзаменам занимались целыми днями напролет.» (5)

*Вскоре персональные данные пассажиров будут по американскому образу подвергаться специальной процедуре анализа рисков **с целью** заблаговременного выявления террористов, если те решат проникнуть на борт. (45)*

*Речь не идет о людях, стремящихся попасть в Чехию для того, чтобы заработать, а о тех, кто едет в страну **с целью** посмотреть достопримечательности и отдохнуть. (42)*

*Власти ПА сообщили, что две страны намерены организовать 23 января в Дамаске встречу представителей ХАМАСа и ряда других радикальных группировок **с целью** создания организации, которая станет альтернативой Организации освобождения Палестины. (46)*

*СДВ – 4022 предстоят длительные клинические исследования **с целью** проверки эффективности и безопасности для людей, поэтому в аптеках противозачаточные таблетки для мужчин появятся не ранее, чем через несколько лет. (46)*

V češtině a ukrajinštině, na rozdíl od ruštiny, není obvyklé používat předložku s cílem v plurálu. (S cílem, za účelem, z metoю – с целью, в целях).

Пředložka с целью je synonymní s předložkou для целей, stejně jako v češtině s cílem je synonymní s předložkou za účelem.

K předložkám s cílem a za účelem by se dalo přiřadit ještě další synonymum – se záměrem (с намерением, з наміром)

S cílem

*Мěstská policie si koně pořizuje výhradně pro preventivní účely **s cílem** pomoci zachovat veřejný pořádek v hůře dostupných místech. (49)*

*Většinu takových snah ale provází stejný paradox, který je zřejmý i na přehlídce Ztracený ráj. Totiž že výběr umělců podle etnického klíče **s cílem** představit jejich jedinečnou identitu zároveň zdůrazňuje jejich „jinakost“, a tak podporuje stereotypní představy „bílé“ většiny. (48)*

Přední odborníci neustále hledají nové koncepce s cílem dodávat teplo hospodárněji a šetrněji k životnímu prostředí. (38)

Předložka s cílem se v češtině nejčastěji pojí s infinitivními tvary sloves, jak jsme se o tom přesvědčili v českém národním korpusu (38). Jedná se například o infinitivy vypravit, umožnit, prodat, dosáhnout, prohloubit, vytvořit, dodávat, zužitkovat, srazit, zachovat, vytvořit, vyrovnat, skoncovat, regenerovat, zabránit aj.

Ruské předložce с целью v ukrajinštině odpovídá předložka з метою, kde je cíl rovněž vyjádřen již v samotném lexikálním významu tohoto slova:

С целью безопасности переходить улицу нужно осторожно. (13)

З метою безпеки переходити вулицю треба обережно. (13)

В целях (za účelem, s cílem)

В целях чего, каких, предлог с родительным п.

Для чего-нибудь, для выполнения каких-нибудь дел.

«Все делается в целях безопасности.» (5)

Мы не скрываем также и того факта, что мы употребили насилие, но мы сделали это в целях борьбы за торжество величайших идеалов. (40)

Мигрантские семьи мало знают о принципах дуальной системы немецкого профобразования. В целях восполнения этого пробела правительственная программа предусматривает проведение ряда информационных мероприятий с участием представителей мигрантских организаций. (46)

Ruské předložce в целях v ukrajinštině odpovídají předložky: з метою, для.

В целях сохранения редких животных созданы заповедники. (13)

З метою збереження рідкісних тварин створено заповідники. (13)

Для целей (pro cíle, za účelem, pro účely)

Все нефтегазовые доходы предполагаются разделить на три составляющие. Первая – это резервный фонд для целей минимизации рисков нашей экономики в случае резкого падения цен на энергоносители на мировых рынках. (43)

За účelem

...cenné papíry a příprava novelizace příslušných zákonů za účelem zprůhlednění... (38)

...stanovit výslovně pro pracovní poměr formální požadavky za účelem zlepšení ochrany zaměstnanců... (38)

...dochází ke krádežím majetku především cizinců za účelem získání peněz a pasu. (38)

Pro účely

Режим hledící понížит а zreglementovat společnost **pro účely** uchování své moci zrušil... (38)

...zjištěné na základě mimořádné účetní závěrky sestavené **pro účely** podání daňového přiznání. (38)

V červenci 1994 proběhla exhumace **pro účely** genetického výzkumu. (38)

Předložku **pro účely** podle Blatné (28) nejvíce obklopují následující substantiva: *zákon, daň, dovolená, zdanění, výpočet, výzkum*, a slovesa: *považovat, sloužit, používat, poskytnout, využívat*.

Předložku **za účelem** zase obklopují nejčastěji tato deverbativa: *dosažení, získání, zvýšení, podnikání, uskutečnění, zajištění, podpora, zlepšení, zisk, výstavba, zjištění, vytvoření, prodej*. Nejtypičtějším slovesným kolokátům jsou *zřídit, založit, vytvořit*.

V českém korpusu (38) jsme našli několik ojedinělých případů užití předložky *pro cíle*, ale v důsledku slabého výskytu této předložky jsme nemohli provést analýzu jejich kolokátů.

Ruské předložky *для целей, с целью* mají podle ruského korpusu (37) ve své těsné blízkosti nejčastěji substantiva *получение, удовлетворение, выяснение, сотрудничество, ограничение, изучение, создание, снижение, туризм, рекреация, оберег, использование, идентификация, систематизация, глава, преодоление, исследование, исчисление, налогообложение, положение, закон, образование, управление* a slovesa *определять, провести, взаимодействовать, находиться, выполнять, нарушать, требовать, использовать, восстановить, отметить, разработать, организовать, понимать, представлять, превышать, прибыть, включить, учесть, принять, рассматривать, устанавливать, показать*.

В интересах (v zájmu, u/v интересах)

Закон о свободе совести в отличие от Европейской конвенции прав человека допускает ограничение свободы совести **в интересах** обороны страны и безопасности государства. (37)

Надеюсь, что моя партия придет к власти и реализует свою программу **в интересах** всего народа. (37)

Вы сами поймете и согласитесь, что **в интересах** дела не надо торопиться. (37)

V češtině této předložce odpovídá výraz v zájmu, jenž se používá pouze v singuláru, zatímco v ruštině se předložka *в интересах* používá pouze v plurálu.

Podle analýzy Blatné (28) patří mezi nejfrekventovanější substantivní kolokáty předložky *v zájmu*: *zachování, ochrana, stát, udržení, věc* a slovesné kolokáty *jednat, pracovat, dělat, spolupracovat, činit*.

V ruském korpusu (37) můžeme vidět, že předložka *в интересах* má nejčastěji substantivní kolokáty *дело, дети, ребенок, оборона, правительство, государство, родина, Россия, прогресс, успех, общество, нация, бизнес* a slovesné kolokáty *использовать, создать / создавать, реализовать, допускать, вводить, выполнить, действовать, принять решение*.

В знак (na znamení, na znak)

*«Сватовщицы» выставляли на стол вино и специально выпеченный хлеб, который невеста **в знак** согласия выйти замуж должна была разрезать на кусочки. (37)*

*Он предложил министрам, которые симпатизируют «ЕР», в ноябре выйти из состава правительства **в знак** несогласия с политикой М.Касьянова. (37)*

*Никто не подал в отставку **в знак** солидарности, как это сделали в том же университете в девятьсот одиннадцатом году. (37)*

V češtině této předložce odpovídá výraz na znamení.

*Ozval se burácivý potlesk. Uklonil jsem se **na znamení** díky... (38)*

*...černé ičigy vypadaly jako smuteční holínky a žena si **na znamení** smutku rozpletla copu... (38)*

*...mohyla se žárovičkami, která se staví na náměstí **na znamení** triumfu zruďné moci. (38)*

Podle českého národního korpusu (38) má předložka *na znamení* nejčastěji substantivní kolokáty *souhlas, smutek, degradace, dík, odlišnost, zaslíbení, láska, protest, úcta, triumf, nesouhlas, zoufalství, solidarita, smíření, ofsajd* a slovesné kolokáty *pokývat, spojit, říct, sklonit, přiložit, uklonit se, nabídnout, zvednout, omotat, kývat, poklepat, vstát, nosit, používat, dávat, nastavit, obnovit, vzdávat hold, posílat, stisknout, stavět, přijít, přešlept, jmenovat se, odevzdat, zvednout*.

Podle ruského korpusu (37) má předložka *в знак* nejčastěji substantivní kolokáty *смирение, согласие, благодарность, протест, несогласие, отрицание, дружба, примирение, уважение, солидарность, расположение, признательность* a slovesné kolokáty *угощать, дарить, забраться, выйти, передать, путешествовать, открыть, закрыть, протянуть, качать, кивнуть, аплодировать, уйти*.

7.5 Předložky, jež v určitém kontextu mohou mít kauzální význam

В качестве (v rámci, v podobě, як)

В качестве побочных приятных эффектов тестостерон дает похудание. (39)

В качестве благодарности за реабилитацию сотрудников ведомства свой центральный офис съёмочной группе предоставило ЦРУ – это было первый раз, когда киношников пустили на этот секретный объект. (46)

Телезрители Германии путем СМС-голосования отдали предпочтение молодой швейцарке, поющей в стиле соул. В качестве приза победительница получила контракт с Юниверзал Мюзик на выпуск сольного альбома. (46)

V následujícím příkladě nepředstavuje výraz *в качестве* předložku s příčinným významem, ale jedná se o předložku vyjadřující určitou kvalifikaci či ztotožnění. Předložka *в качестве* by se v tomto případě dala zaměnit předložkou *как (jako, na způsob něčeho)*.

(«Он приехал сюда в качестве переводчика»).

Лучше поесть винограда в другой раз, а пока что насладиться чистым вкусом вина или подать в качестве закуски сыр. (46)

V češtině předložce *в качестве* s příčinným významem odpovídá výraz v rámci, v podobě, předložce s významem kvalifikace či determinace výraz v podobě, jako.

Na druhé straně by přišla o kus magičnosti, která dovoluje vnímat jeho dílo nikoli jenom jako svědectví o hledání víry v době, kdy realita společnost víry zbavuje, ale i s filozofickým přesahem. (51)

Kutilství má tedy řadu výhod od finančních až po psychologický bonus v podobě libého pocitu z dobře odvedené práce. (47)

Podle Blatné (28) disponuje předložka *в подобě* nejčastěji substantivními kolokáty *закон, книга, даň, bonus, цена, дар, новинка, одměна, опатření, помос, překážка, překvapení, řešení, trest, úspěch, frazémy Damoklův meč a hořká pilulka* a slovesnými kolokáty *пřijít, vrátit, existovat, vložit, пројевит*.

V ruském korpusu (37) se v těsné blízkosti předložky *в качестве* nejčastěji vyskytovaly substantivní kolokáty *задача, критерий, характеристика, условие, замена, сфера* a slovesné kolokáty *выявить, определить, выбрать, требовать, изучать*.

Ve slovníku slovních ekvivalentů Lučkové (13) se předložka *в качестве* nepovažuje za kauzální. Daná předložka poukazuje na funkci jmenované osoby podle její hodnosti, profese apod. V ukrajinštině této předložce odpovídá výraz як:

Она присутствовала на суде в качестве свидетеля. (13)
Вона була присутньою на суді як свідок. (13)

Předložka *в качестве* může také poukazovat na účel, způsob užití určitého předmětu. V tomto případě této ruské předložce v ukrajinštině odpovídá opět předložka як a за:

В горах скалы используются в качестве фундамента. (13)
В горах скелі використовуються як фундамент. (13)

В рамках (v rámci)

Podle Lučkové (13) se jedná o předložku, která poukazuje na hranici, předěl, sféru působení něčeho.

My se domníváme, že v následujících příkladech lze spatřit nepatrný příčinný odstín:

В рамках исследования анализировалась статистика аварий американских лайнеров за период с 2001 по 2005 год. (45)

V tomto případě analýza statistiky počtu nehod proběhla pouze díky jistému výzkumu.

Předložka v rámci by mohla být nahrazena výrazy *в соювізlosti s* (в связи с), *квілі* (в силу), *діку* (благодаря) (v závislosti na širším kontextu).

В 2007 г. в конкурсе приняли участие 4460 фотографов из 124 стран. Из более 78 тыс. фотоснимков было отобрано 178, которые и можно увидеть в рамках экспозиции. (46)

Z tohoto příkladu vyplývá, že vybrané fotografie lze vidět pouze díky expozici. Předložka v rámci by tedy mohla být nahrazena předložkami *діку* (благодаря), *в соювізlosti s* (в связи с).

Матчи Германия-Россия в рамках отборочного турнира чемпионата мира по футболу 2010 г. пройдут в октябре. (46)

V tomto případě je kauzální význam patrný na první pohled. Předložka v rámci by mohla být nahrazena předložkou *квілі* (в силу). Jedná se o význam cíle a zároveň se tu

projevuje vysoká míra podmíněnosti. Aby se mohlo ruské či německé mužstvo zúčastnit mistrovství světa ve fotbalu, musejí se nejdříve na mistrovství kvalifikovat a hrát spolu zápas. Jedná se o přesně vymezené pravidlo, o jistou podmínku, a zároveň o cíl – mužstvo se účastní kvalifikačního zápasu s cílem zahrát si na mistrovství světa.

Ситуация осложняется еще и тем, что правительство страны в рамках огромной антикоррупционной программы продолжает закрывать свалки и перерабатывающие центры, владельцы которых попали под подозрение в сотрудничестве с каморрой, неаполитанской мафией. (46)

V tomto případě se také jedná o kauzální význam, neboť předložka v rámci by mohla být nahrazena předložkami v důsledku (в результате), z důvodu (по поводу), kvůli (в силу) vzhledem k (с учетом), s ohledem na (смотря по), v souladu s (в соответствии с), v souvislosti s (в связи с).

Co se týče této sekundární předložky, můžeme zpozorovat, že se česká, ruská a ukrajinská varianta opět liší v čísle. V češtině se užívá výhradně singulár (v rámci) a v ruštině a ukrajinštině naopak výhradně plurál (в рамках).

Ruská předložka в рамках je do jisté míry synonymní s předložkou в качестве, avšak v uvedených kontextech by se touto předložkou nahradit nedala.

V rámci

Události se opakují, zážitky zřídka kdy. Třeba společný koncert známého amerického básníka a zpěváka Eda Sanderse a české kapely The Plastic People of the Universe. Předloni, ale také předevcírem se potkali v Divadle Minor v rámci pražského Festivalu spisovatelů. (50)

V rámci cyklu promítání a cestovatelských besed se zítra uskuteční v ČVUT přednáška Čína – velká cesta říší středu. (50)

V příštím roce přijdou na řadu jednotlivé kroky v rámci stavebně-historického průzkumu Staroměstské radnice. (49)

V rámci seriálu Listů přinášíme další aktuální zprávy z rekonstrukce jedné z nejvýznamnějších památek Prahy, Karlova mostu. (49)

Přinášíme další dvojici snímků pořízených v rámci projektu Krajina za školou. (49)

Zákazníci, kteří provádějí úhradu zálohových plateb prostřednictvím banky, musí požadovanou změnu zohlednit i v rámci svého trvalého příkazu. (49)

Číslo plátce je uvedeno na uzavřené smlouvě s Pražskou plynárenskou, a.s., nebo v rámci zaslaného vyúčtování spotřeby zemního plynu. (49)

Ale pak v rámci nějaké závisti začaly být problémy. (51)

Neuplynul ani měsíc, a Václav už zase ráno vyráží na prašné šumavské cesty, vojenským Srudebakerem, kterého dostal v rámci pomoci UNRRA. (47)

Ten ve svém majetkovém přiznání za loňský rok uvedl, že mu po rozvodu s manželkou Zuzanou v rámci vypořádání společného jmění zůstaly dva byty. (51)

Zařazení předložky v rámci mezi předložky kauzální je sporné. Většina lingvistů tuto předložku do kauzální sémantické skupiny předložek vůbec nezařazuje. Například Blatná (28) předložku v rámci řadí k předložkám s významem klasifikace a Brandner (4) k předložkám s významem determinace. Domníváme se, že v určitých kontextech může mít tato sekundární předložka kauzální význam:

Exhibice se hraje dnes ve Squash centru na Chodově. Vstup je volný, celá akce se koná v rámci Mikulášského turnaje Clarionet. (50)

Prvotně jde samozřejmě o význam určitého vymezení, ohraničení (exhibice je částí určitého celku – Mikulášského turnaje), ale navíc je tu patrná podmíněnost, závislost, určitá pravidla – kdyby se nekonal Mikulášský turnaj, nekonala by se ani exhibice. Jde tedy o nepatrný příčinný odstín – exhibice se koná proto, protože se koná turnaj.

Bruselská komise navrhla výjimku nižší daně prodloužit do konce roku 2010. Vláda však v rámci reformy daň zvýšila z pěti na devět procent. (50)

V tomto případě je význam příčiny, důvodu evidentnější. Mezi větami je odporovací poměr. Komise navrhuje nižší daně, ale vláda musí daň zvýšit kvůli reformě, kterou zavedla. Jde o určitou nevyhnutelnost.

Z průzkumu Blatné (28) vyplývá, že nejfrekventovanějšími substantivními kolokáty předložky v rámci jsou *program, projekt, festival, oslava, akce*. Mezi slovesnými kolokáty se nejčastěji vyskytují tyto: *konat, uskutečnit, řešit, nabízet, vzniknout*.

V ruském korpusu (37) se v těsné blízkosti předložky в рамках nejčastěji vyskytovaly substantivní kolokáty *модель, мероприятие, борьба, принцип, проект, этап, концепция, исследование, форум, подход, усилие, инициатива, закон, реформа, мониторинг* a slovesné kolokáty *поставлять, рассматривать, презентовать*,

выявить, оказывать, преобразовать, получить, проанализировать, предложить, провести, исследовать, предлагать.

V ukrajinštině ruské předložce *в рамках* odpovídají synonymní předložky в/у рамках, в/у межах, в пределах, в соответствии с, згідно з:

V následujících dvou příkladech se nejedná o příčinný význam ukrajinské předložky *в рамках*.

*Сотрудничество развивается **в рамках** программы исследования. (13)*

*Співробітництво розвивається **в рамках** програми дослідження. (13)*

*Сі-Ді уже незабаром слухатимуть дві тисячі чеських лікарів, яким спонсор запису подарує платівку **в рамках** проекту „крацій рїздв’яний настрій.” (44)*

*АТ „Страхова компанія ВЗП” працює також з інкомінговими туристичними фірмами, що пропонують страховку в переліку своїх послуг. Найбільш значним з них, без сумніву, є турбюро „Ясон Травел”, з яким АТ „Страхова компанія ВЗП” цього року підписало договір про співробітництво. **У рамках** цього співробітництва був створений цілодобовий російськомовний консультаційний телефонний центр. (44)*

На основе (na základě, na bázi, на підставі)

*Как сообщили в сенатском управлении, учителей на новые преподавательские ставки набирают **на основе** бессрочных трудовых договоров. (46)*

*Это были первые в истории России всеобщие выборы **на основе** прямого, равного и тайного голосования, в которых участвовали граждане с 20-летнего возраста. (40)*

*Чудо-печки Комарова работают **на основе** пиролиза – так называется горение без доступа кислорода. (40)*

*Книга написана **на основе** воспоминаний участника событий – польского шифровальщика, работавшего на английскую разведку. (46)*

S předložkou на основе jsou synonymní výrazy на основании, исходя из, на базе, на почве (kniž). (13)

На основании (na základě, na bázi, на підставі)

*Судебные власти ФРГ посмертно отменили приговор члену Коммунистической партии Нидерландов Маринуса ван дер Люббе, казненному нацистами за поджог здания Рейстага в 1933 г. Это было сделано **на основании** Закона о несправедливых судебных приговорах нацистских судов, вступившего в силу в 1998 г. (46)*

V češtině této předložce odpovídají synonymní výrazy на základě, на bázi.

Na základě úspěchu při výběrovém pohovoru a podpisu pracovní smlouvy s Metrostav a.s. s odloženým termínem nástupu, jsme připraveni umožnit Vašemu synovi od školního roku 2008/2009 kvalitní vzdělání. (50)

*Podle zmíněného návrhu by bylo možné tyto sexuální služby provozovat jen **na základě** registrace u příslušného obecního úřadu a za dodržení přesně daných podmínek. (49)*

Na základě rozporuplných závěrů právníků podal náměstek ministra kultury František Mikeš podnět k Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže, který na jeho základě zahájil šetření ve věci nové budovy Národní knihovny. (49)

*Městská uliční síť v dnešním smyslu vznikla teprve se založením měst **na základě** privilegií udělených přemyslovskými panovníky. (49)*

*„Neseděl jsem v žádné komisi, a jediné, co bylo, že jsem podepsal smlouvu **na základě** doporučení svých podřízených. (51)*

V českém korpusu (38) jsme předložku na bázi našli většinou ve významu determinace, nikoli kauzality.

Podle Blatné (28) stojí těsně za touto předložkou substantivní kolokáty *dohoda, smlouva, rozhodnutí, výsledek, zákon*, a slovesné kolokáty *vzniknout, vznikat, rozhodovat, rozhodnout, provádět*. Blatná řadí předložku *na základě* do skupiny sekundárních předložek s významem determinace, nikoli kauzality.

Sekundární předložku **na základě** řadí mezi kauzální například Kroupová (34) nebo Kalnberziněvová (9).

Předložka **na bázi**, která je synonymní s předložkou **na základě**, má v souladu s Blatnou (28) nejčastěji substantivní kolokáty *dřevo, cena, mikroprocesor, technologie* a slovesné kolokáty *pracovat, založit, fungovat, postavit, probíhat*.

V ruském korpusu (37) jsme se nejčastěji setkali s následujícími kolokáty ruských předložek на основе, на основании: substantivy методология, совмещение, использование, метод, подход, гетероструктуры, эффект, измерение, толкование, договор, исследование, полномочие, членство, теория, данные, нормы, анализ, ордерпостановление a slovesy разрабатывать, предлагать, изучать, использовать, приводить, провести, производить, установить, оказывать, заключить, обнаружить, действовать, осуществлять, ввести, создать, арестовать, сохранить.

Ruské předložce *на почве* jsou vlastní substantivní kolokáty *отношения, радиация, работа, литература, надежда, травма, закономерность, астрономия, теория, анализ, приложение* a slovesa *бросить, являться, подвергнуть, происходить, возникать, оставаться, болеть, готовить, возобновлять*. Předložka *на базе* nejčastěji disponuje substantivními kolokáty *использование, отделение, банк, школа, вуз, платформа, диск, процессор, центр, министерство, зона, производство, движение, филиал, система, компьютер* a slovesnými kolokáty *формировать / формироваться, реализоваться, открыть, завершить, создать, сложиться, возникнуть, ускорить*. (37)

Ruské předložce *на основе* v ukrajinštině odpovídají výrazy на основі, на засадах, на підставі, на базі, виходячи з, спираючись на:

Дружественные государства строят отношения на основе взаимного доверия. (13)
Дружні держави будуть відносини на основі взаємної довіри. (13)

Ruské předložce *на основании*, která je synonymní s předložkou *на основе*, odpovídají v ukrajinštině výrazy на підставі, виходячи з, спираючись на, на ґрунті:

На основании закона был вынесен приговор. (13)
На підставі закону було винесено вирок. (13)

S ruskou předložkou *на основе* (*на основании*) je synonymní předložka на почве.

V ukrajinštině této předložce odpovídají výrazy на ґрунті, через, внаслідок.

Он заболел на почве переутомления. (13)
Він захворів на ґрунті перевтоми. (13)

Další ukrajinskou variantu ruské předložky *на основе* tvoří předložka на тлі, kterou Lučuková (13) ve svém slovníku nezmiňuje.

В ответ на (v odpoověď na, u відповідь на)

В ответ на официальный итог выборов на демонстрацию протеста в Тбилиси вышли десятки тысяч человек. (40)

В ответ на просьбу США следом за чешскими и украинскими химиками в сторону Персидского залива вылетают словацкие специалисты. (37)

Специалисты утверждают, что женщины начинают курить в ответ на стресс. (37)

Соматические нервы управляют поперечно-полосатой мускулатурой скелета, то есть мышцами, способными совершать быстрые произвольные движения в ответ на изменения внешней среды. (37)

V češtině této předložce odpovídá výraz v odpověď na.

...které dovolují budově se více méně pružně pohybovat v odpověď na otřesy... (38)

...materiálové techniky jsou látky, které mění vlastnosti v odpověď na vnější podněty. (38)

Tato předložka má podle českého korpusu (38) nejčastěji substantivní kolokáty *poznámka, fakt, projev, jméno, otázka, pohyb, volání, chvála, sdělení, pozdrav, úklona, odezva, režim, podnět, otřes, tlak, kód, napětí, vývoj, krádež, nárazka, dotaz, výzva, narušování, štvánice* a slovesné kolokáty *zasmát se, říct, vytvořit, zašeptat, pokračovat, pravit, zaslechnout, zvolat, kývnout, dojít, měnit, pohybovat, vykonávat, zadržet, útočit / zaútočit, vydechnout, rozkřičet se, chvět se, třást se, vzniknout, obrátit, uspořádat*.

Podle ruského korpusu (37) má předložka *в ответ на* nejčastěji substantivní kolokáty *запрос, просьба, вопрос, обращение, заявление, предложение, призыв, обвинение, высказывание, запрос, упреки, любовь, обещание* a slovesné kolokáty *предложить, подчинить, охватывать, проверить, возразить, воскликнуть, заявить, получить, вручать, отозваться, улыбаться, подать*.

В зависимости от (v závislosti na, у/в залежності від)

Tato předložka je synonymní s předložkami *смотря по, с учетом* (*s ohledem na, vzhledem k*), kterými jsme se zabývali na str. 89, a antonymní s předložkami *несмотря на, наперекор* (*bez ohledu na, nehledě na, navzdory*).

Туристические фирмы намерены ввести рекомендуемую стоимость поездки, которая может изменяться в зависимости от ситуации на рынке. (46)

В зависимости от вида юридической помощи значительная часть обязанностей адвоката может содержаться в законах и иных правовых актах. (37)

В зависимости от идеологических потребностей времени один из политических векторов ослабевал или набирал силу. (37)

Общая система водных источников подразделяется на несколько типов в зависимости от назначения ее использования. (37)

V češtině této předložce odpovídá výraz v závislosti na.

Podle Blatné (28) můžeme v blízkosti předložky *v závislosti na* nalézt nejčastěji substantivní kolokáty *teplota, velikost, čas, délka, doba, vzdálenost, obsah, tlak, poloha, výška, počet, výše, vývoj, růst, věk, změna, výkon, kvalita, výsledek, rychlost* a slovesné kolokáty *měnit se*,

vykonávat, lišit se, stanovit, pohybovat se, změnit se, vyvíjet se, určovat, probíhat, úročit, kolísat.

V ruském korpusu (37) jsme v těsné blízkosti předložky *в зависимости от* nejčastěji nacházely substantivní kolokáty *вид, тип, достаток, размер, требование, потребность, контекст, степень, назначение, манера, возраст, уровень, условие* a slovesné kolokáty *содержаться, дарить, находиться, установить, являться, подразделить, разработать, понадобиться, изменяться, образоваться.*

Ruské předložce *в зависимости от* (*независимо от, вне зависимости от*) v ukrajinštině odpovídají tyto výrazy: залежно від, у залежності від, відповідно до.

Цвет некоторых насекомых может меняться в зависимости от цвета окружающей среды. (13)

Колір деяких комах може змінюватися залежно від кольору навколишнього середовища. (13)

По инициативе (z iniciativy, за ініціативою)

*В прошлом году опубликованы результаты изучения «подопытных кроликов» из рода homo сапиенс, велись они **по инициативе** Национального института старения США. (39)*

*Это изменение было внесено **по инициативе** аппарата правительства. (37)*

***По инициативе** правительства и думского большинства с 2002 года резко сокращены налоговые льготы для предприятий, где работают инвалиды. (37)*

*Дисциплинарное производство в отношении судьи тоже может быть возбуждено **по инициативе** председателя суда. (37)*

Ruské předložce *по инициативе* v češtině odpovídá výraz z iniciativy.

*Дети Земли возникли jako ekologická organizace z **iniciativy** občanů 28.9.1989. (38)*

*Ve skutečnosti vznikl konflikt z **iniciativy** Josiaha Childa. (38)*

*Setkání se uskutečňuje z **iniciativy** různých společností, nadací a jiných institucí. (38)*

Nejfrekventovanějšími substantivními kolokáty této předložky jsou podle českého korpusu (38) *občané, majitelé, předseda, organizace, ministr, skupina, oddělení, ústav, centrum, ministerstvo, konkrétní osobnosti*, slovesnými kolokáty jsou nejčastěji slova *vzniknout, vyjít / vycházet, započat, realizovat, konat se, založit.*

V ruském korpusu (37) jsme v těsné blízkosti předložky *по инициативе* našli nejčastěji substantivní kolokáty *правительство, совет, губернатор, министр, организация, президент, студенты*, konkrétní osobnosti a slovesné kolokáty *создать, приобрести, изменить, учредить, проходить, обратиться, пройти*.

По приказу / по наказу (na příkaz, z příkazu, za наказом)

*Первый спектакль в России шел на протяжении 10 часов и был поставлен на немецком языке. Его премьера состоялась в специально построенной **по приказу** царя Алексея Михайловича Комедийной хоромине в 1672 году. (39)*

*Позже на его месте **по приказу** властей был возведен помпезный дворец культуры. (37)*

*Я там оказался **по приказу** президента. (37)*

*Как у нас принято, **по приказу** Министерства культуры был создан оргкомитет, куда вошли профессор, важные чиновники, начальники. (37)*

*Украинцев, **по наказу** своего государя, ходатайствовал о преимуществах православных греков, относительно святых мест. (37)*

V češtině předložkám *по приказу, по наказу* odpovídá výraz na příkaz.

*...dceru, bankovní úřednici, vyhodili před měsícem **na příkaz** shora z banky... (38)*

*Odpovědnost za ně však odmítá s tím, že jednal **na příkaz** tehdejšího vedoucího... (38)*

*...Richard Falbr návrh nového zákona o stávce, který **na příkaz** vlády vypracoval ministr... (38)*

V souladu s Blatnou (28) jsou nejfrekventovanějšími substantivními kolokáty předložky *na příkaz* *car, císař, král, bůh, Hospodin, Pán, Panna Marie, opat, patriarcha, velekněz, StB, policie, generál, hygienik, lékař* aj. a slovesnými kolokáty *deportovat, obsadit, odstranit, pozastavit, povraždit, stáhnout z prodeje, uzavřít, zakázat, zapečetit, zatknout, zavřít, zavraždit, zbit, zbořit, podepsat, spáchat, vypovědět, zmařit*. Typické kolokáty předložky *z příkazu* jsou podle Blatné jména známých diktátorů (*Hitler* aj.), *ministr, říše, mafiáni, organizace, ústředna, pouta, šibenice, vrah, zavraždění*. Tato předložka má velmi omezené paradigma.

V ruském korpusu (37) jsme v těsné blízkosti předložek *по приказу, по наказу* našli nejčastěji substantivní kolokáty *президент, власти, королева, гетман, командование, министр, император, генерал*, konkrétní osobnosti, nejčastěji *Сталин, Ленин* a

slovesné kolokáty *войти, уступить, убить, бороться, разыскать, носить, использоваться, сократить, создать, сделать, назвать, убрать, играть*. Co se týče předložky *по наказу*, našli jsme minimální množství příkladů, které navíc pocházely většinou z 19. století, případně z 1. poloviny 20. století.

Под влиянием (pod vlivem, під впливом)

Формирование качества воды в реке Москве и малых реках Раменского района Московской области в июле 2003 г. происходило под влиянием сильнейших дождевых паводков. (37)

Восточные леса США изменяются как путем естественного распространения, так и под влиянием экономических преобразований. (37)

Вселенная скоро изменится под влиянием прогресса. (37)

Общество и люди меняются под влиянием солидных, как химическая реакция, социальных процессов. (37)

Под влиянием раздражения он видит только одни недостатки и не видит никаких абсолютно достоинств. (37)

V češtině této ruské předložce odpovídá výraz pod vlivem.

Žijeme a rozhodujeme se pod vlivem určitých sociálních skupin. (38)

Nezvládl v důsledku nepřiměřené rychlosti a zároveň zřejmě i pod vlivem alkoholu pravotočivou zatáčku, sjel ze silnice... (38)

Podle Blatné (28) má předložka **pod vlivem** nejčastěji substantivní kolokáty *alkohol, droga, vnuknutí, stres, zpráva, reklama, bible, četba, oblast, výběžek* a slovesné kolokáty *řídít, jednat, vzniknout, promlouvat, měnit se*.

V ruském korpusu (37) jsme sledovali nejfrekventovanější kolokáty předložky *под влиянием*. Jsou to substantivní kolokáty *обстоятельство, напиток, наркотика, воспоминание, слабость, реакция, писатель, метод, опыт, война, неудача, условие, фактор, новаторство, концепция, прогресс* a slovesné kolokáty *произойти / происходить, развиваться, изменить, менять / меняться, формировать / формироваться, возникнуть*.

Podle L. N. Popovové (18) je synonymní s předložkou **под влиянием** další sekundární předložka – **под действием**. Popovová uvádí následující příklady:

„Палочки окрашены красным зрительным пурпуром, который быстро выцветает **под действием** солнца.” (Вавилов)

„**Под влиянием** ее речей, нежных, ласковых, внутри меня тихо затеплился некий огонек.” (Горький)

V ukrajinštině této předložce odpovídá výraz під впливом.

Jelikož se škála sekundárních předložek, včetně kauzálních, neustále vyvíjí, existuje velké množství předložek, které by si zasloužily naši pozornost. Jedná se například o kauzální předložky z *hlediska (с точки зрения)*, *v souladu s (в соответствии с)*, *ve spolupráci s (в сотрудничестве с)*, *ve vztahu k (в отношении к)*, *podle názoru (по взгляду)*, *s odvoláním na (с апелляцией к)*, *pod vedením (под руководством)*, *na znamení (в знак)*, *z funkce (из посту, из функции)*, *na motivu (по мотивам)*, *po vzoru (по мотивам, по образцу)*, *na návrh (по предложению)*, *pro nedostatek (из-за нехватки, из-за недостатка)*, *pro potřebu (для потребностей)*, *na protest proti (для протеста против)*, *na žádost (по заявлению)*, *pod záštitou (под патронатом)*, *na nátlak (под давлением)* aj. Jsou zajímavé proto, že většina z nich má kromě kauzálního i jiné významy. V naší práci není prostor pro bližší prozkoumání všech předložek, které mají nebo by mohly mít kauzální význam, proto jsme se věnovali pouze několika vybraným. Domníváme se, že téma kauzálních předložek by si zasloužila další analýzu v rozsáhlejší práci.

Blatná (28) se ve své monografii zabývala českými sekundárními předložkami mimo jiné i v souvislosti s frekvencí jejich užití. Mezi třiceti nejfrekventovanějšími sekundárními předložkami najdeme i tyto kauzální: *v rámci*, *pod patronací*, *vzhledem k*, *na počest*, *pod záštitou*, *na základě*, *v případě*, *v souvislosti s*, *v důsledku*, *v souladu s*, *bez ohledu na*. Naopak mezi nejméně frekventovanými předložkami se nacházejí předložky *pod záminkou* a *z příčiny*.

Na základě našeho srovnání docházíme k závěru, že vývojové tendence kauzálních sekundárních předložek v češtině jsou obdobné jako v ruštině. Používání tradičních, typicky kauzálních předložek, je na ústupu, což se nám potvrdilo v českém a ruském tisku a v ruském korpusu. Je zajímavé, že čistě kauzální předložky (ty, které nemohou nést jiný význam než kauzální) jako např. *z příčiny (no причине)*, *z důvodu (no повода)* lze v českém a ruském tisku nalézt s velkými obtížemi. Tento jev se projevil i v ruském korpusu, v němž se předložka *z příčiny* vyskytovala ojediněle a předložka *z důvodu (no повода)* se v korpusu vyskytovala většinou s významem determinace, a ne příčiny. Přitom se jedná o nesporně kauzální předložky, které v této sémantické skupině uvádí každý lingvista, a v nichž je příčina vyjádřena explicitně samotným názvem. Málo frekventovanými jsou v českém tisku také předložky *s cílem, za účelem, pod podmínkou, v důsledku*. V ruském tisku jsou to předložky *на базе (na bázi)*, *исходя из (vzhledem k)*, *в ответ на (v odpověď na)*, *по инициативе (z iniciativy)* a stejně jako v češtině předložka *при условии (pod podmínkou)*. Naopak nejčastěji můžeme v českém a ruském tisku nalézt předložky *díky (благодаря)*, *kvůli (в силу, ввиду)*, *v případě (в случае)*. Co se týče sporných předložek, tzn. takových, které mají kauzální význam pouze v určitých kontextech, jsou v češtině nejfrekventovanější předložky *v rámci (в рамках)*, *na základě (на основе)*, jež se ovšem nejčastěji používají právě v determinačním významu, nikoli v kauzálním. Přesto, jak jsme již uvedli dříve, můžeme se u zmíněných dvou předložek setkat s významem příčinným.

8. Závěr

Na základě srovnání různých konceptů definice předložky jsme se mohli přesvědčit, že předložka je v rámci systému slovních druhů vymezená nejednoznačně. Jak jsme již konstatovali v úvodu naší práce, předložka je lingvisticky nahlížena různě. Ze všech názorů na předložku je nám nejbližší ten, jenž ve svých pracích zastává I. K. Kučerenko (10), totiž že předložka má kromě gramatického významu ještě význam lexikální. Přesvědčili jsme se o tom v praktické části naší práce, v níž jsme zkoumali kauzální sekundární předložky. Všimli jsme si především případů, kdy předložky, jež se prvoplánově nejeví jako kauzální, mohou v určitém kontextu vykazovat příčinný sémantický odstín. Tato skutečnost se týkala například předložek *v rámci (в рамках)*, *v podobě (в качестве)*, *na základě (на основе)*. Někteří lingvisté tyto předložky nezařazují mezi kauzální, avšak při analýze excerpovaných sekundárních předložek z tisku a z ruského a českého národního korpusu jsme dokázali, že v určitých kontextech mohou mít kauzální význam. Příčinu většina lingvistů a filozofických slovníků definuje jako určitou reálnou událost, při níž jeden stav vyvolává nutně druhý stav, který se nazývá následkem, přičemž příčina tomuto následku vždy předchází. Sekundární předložky lingvisté klasifikují podle sémantiky různě, o čemž jsme se přesvědčili při srovnávání jednotlivých koncepcí českých, ruských a okrajově ukrajinských badatelů. Některé sekundární předložky mohou náležet do více sémantických skupin zároveň, např. *v rámci (в рамках)*, *na půdě (на почве)*, *na základě (на основе)*, *ve jménu (во имя)*, *s cílem (с целью)* aj. Pokud jde o frekvenci kauzálních předložek, je zajímavé, že právě předložky *v rámci*, *na základě* spolu s předložkami *díky (благодаря)* a *kvůli* (primární předložka *из-за*, méně často pak sekundární předložky *ввиду*, *в силу*) patří mezi nejfrekventovanější jak v češtině, tak v ruštině. Naopak jako málo frekventované se ukázaly typicky kauzální předložky *z příčiny (по причине)*, *z důvodu (по поводу)*. Ruská předložka *по поводу (z důvodu)* je poměrně hodně frekventovaná, ale jen v malém množství příkladů má kauzální význam. Obdobné je to například u předložky *в результате (v důsledku)*, kdy tato předložka v ruštině může vyjadřovat nikoli důsledek, ale pouze výsledek. Kromě významu a frekvence předložek jsme zkoumali, které kolokáty se nejčastěji vyskytují v těsné blízkosti vybraných kauzálních předložek. Na základě analýzy kolokátů můžeme konstatovat, že české a ruské substantivní a slovesné kolokáty si v podstatě navzájem odpovídají. Nejvíce si této shody můžeme všimnout u předložek *ve jménu (во имя)*, *na počest (в честь)*, *u příležitosti (по случаю)*. Předložky mohou být v závislosti na kontextu nahrazeny jejich synonymními

výrazy. Tento jev se týká především univerzálních předložek s širším významem, např. *díky (благодаря)*, *kvůli (ввиду)*, *v důsledku (в результате, вследствие)* aj. Existují však kontexty, ve kterých konkrétní předložky ekvivalentními výrazy nahrazeny být nemohou, např. *ve jménu (во имя)*, *na počest (в честь)*, *v rámci (в рамках)* apod. Některé předložky, např. *díky (благодаря)*, *kvůli* (primární předložka *из-за*) mohou v závislosti na kontextu vyjadřovat pozitivní i negativní význam. Kauzální předložky se v rámci systému sekundárních předložek neustále vyvíjí, proto se domníváme, že by si zasloužily rozsáhlejší analýzu. V naší práci jsme se zabývali také gramatickými kategoriemi předložky, respektive srovnáním těchto kategorií v česko-ruském kontextu. Nejvíce pozornosti jsme věnovali valenci sekundárních předložek. Na základě srovnání valence českých a ruských, a okrajově ukrajinských kauzálních předložek, jsme došli k závěru, že jednoznačně převažuje genitivní valence. Valence českých a ruských kauzálních předložek si v podstatě navzájem odpovídá, kromě několika případů (*kvůli – в силу, ввиду, с ohledem на – смотря по, с учетом, на radu – по совету, soudě podle – судя по* apod.). Odlišnosti jsme našli i ve struktuře, rodu a čísle sekundárních předložek. Pokud jde o tvorbu sekundárních předložek, I. R. Vychovanec (6) a někteří další lingvisté zdůrazňují důležitou fázi při přechodu jiných slovních druhů k předložkám, tzv. adverbializaci. Sekundární předložky vznikají ze substantiv, sloves nebo příslovcí. Jak jsme již uvedli v úvodu naší práce, podle těchto motivujících základů pak lingvisté dělí sekundární předložky většinou na adnominální, adverbální a adverbialní, avšak výjimku tvoří I. R. Vychovanec a N. I. Astafjevová (2), jež dělí sekundární předložky na adnominální, adverbální a adadjektivní.

9. Resumé

Předložka jako slovní druh není jednoznačně vymezená. Někteří lingvisté předložku považují za zvláštní morfém, jiní za pomocný, neplnovýznamový slovní druh, další předložku považují za samostatný slovní druh a existují lingvisté, jež předložku vůbec nepovažují za slovo. Předložky můžeme rozdělit po formální stránce na primární a sekundární a podle počtu jejich komponentů na jednoslovné a víceslovné. Sekundární předložku většina lingvistů dělí na adnominální, adverbální a adverbální, ale jsou lingvisté, jež místo adverbálních uvádí předložky adadjektivní. O problematice lexikálního významu předložky existují různé teorie, přičemž my se přikláníme k tomu, že předložka má lexikální význam. Tuto skutečnost již dokázal ve své stati I. K. Kučerenko (10) a my jsme si jeho teorii ověřili v praktické části naší práce. Zabývali jsme se sémantickými odstíny vybraných kauzálních sekundárních předložek, kolokáty, jež se v blízkosti předložek vyskytují nejčastěji a také frekvencí kauzálních předložek. Předložky mohou v závislosti na určitém kontextu měnit svůj lexikální význam a mohou být zaměňovány synonymními ekvivalenty. Na příkladech z ruského a českého národního korpusu, ruského, českého a okrajově ukrajinského tisku jsme dokázali, že i předložky, jež se prvoplánově nejeví jako kauzální, nebo jež lingvisté mezi kauzální předložky nezařazují, mohou vyjadřovat příčinné vztahy. Naopak některé kauzální předložky mohou mít v určitých kontextech jiný význam než příčinný. Pokud jde o zařazení sekundárních předložek do sémantických skupin, klasifikace lingvistů jsou opět různé. Existují dokonce sekundární předložky, jež mohou náležet do několika sémantických skupin zároveň. V naší práci jsme také srovnávali valenci, rod, číslo a počet komponentů ruských, českých a okrajově ukrajinských sekundárních předložek, přičemž jsme našli podstatné rozdíly. V důsledku neustále probíhajícího dynamického vývoje předložkového systému přibývají nové kauzální sekundární předložky, zatímco tradiční kauzální předložky jsou na ústupu, a jak jsme se mohli přesvědčit v tisku a v národním korpusu, používají se tyto předložky nejméně frekventovaně.

10. Summary

The prepositions, as a word class, is not uniquely determined. Some linguists consider the preposition as a particular morpheme, some others as an auxiliary, not fully significant word class, some linguists do not regard the preposition as a word at all. The prepositions, from the formal point of view, can be divided into primary and secondary and, depending on the number of their components, into one-verbal and multi-verbal prepositions. The secondary prepositions are further divided by the majority of linguists into adnominal, adverbial and adverbial, however some linguists speak of adjectival instead of adverbial prepositions. The lexical meaning of prepositions is analysed in different theories, we are of the opinion that the preposition has a lexical meaning. This fact has been proved by I. K. Kutcherenko (10), and we have verified his theory in the practical part of our dissertation. We have focused on the semantic nuances of chosen causal secondary prepositions, collocates, which are the most frequently used with prepositions, and also the frequency of causal prepositions. Depending on a given context, prepositions can change their lexical meaning and can be replaced by synonymous equivalent terms. Using examples from Russian and Czech national corpus, and also from Russian, Czech and to a limited extent Ukrainian press, we have demonstrated, that even prepositions, which do not appear at first approach to be causal, or are not listed as causal by linguists, can express causal relations. On the contrary some causal prepositions can have in some context other meanings than causal. The classification of secondary prepositions in semantic groups is also subject to different approaches from linguists. There are even secondary prepositions belonging to several semantic groups. In our dissertation we have also compared the valency, gender, number and the number of components of Russian, Czech and to a limited extent Ukrainian secondary prepositions, whereas this comparison exposed substantial differences. As a consequence of the constant dynamic evolution of the system of prepositions, new causal secondary prepositions, and as we have seen in the press and the national corpus, they are used the less often.

11. Poznámkový aparát

1. АБРАМОВ, Н.: *Словарь русских синонимов и сходных по смыслу выражений*. Москва 1999.
2. АСТАФЬЕВА, Н. И.: *Предлоги в русском языке и особенности их употребления*. Минск 1974.
3. БОНДАРЕНКО, В. С.: *Предлоги в современном русском языке*. Москва 1961.
4. БРАНДНЕР, А.: *Функционирование русских непервообразных предлогов в текстах коммерческого характера // Rossica Ostravensia 97 – Lingua rossica in sphaera mercaturae*. Ostrava 1997.
5. БУРЦЕВА, В.В.: *Словарь наречий и служебных слов русского языка*. Москва 2005.
6. ВИХОВАНЕЦЬ, І. Р.: *Прийменникова система української мови*. Київ 1980.
7. ІВАНЕНКО, З. І.: *Прийменникові конструкції мети в сучасній українській мові*. Чернівці 1972.
8. ЄРМОЛЕНКО, С.: *Українська мова*. Ополе 1999.
9. КАЛНБЕРЗИНЬ, Р. Я.: *Способы выражения причинных отношений в современном русском литературном языке*, Авт. Дис. Москва 1958.
10. КУЧЕРЕНКО, І. К.: *Лексичне значення прийменника // Мовознавство 1973, № 3*.
11. LEŠKA, O., BARNETOVÁ, V.: *Русская грамматика 2 – Синтаксис*. Praha 1979.
12. ЛУЧИК, А. А.: *Лексична семантика прийменникових еквівалентів слова української мови // Мовознавство 2003, № 5*.
13. ЛУЧИК, А. А.: *Російсько-український та українсько-російський словник еквівалентів слова*. Київ 2003.
14. МАМРАК, А. В.: *Українська ділова мова*. Київ 2004.
15. НАЗИКОВА, Е. А.: *Выражение причинных отношений в современном русском литературном языке*, Авт. Канд. Дис. Ленинград 1952.
16. ПАУЛИНЫ, Э.: *К вопросу о сущности частей речи*. In: Slovo a slovesnost 1978, № 3 / 4, с. 255-258.
17. ПОНОМАРІВ, О. Д.: *Сучасна українська мова*. Київ 1997.
18. ПОПОВА, Л. Н.: *Причинные оттенки некоторых предлогов в русском языке // Филологические науки 3, 1958*.
19. РОГОЖНИКОВА, Р. П.: *Варианты слов в русском языке*. Москва 1966.
20. СКИБА, Ю. Г.: *Производные предлоги в современном русском языке*. Черновцы 1965.

21. СОЛОВЬОВА, В.: *Философский словарь*. Ростов-на-Дону 1997.
22. СУХОТИН, В. П.: *Синтаксическая синонимика в современном русском литературном языке*. Москва 1960.
23. ТОКАРЬ, Г.С.: *Причинне вживання словосполучень з прийменником за і знахідним відмінком залежного іменника в сучасних східнослов'янських мовах*, в кн. Питання граматики і лексикології української мови. Київ 1963, с. 30-37.
24. ФИНКЕЛЬ, А. М.: *Производные причинные предлоги в современном русском литературном языке*. Харьков 1962.
25. ЧЕРКАСОВА, Е. Т.: *Переход повнозначных слов в предлоги*. Москва 1967.
26. ШВЕДОВА, Н. Ю.: *Грамматика современного русского литературного языка*. Москва 1970.
27. ШТЫКАЛО, Н. И.: *Семантические признаки обстоятельства причины в русском языке*. Науч. докл. высш. школы // Филологические науки 1968, № 4, с. 35-42.

28. BLATNÁ, R.: *Víceslovné předložky v současné češtině*. Praha 2006.
29. ČERMÁK, F.: *Systém, funkce, forma a sémantika českých předložek* // Slovo a slovesnost 1996, № 57.
30. HAVRÁNEK, B.: *Příruční mluvnice ruštiny I – hláskosloví a tvarosloví*. Praha 1961.
31. HORYNA, B., ŠTĚPÁN, J.: *Filozofický slovník*. Olomouc 1998.
32. HRDLIČKA, M.: *Předložky ve výuce češtiny jako cizího jazyka*. Praha 2000.
33. KLAUS, G., Buhr, M.: *Filozofický slovník*. Praha 1985.
34. KROUPOVÁ, L.: *Sekundární předložky v současné spisovné češtině*. Praha 1985.
35. LANDOVÁ, M., MAREŠOVÁ, E.: *Filozofický slovník*. Praha 1985.
36. LEŠKA, O., SAVICKÝ, N., ŠIŠKOVÁ, R.: *Mluvnice současné ukrajinštiny*. Praha 2001.

37. <http://www.ruscorpora.cz>
38. <http://ucnk.ff.cuni.cz>

Tisk

39. АРГУМЕНТЫ И ФАКТЫ № 51, 2007
40. АРГУМЕНТЫ И ФАКТЫ № 3, 2008
41. ИЗВЕСТИЯ № 223, 2007
42. ИНФОРМ ПРАГА № 19, 2007
43. КОМСОМОЛЬСКАЯ ПРАВДА ЗА РУБЕЖОМ № 14, 2007
44. ПОРОГИ № 6, Р. 13 / 14, 2005 / 2006
45. ЕВРОПА ЭКСПРЕСС № 49, 2007
46. ЕВРОПА ЭКСПРЕСС № 4, 2008

47. LIDOVÉ NOVINY R. 21, Č. 138, 2008
48. LIDOVÉ NOVINY R. 21, Č. 156, 2008
49. LISTY HL.M. PRAHY 8 / 3, 2008
50. MF DNES 8 / 283, 2007
51. PRÁVO R. 18, Č. 156 2008
52. PRÁVO R. 18, Č. 159 2008

Pomocná literatura

- БЕВЗЕНКО, С. П., РУСАНІВСЬКИЙ, В.М.: *Історія української мови, Морфологія*. Київ 1978.
- БУДАГОВ, Р. А.: *Очерки по языкознанию*. Москва 1953.
- БУЛАХОВСЬКИЙ, Л. А.: *Курс русского литературного языка*. Knižovna semináře pro slovanskou filologii Univerzity Karlovy v Praze 1952.
- БУЛАХОВСЬКИЙ, Л. А.: *Нариси з загального мовознавства*. Київ 1955.
- БУНИНА, М. С.: *Из наблюдений над второбразными предложениями современного русского литературного языка*. Москва 1954.
- БУСЛАЕВ, Ф. И.: *Историческая грамматика*. Москва 1959.
- ВИНОГРАДОВ, В. В.: *Русский язык: Грамматическое учение о слове*. Москва 1986.
- ВИХОВАНЕЦЬ, І. Р.: *Нариси з функціонального синтаксису української мови*. Київ 1992.
- ВИХОВАНЕЦЬ, І. Р.: *Частини мови в семантико-граматичному аспекті*. Київ 1980.

ВИХОВАНЕЦЬ, І. Р., ГОРОДЕНСЬКА, К.: *Теоретична морфологія української мови*. Київ 2004.

ГАЛКИНА-ФЕДУРУК, Е. М.: *К вопросу о знаковости в языке в свете ленинской теории отражения*. Русский язык в школе. 1961.

ГРАММАТИКА РУССКОГО ЯЗЫКА. Москва 1953.

ГРАММАТИКА РУССКОГО ЯЗЫКА, Т. 2. Синтаксис, ч.1. 1960.

ІВАНЕНКО, З. І.: *Система прийменникових конструкцій адвербіального значення*. Київ - Одеса 1981.

КОЛОДЯЖНИЙ, А. С.: *Прийменник – матеріали до лекцій з курсу сучасної української літературної мови*. Харків 1960.

КУЧЕРЕНКО, І. К.: *Теоретичні питання граматики української мови*, ч. 2. Київ 1964.

ЛЕЩИНСКАЯ, М. Г.: *Синтаксические связи в русском языке*. Москва 1958.

МИГИРИН, В. Н.: *Принципы изучения членов предложения // Филологические науки*. 1961 № 3.

ОВСЯНИКО-КУЛИКОВСКИЙ, Д. Н.: *Синтаксис русского языка*. Санкт Петербург 1902.

ПЕРЕВЛЕССКИЙ, П. М.: *Начертание синтаксиса*. 1868.

ПЕШКОВСКИЙ, А. М.: *Принципы и приемы стилистического анализа и оценки художественной прозы*. Москва 1930.

ПОТЕБНЯ, А. А.: *Из записок по русской грамматике*. Т. I-IV. Москва 1958.

РОГОЖНИКОВА, Р. П.: *Словарь эквивалентов слова*. Москва 1991.

ФИНКЕЛЬ, А. М., БАЖЕНОВ, Н. М.: *Современный русский литературный язык*. Киев 1951.

СУНИК, О.П.: *Вопросы общей теории частей речи // Вопросы теории частей речи: На материале языков различных типов*. Ленинград 1968.

ЧЕРКАСОВА, Е. Т.: *К изучению образования русских отыменных предлогов*. In: ФИНКЕЛЬ, А. М.: *Производные причинные предлоги в современном русском литературном языке*. Харьков 1962.

ШАХМАТОВ, А. А.: *Синтаксис русского языка*. Москва 1941.

ЖОВТОБРЮХ, М. А., КУЛИК, Б. М.: *Курс сучасної української літературної мови*. Київ 1961.

JELÍNEK, M.: *Výrazy předložkové povahy v dnešní spisovné češtině*. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. 1964. A 112. s. 117-130.

KRAUS, J.: *Nový akademický slovník cizích slov*. Praha 2007.

MALÁ ČESKOSLOVENSKÁ ENCYKLOPEDIIE. Praha 1985.

RUSKÁ AKADEMICKÁ GRAMATIKA. Moskva 1980.